
CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **23**

Anna Romero: "Noucentisme, cultura i identitat".

Entrevista a Vicent Pitarch (escriptor i membre de l'IEC).

Vicent Usó: "Els perfils discutibles del silenci".

Vicent Alonso: "Purgatori, Crònica de la devastació i Tota d'un glop: tres novel·les amb premi".

Josep Ballester: "Maria Beneyto: la dona forta".

Susanna Rafart: "Una certa llum esbiaixada" (sobre *Jo no sóc ningú! Qui ets tu?*, d'Emily Dickinson).

Francesc Roca: "Ni local, ni global: regional" (sobre *Euram 2010. La via europea*, de J. V. Boira).

Pàgines centrals dedicades a Maria Beneyto.

SEGONA ÈPOCA - ABRIL 2003

Edita:

Institut Interuniversitari
de Filologia Valenciana

Coordinació:

Vicent Alonso, Gustau Muñoz,
Francesc Pérez Moragón, Felip Tobar,
Jaume Subirana (Barcelona)

Col·laboradors:

Pasqual Alapont, Rafael Alemany,
Enric Balaguer, Carme Barceló,
Josep Lluís Barona, Adolf Beltran,
Vicent Berenguer, Josep Bernabeu,
Assumpció Bernal, Emèrit Bono,
Francesc Calafat, Ferran Carbó,
Enric Casaban, Emili Casanova,
Jordi Colomina, Agustí Colomines,
Germà Colón, Antoni Ferrando,
Josep Antoni Fluxà, Josep Franco,
Antoni Furió, Ferran Garcia Oliver,
Lluís Gimeno, Marc Granell,
Carme Gregori, Albert Hauf,
Josep Iborra, Joan Josep Isern,
Ramon Lapiedra, Gemma Lluch,
Josep Lozano, Josep Martines,
Tomàs Martínez, Josep Martínez Bisbal,
Lluís Meseguer, Isabel Morant,
Vicent Olmos, Manel Pérez Saldanya,
Vicent Pitarch, Joan Ponsoda,
Eugeni Portela, Vicent Raga,
Ramon Rosselló, Pedro Ruiz Torres,
Vicent Salvador, Vicent Simbor,
Enric Sòria, Ferran Torrent,
Pau Viciano, Rafael Xambó.

Disseny:

Albert Ràfols-Casamada

Redacció:

Av. Blasco Ibáñez, 32 - 46010 València
Telèfon: 96 386 40 90 - Fax: 96 386 44 93

E-mail: caracters@uv.es

<http://www.uv.es/caracters>

Il·lustracions

d'aquest número:

Paco Giménez

Distribució:

Gea llibres, tel. 96 158 03 11
La Tierra, tel. 96 511 01 92
Nordest llibres, tel. 972 67 23 54

Impressió:

Impremta Palàcios, Sueca.

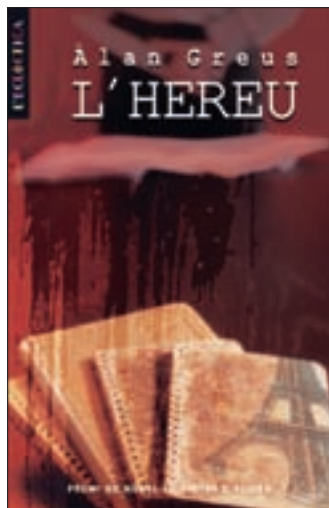
P.V.P.: 3 euros

ISSN: 1132-7820

Dipòsit legal: V. 3755-1997

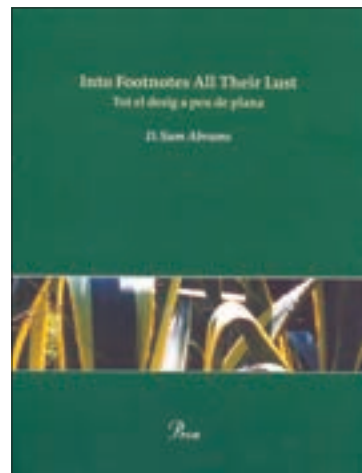
LLIBRES RECOMANATS

L'hereu d'Àlan Greus, Premi Novel·la Ciutat d'Alzira 2002, és una obra sobre l'excepcionalitat de la vida quotidiana i, alhora, un homenatge a aquella gent que, els anys cinquanta i seixanta, hagué de buscar-se la vida a Europa, fugint de la fam, cap a un món que els rebé com la gent que faria tot allò que els

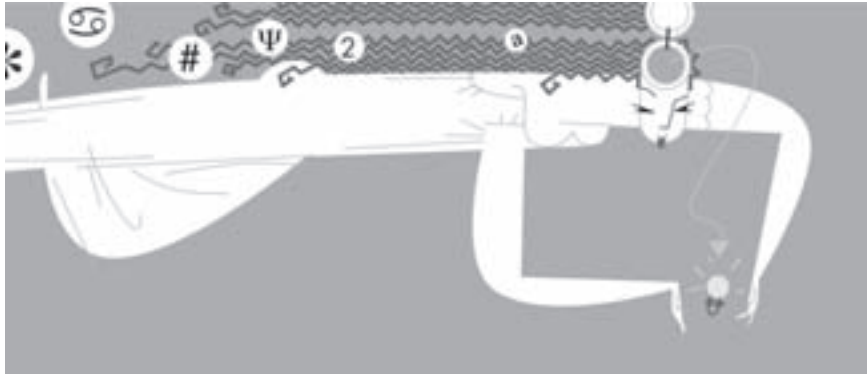
europèus nadius es negaven ja a fer. Gabriel duu una vida anònima, com correspon a un funcionari de l'Administració. Fa temps que va abandonar les inquietuds literàries i, ja en la trentena, s'adona que les relacions amb el sexe femení han estat –i continuen sent– poc satisfactòries. I, per damunt de tot, hi ha la figura del seu pare, a qui visita en la residència quan l'assalten els remordiments. Però el retrobament d'uns vells quaderns que va descobrir en la casa d'un familiar llunyà li canviaran la vida per complet. Gabriel considera que aquells papers, el diari d'un immigrant en el París dels anys seixanta, són un material perfecte per a redactar una novel·la. Aleshores no sap encara que la història que començarà a novel·lar li anirà descobrint unes veritats que no hauria imaginat mai.

El darrer poemari de D. Sam Abrams, *Into Footnotes All Their Lust* (*Tot el desig a peu de plana*) és una edició bilingüe amb versió catalana d'Enric Sòria i de l'autor. D. Sam Abrams va néixer a Beckley, West Virginia, Estats Units, l'any 1952. Va començar a publicar poesia amb *Calculations...* (Proa, 1997) i *Oda a un ase i altres poemes* (Cafè Central, 1999). És autor de *Tenebra blanca* (Proa, 2001), la primera antologia del poema en prosa a la literatura catalana contemporània, i *T'estimo. Més de cent poemes d'amor i desig* (Eumo, 2002). Ha traduït i publicat cap a una vintena de volums de poesia catalana moderna a l'anglès. *Jo no sóc ningú. Qui ets tu?* (Cafè Central, 2002) recull una tria de versions de poemes d'Emily Dickinson al català. També ha estat el curador de l'edició de *Poesia anglesa i nord-americana* (Edicions 62, 1994), *Veure és sentir: Àlbum Ràfols-Casamada* (Quaderns Crema, 1994), *Dietaris* de Marià Manent (Edicions 62/Diputació de Barcelona, 2000). És membre del consell assessor de la col·lecció «Clàssics Universals» de Proa i col·laborador habitual de les pàgines d'opinió d'Avui.

Paco Giménez (València, 1954) ha aconseguit crear, a través de les seues il·lustracions, un món rigorosament personal i inconfusible. Dins del seu univers gràfic, text i imatge segueixen un camí comú, ballen la mateixa música en consonància amb la intencionalitat sempre explícita de (de)mostrar la tensió d'una escena a través del moviment, la forma i la línia, tres elements que per a ell constitueixen el nus del plaer creatiu. El color quasi ha estat una imposició comercial que li ha provocat maldecaps notables i, a pesar que el seu terreny autèntic és la línia, s'hi ha acabat acostumant de grat. Giménez troba quasi màgic que amb quatre traços, sense l'ajuda d'altres recursos plàstics, es pugui expressar pràcticament tot. La línia és l'essència del que vols comunicar, el camí més curt i més directe entre el cervell, el cor i el paper. Com ha dit en algunes ocasions, el seu repte és prescindir de la base acadèmica, que impregna els seus dibuixos i que li impedeix d'actuar amb tota llibertat i espontaneïtat. D'altra banda, sempre ha preferit l'esforç en soledat, però el treball dels altres és com una espurna que engega el seu motor creatiu. Els dibuixos que publiquem en aquest número són una mostra, reduïda però significativa, d'alguns dels seus treballs.

Noucentisme, cultura i identitat

Després dels nombrosos malentesos generats pel Noucentisme en les últimes dècades (de Jordi Pujol a Josep Murgades, de Xavier Pericay i Ferran Toutain a Hèctor Bofill), potser ha arribat l'hora de mirar-nos la cara d'aquesta nostra Gorgona i de començar a fer net. Quan els grecs deien que no es podia mirar la Medusa perquè la seva visió et deixaria de pedra, això no entrava en conflicte amb el fet que és finalment a través de l'espill de l'escut que la mirada de l'home l'enfronta. Ni tampoc aquesta por mítica als miralls i a la mirada en la cultura grega entraven necessàriament en contradicció, *en aquesta mateixa cultura*, amb el *dictum* socràtic del coneix-te a tu mateix. El mite de la Gorgona és el mite de la cosa que no pot o no vol ser mirada en el context d'una racionalitat humana que demana una visió cada cop més preclara; és sobretot un mite sobre la mirada de l'home que no pot o no es vol reconèixer en l'horror de la seva pròpia identitat. Tenim amb el Noucentisme un problema mític i un conflicte d'identitat que no sabem com resoldre, i que els estudis, l'estètica i la ideologia noucentistes ens recorden, d'una generació intel·lectual a una altra, en les seves més vives implicacions.

El Noucentisme va ser un moment o un moviment cultural que a l'inici del segle passat va «ordenar», és a dir, va *organitzar* i *manar* i *encarregar* de manera decisiva —encara que no ens agradi— la política cultural i el sistema institucionalitzat de producció cultural d'aquest país. És un model possible i no gaire diferent del mateix sistema d'institucionalització de la cultura que vivim a hores d'ara, per molt que s'hi escarrassin o vulguin dissimular de vegades els diversos creadors-funcionaris de les diverses comissions i institucions de la

Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona o les lletres catalanes, que —no ho oblidem— gràcies a aquestes estructures poden *en part* realitzar la seva activitat. És també, com molts actes fundacionals de la cultura, un acte de violència cultural i de violència de classe. Però tot això necessita ser abraçat i matisat des d'una racionalitat crítica i històrica, i no des de la confusió entre valors compartits i interessos propis, o si voleu, d'una manera epistemològicament més clara, des de la confusió entre el que és la (gran esfera de la) cultura i el que és la (pugna per la) identitat precisament perquè, com molt bé saben els estudiosos d'aquest període, durant l'època del Noucentisme es tendeix a confondre l'estructura de relacions entre aquests dos nivells. Les analogies entre present i passat tampoc no ens han de fer oblidar que, malgrat el fonament mític que la cultura catalana contemporània pot trobar en èpoques com la noucentista, els seus valors —encara que no tots els seus mecanismes— han estat afortunadament superats o com a mínim lleugerament millorats per la racionalitat democràtica. Per bé o per mal, com a la Grècia antiga, els mites no poden ser mai totalment abandonats en el procés d'emergència d'una racionalitat moderna i d'una societat democràtica.

Les diverses apropiacions recents que s'han fet o es fan de vegades del Noucentisme en el discurs públic denoten en alguns casos una alarmant manca de rigor —que no d'esperit— crític i històric respecte d'aquestes qüestions. En les crítiques o discussions a favor o en contra de l'estètica i la ideologia noucentistes —com si es pogués estar a favor o en contra d'un fet històric i cultural ja passat— es repeteix sovint la confusió entre present i passat, cultura i identitat, les parts i el tot. El que és impor-

tant notar aquí és que precisament part de la ideologia del Noucentisme consisteix a naturalitzar, és a dir, a ideologitzar la relació entre cultura generada i identitat sentida: és perquè generem una determinada cultura que sentim suposadament viva una identitat determinada i perquè sentim viva aquesta suposada identitat concreta que hi ha una cultura determinada que s'ha de generar. El Noucentisme realitza aquesta operació ideològica com ho va fer la resta de moviments culturals que des del final del XIX han marcat la renaixença catalana, amb una peculiar inflexió respecte dels moments com el Modernisme o la Renaixença, i és mitjançant l'ús *institucional*, de la literatura i la llengua i la cultura en general com a sistemes, per a imposar uns certs valors. Repetir el ben anomenat malentès del Noucentisme consisteix no a estar interessat intel·lectualment per aquesta època, sinó a esborrar o dissimular o oblidar ideològicament *en el present o en el passat* el caràcter històric i socialment construït d'aquesta institucionalització del fenomen cultural al nostre país. Un fenomen del qual a hores d'ara, atesa l'enorme capacitat d'absorció ideològica i material de la cultura contemporània, *tots els productors culturals* en són inevitablement participants, segons els noucentistes ens van ensenyar.

Encara resulta més important tenir presents aquestes mínimes consideracions crítiques i històriques quan veiem la dolça ingenuïtat amb què enguany es publiquen llibres i estudis com els que aquí es ressenyen. La recent aparició de dos magnífics volums il·lustrats dedicats a l'art gràfic i a la publicitat d'aquella època (*L'art gràfic al Noucentisme*, de Santiago Estrany, i *Els artistes catalans i la publicitat 1888-1929*, de Ricard Mas), més de 1.200 pàgines

dedicades al bo i millor de la creació visual d'aquell moment, ens recorda la riquesa dels referents del patrimoni que estem tractant. Però el que és alarmant aquí és que aquestes prolíxes recopilacions i ordenacions biogràfiques de material gràfic apareguin mancades de qualsevol anàlisi ideològica dels seus continguts. De nou, el Noucentisme ens para el parany del mite celebrador: o és una Gorgona o és un ideal d'identitat. *Pace* els crítics aferrissats del nostre període, molts altres estudis filològics dedicats al Noucentisme en les últimes dècades repeteixen un discurs entotsolat en la recerca de la troballa filològica, però mancat de qualsevol voluntat desideològitzadora.

Com podrien ser aleshores un estudi i una visió i un discurs públic més acurats del Noucentisme? El pla de treball dels filòlegs marxistes dels setanta se'ns queda ara petit. Però no potser per la seva estreïtor de mires, sinó precisament pel poc o molt que ha estat assolit des d'unes visions que estan caricaturades i encaixonades en un programa marxista inaplicable en la pràctica sobre el terreny a investigar. El gir hermenèutic produït en les ciències socials, la història, els estudis literaris i l'antropologia post-moderns suggereix que el mètode de treball —si és que cal que hi hagi un mètode— hauria d'estar basat precisament en la inversió del principi metodològic que existeix una metodologia, per exemple, marxista, a aplicar. Per dir-ho d'una manera simplista però potser aclaridora: potser el que cal és preguntar primer què és el que en el present l'experiència de la cultura (catalana) contemporània ens ensenya i a partir d'aquí tractar d'investigar com hi hem arribat.

L'objectiu és mostrar que la cultura en la seva totalitat és el text a ser llegit (i no

només uns suposats objectes literaris privilegiats que fan el cànon de l'estètica noucentista) i que aquest gran text cultural és susceptible de ser descodificat i interpretat en els seus significats *oposicionals* o *inversos*, en les seves *tensions* i *contradiccions*, com ho poden ser els mateixos textos literaris. Un estudi històric i crític d'aquesta mena —perquè, vulguem-ho o no, no estem parlant només d'un objecte literari o artístic— condueix necessàriament a un nou historicisme cultural, a una nova visió de la nostra història, sense abandonar ni perdre de vista algunes de les ambicions que la crítica (d'inspiració) marxista ens aportava, ja que, encara que això pugui sonar una mica passat de moda, aquesta és l'única que compta amb els instruments necessaris per revelar el caràcter polític, els mecanismes d'estructuració i opressió social, rere aquell esplèndid moviment cultural.

Un estudi d'aquesta mena abandonaria d'una vegada la dominant perspectiva esteticista, i en algun cas les polèmiques falsament plantejades, sobre el famós pas del Modernisme al Noucentisme, o sobre el molt discutit elitisme estètic de la poesia carneriana, o sobre el paper de diversos factòtums culturals en la creació d'un ideari més o menys unitari per als artistes de l'època, i es dedicaria en canvi a connectar l'emergència i èxit noucentista de certes idees estètiques amb els discursos socials del moment, amb el sindicalisme o amb els protofeixismes anteriors i els feixismes posteriors a la Guerra Civil. O mostraria la supressió i manipulació de diverses subcultures polítiques, de classe i de gènere sexual, per part de les elits hegemòniques, mitjançant una cultura estètica que eradica i dissimulava les violentes diferències socials en simbòlics ideals d'estabilitat i

bellesa, revelant amb això les enormes tensions i contradiccions inherents al propi paradigma noucentista entre els seus representants.

Voldria poder donar molts més exemples sense haver d'entrar necessàriament en el privilegi excloent de la dada historiogràfica, sovint utilitzat de manera tan poc democràtica pels estudiosos i especialistes en literatura o història catalanes. Però preferiré acabar amb una afirmació i unes preguntes que volen ser paradigmàtiques de la mena d'investigacions polítiques, històriques o ideològiques que veritablement ens haurien d'inquietar: com és que ningú encara no ha explicat per què la nostra gran llegoria nacional, el famós llibre orsià de *La Ben Plantada*, fa servir els discursos de la raça i del gènere per inventar la pàtria catalana a la manera noucentista? Quina era la cultura femenina i la relació de les dones amb la política i la cultura escrita i literària al Noucentisme rere la imposició de cànon de bellesa i de llengua literària basats en el món femení? Com és que encara no han estat investigades les connexions d'aquella llegoria política fundacional amb el discurs coetani de les nacions i la fi del model d'imperialisme colonial que condueix a la Gran Guerra, un discurs que va ser tan ben assimilat pels nacionalismes menors i encara és viu a nivell cultural en casos com el català? Fins a quan l'especificitat o localitat amb què es volen construir moviments culturals com el Modernisme o el Noucentisme a casa nostra ens impedirà entroncar-los amb hipòtesis i processos històrics que afecten tota la modernitat europea i posen les bases d'on hem arribat avui?

Anna Romero

El diari **AVUI**
del 23 d'abril et fa uns
regals molt especials

CD-ROM Anuari 2003

Les notícies, les estadístiques,
les imatges i els vídeos de l'any

Requeriments Tècnics Mínims: •Navegador web amb suport Sun Java 1.1. Recomanat Netscape 4 o superior, Mozilla o Internet Explorer •Reproductor multimèdia amb suport MPEG 1. Recomanat Apple Quicktime, Windows Media Player o Real One Player.

Per fer servir el Cercador de l'Anuari necessites tenir instal·lat Sun Java. És un plug-in totalment gratuït que pots descarregar d'Internet des de <http://java.sun.com/getjava/es/>

Un espectacular
pòster
de Sant Jordi

Reproducció de la icona
bizantina del Monestir
de Santa Caterina del
Mont Sinai.

El Suplement Especial de Llibres

Imprescindible per conèixer les darreres novetats editorials

Viu la diada de Sant Jordi ...
amb l'AVUI, esclar

Entrevista a Vicent Pitarch (escriptor i membre de l'IEC): «El capteniment de l'AVL m'ha semblat fins i tot patètic»

Vicent Pitarch i Almela és doctor en Filologia Catalana i membre de l'Institut d'Estudis Catalans. Acaba de publicar dos llibres: *Les Normes de Castelló. Textos i contextos* (Ajuntament de Castelló) i *Converses amb Joan Simon, Enric Valor i Rafael Súrria. Homenatge a les Normes de Castelló (Alambor)*, tot just quan acabem de commemorar el 70è aniversari de la ratificació valenciana de la normativa fabriana, efectuada a Castelló de la Plana l'any 1932. I encara un altre: *De camí a Fisterra*, amb el qual va ser guardonat amb el IV Premi Ulisses de narrativa que convoquen la Fundació Caixa Castelló - Bancaixa i Tàndem Edicions.

-Enguany ha estat un bon any per a vostè, pel que fa a l'edició de llibres. N'ha publicat dos sobre la commemoració del 70è aniversari de les Normes del 32, i un altre que constitueix la seua primera incursió en el món de la literatura.

-Sincerament, penque força i em trobe en forma. Sobre les Normes, a banda dels dos llibres esmentats, hi ha conferències, articles, iniciatives culturals diverses... Pel que fa al Premi Ulisses, ha estat una ruptura (millor, un parèntesi) en la meua trajectòria de professional de la ploma; una experiència gratificant, imprevisible per a mi mateix.

-Amb les dues obres sobre el 70è aniversari de les Normes de Castelló, pretenia aportar alguna cosa? Potser recuperar l'esperit de concòrdia i d'acord que va inspirar la creació d'aquelles Normes?

-Ignore si alguna raó biològica em suscita una atracció especial envers les Normes de Castelló. En tot cas, és evident que el meu compromís civil em fa veure en les Normes el símbol de la vella aspiració d'aquesta societat per normalitzar-se i, en contrapartida, el blanc de maniobres perturbadores. El cas és que les meues primeres recerques a l'entorn de les Normes daten de força abans del 1982. I el 70è aniversari ens arribava amb motivacions afegides: el funcionament de l'Acadèmia i les càrregues en profunditat, originàries de la més alta instància de la Conselleria del ram, llançades contra el nivell de flotació de les Normes.

-No creu que l'esperit conciliador s'ha trencat a l'AVL?

-Aquesta ruptura no és pas d'ara; ve de l'any 78, afavorida per la tríada Attard - Abril Martorell - Broseta, els quals sens dubte haurien beneït avui l'AVL. Per recuperar la racionalitat i la concòrdia, vaig considerar que el 70è aniversari hi podia constituir una oportunitat

favorable. És en aquesta direcció que vam promoure el debat civil al voltant de l'actualitat de les Normes, un debat que vam estendre des d'Elx fins a Benicarló, amb participació d'universitats i d'ajuntaments, d'Escola Valenciana i del STE-PV, per exemple, i en el qual va exercir un protagonisme nítid la seu castellanenca de l'Institut d'Estudis Catalans.

-Gairebé tot l'espectre de l'esquerra valenciana esperava molt més de l'AVL. Hom parlava obertament que la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua posaria fi per sempre més al sempitern «conflicte lingüístic valencià», per dir-ho en termes de Rafael Ninyoles. I se'n va parlar, també, de «pau lingüística».

-Home! No siguem ingenus. La magnitud del conflicte és tal que poc podia aspirar a superar-lo una acadèmia, ni que fóra l'AVL. Arraconar l'estultícia que representa mantenir tres o quatre codis ortogràfics ja hauria estat prou. Però, ja ho veus, ni tan sols en aquesta parcel·la ridícula, no s'hi ha aconseguit cap «pau lingüística».

-No creu que tot plegat responia més aviat a les argücies d'Eduardo Zaplana, a l'engany d'aquest senyor per fer créixer el seu protagonisme i alhora beneficiar el seu partit?

-Decididament, la posada en marxa de l'AVL és una operació de maquillatge polític del preministre Zaplana. I no hi ha res més, al seu darrere. Un poti-poti i un trapicheo (no estic segur que trapicheo siga valencià genuí!) amb tots els ets i els uts, que encaixava magníficament amb la campanya de promoció del preministre. La cosa patètica va ser que s'hi deixassen enganxar d'altres.

-Des del mateix moment de la creació de l'AVL, es va traïr l'esperit que l'animava. Es va dir que almenys dos terços dels seus membres havien de tenir un currículum filològic plenament competent. I això no es va complir.

-Una part no sols considerable, sinó substan-

cial (i remarque aquesta adjectivació), del consistori acadèmic és tan competent en català com en polonès, si fa no fa, i potser serien tan aptes per a una acadèmia de perfils lingüístics com per a una d'agrimensura. Fa basarda de reconèixer-ho. De totes maneres, sembla que en aquella casa s'hi vulga ara començar de zero, una gosadia que fóra insuportable.

-La presidenta de l'AVL és llicenciada en Filologia Espanyola. No és això una provocació?

-Considere vergonyós que una institució acadèmica opte per la genuflexió davant una imposició política d'aquest gruix. Crec que, també ací, hi convé guardar les formes. Tot plegat alimenta el complex d'inferioritat crònic i el servilisme que continuen actius en certs segments de la societat valenciana.

-Què en pensa, del fet que els llicenciats en Filologia Catalana hagen de presentar-se a un examen que els acredite la seua competència lingüística «en valencià» per poder accedir a les oposicions?

-Aquest és un episodi tan esperpèntic que solament pot entendre's com a fugida endavant d'un conseller al qual les intrigues internes li han barrat el pas a la poltrona acadèmica que potser somiava. Ben sovint, la política valenciana es mou entre aquesta mena de turbulències, això no és cap secret per a ningú.

-L'AVL, finalment, es va formar amb una «fauna» de 21 membres com més va més heterodoxos, entre «poetes, moriscos i capellans»?

-Per cert, va córrer la brama que l'AVL commemoraria amb tota mena de recursos el 10è aniversari de la mort de Fuster, però, ai!, supose que a la seu de Sant Miquel dels Reis deuen ocupar-se en altres cabòries. Em pare a pensar en la mena d'article que avui escriuria l'homenot de Sueca sobre l'AVL i m'esgarri.

-Què li ha semblat l'actitud de l'IIFV, en aquest assumpte?

—D'entrada, de desconcert, una reacció, d'altra banda, ben explicable. Però, tot d'una, s'hi ha sobreposat, i ara esmerça tanta tranquil·litat, racionalitat i imaginació com pot per tal d'analitzar la circumstància present. L'AVL és una realitat i, per tant, un risc que cal tenir ben en compte. No s'hi val a la desqualificació gratuïta, i prou. Hem de reconduir la situació. Ara mateix, el gran tema pendent que té el Consell General de l'IIFV per a la propera reunió és un debat sobre la funció que hauria de tenir, en aquesta conjuntura concreta de coexistència amb l'AVL.

-L'AVL, l'IIFV, l'IEC... Quin és l'organisme al qual s'han de remetre els valencians en matèria normativa?

-D'ençà de les Normes de Castelló, no n'hem tingut cap dubte: l'Institut d'Estudis Catalans. L'IIFV s'hi mou, en aquesta esfera, amb lleialtat i coherència estrictes. I l'AVL és una boira absoluta, i això és força greu. I com a tal ho denuncia amb l'energia que convinga.

-Per què l'única seu oficial de l'IEC es troba a Castelló?

-Clar i ras, la societat castellanenca, des dels partits fins a les empreses mediàtiques, des de l'Ajuntament i la Diputació fins a les associacions de veïns, mantenen el seny mínim que escau a una societat dialogant, a l'hora d'identificar la llengua nacional del país, i també a l'hora d'avaluar la tasca científica i social que fa l'IEC. No en va aquesta fou la ciutat de la concòrdia lingüística, l'any 1932.

-L'Ajuntament de Castelló, del PP, ha contribuït en un dels llibres que vostè ha publicat recentment sobre les Normes del 32. La societat castellanenca manté una actitud molt més equànime pel que fa a la qüestió lingüística?

-L'Ajuntament de Castelló va publicar, l'any 1982, el llibre commemoratiu del 50è aniversari

de les Normes, *Castelló de la Plana per la llengua*. I, en vespres del 21 de desembre de 2002, publicava *Les Normes de Castelló. Textos i contextos*. Per cert, la presentació d'aquest llibre va tenir totes les traces d'un acte institucional de commemoració de les Normes: al migdia i a la sala de plens de l'Ajuntament, sota la presidència d'una delegació de l'alcaldia, el president de l'IEC i el president de la Societat Castellonenca de Cultura; i davant d'una gernació ciutadana, que representava els partits de la localitat i nombroses entitats cíviques i sindicals.

-Quina és la relació actual entre la seu de l'IEC de Castelló i l'AVL?

-Tocant a les relacions que manté, fins al moment present, l'AVL envers altres institucions acadèmiques, confesse que hi veig actituds absolutament grotesques; en concret, respecte de l'IEC, en alguna ocasió el capteniment de l'AVL m'ha semblat fins i tot patètic.

-Com a membre de l'IEC, quina opinió li mereix l'AVL? Creu que era necessària?

-Reconec que té un paper delicat. Ara bé: la seua actuació fins ara no ens ha reportat el mínim rèdit, i a sobre ha contribuït a introduir nous elements de confusió. La conclusió és clara: l'AVL hauria d'hivernar-se, en aquestes circumstàncies. No era necessària, en absolut. Ara bé, sempre he cregut i continue mantenint que la seua constitució era legítima, en termes polítics; no pas necessària; tampoc convenient en les condicions amb què va constituir-se. I, per descomptat, en la situació present, la veig negativa.

-No creu que l'AVL contribueix a dilapidar la unitat de la llengua catalana? Que en minimitza l'ús, que accelera el procés de substitució lingüística al País Valencià?

-No puc atribuir-li tanta força, per fortuna. Mira: aquesta societat (no sols la valenciana, el conjunt nacional de la catalanitat) va dotar

se de codificació mitjançant els compromisos estrictes de la ciutadania, al marge de qualsevol intervenció institucional. Som una societat amb una magnífica capacitat de resistència, i d'autoorganització. Ja ens aniria bé tenir al costat l'esfera de les institucions públiques. Però la deserció d'aquestes no implica que desapareguem del mapa.

-Què en pensa, de la polèmica recent sobre els criteris de catalogació dels llibres en català que feia servir la Biblioteca Nacional? La solució final de catalogar-los tots amb l'abreviatura «cat», independentment de la seua procedència geogràfica, però afegint-hi entre parèntesi «val», si així ho especifica l'editorial valenciana, no és una solució de rebaxes?

-És una mostra de la incapacitat d'Espanya per entendre la condició catalana, com l'èuscara i la gallega. No hi ha més. Almenys la solució que em suggereixes no la veig ni perversa ni ridícula, que ja és prou.

-Finalment, ens podria fer cinc cèntims de la seua novel·la?

-És un llibre de viatges que recull l'experiència intensa que viu el «pelegrí» de l'era digital a través de les senderes que transcorren entre Donibane-Garazi i Sant Jaume de Galícia i des de Borce (a l'altra vessant pirinenca de Somport) fins a Fisterra. Heus ací la recreació personal d'un *camí de Sant Jaume*, autèntic sender de metàfores, únic al món, on es combina la majestuositat de l'art romànic amb l'atracció per una mena de viatge iniciatiu i l'encant que susciten venerables corrues de romeus i senderistes originaris de tots els punts d'Europa, els quals han fressat aquestes vies mil·lenàries, curulles de tradicions, misteris, llegendes, gestes, experiències místiques o trapegeries de lladres, meuques i brivalls.

Juli Capilla

Literatura i memòria

Maig de 2003

La literatura del segle XX ha convertit la memòria en una qüestió cabdal per explicar-se i explicar l'horror de la guerra. Els testimonis de Stefan Zweig, Primo Levi i Marguerite Duras en són un exemple

L'Avenc
Consell de Cent, 27B, 1r 2a
08007 Barcelona - 93 488 34 82
avenc@retelmales - www.lavenc.com

Els perfils discutibles del silenci

En aquesta societat nostra del xivarri –més que no de la informació–, tan escassament dotada per a la reflexió i tan permeable al llenguatge publicitari, a les proclames, a les belles consignes amb o sense rerafons que les sustente, la insistència acaba per fabricar certeses. Per encunyar conceptes. A còpia d'errors, de falsedats, d'inexactituds, si la reiteració és suficient, és possible bastir conclusions que passen per demostrades. Sobre qualsevol circumstància. Encara que no hi haja manera de trobar les raons que les avalen. Encara que la realitat, si fóra el cas que l'escrutàrem, s'apressara a provar-nos el contrari. El problema és que, sovint, no ens preocupem d'indagar en la realitat i ens resulta més còmode prendre per certes les proclames. I tant se val que parlem de terrorisme o que parlem de literatura. És idèntica la lògica. Ve a tomb aquest comentari perquè es dona la circumstància que bona part de les darreres crítiques "valencianes" que he llegit sobre novel·les fetes al País Valencià i centrades –aproximadament– en els anys 1930-1950 enceten l'anàlisi amb una fórmula que ve a ser, més o menys, la següent: "ja estem davant d'una altra novel·la sobre la Guerra Civil (i/o la Postguerra)". Un comentari gens innocent, al meu parer. I no sols perquè guarda una inevitable càrrega pejorativa. Càrrega que després l'analista confirmarà amb raons (si l'obra no ha estat del seu gust) o matisarà amb l'enumeració de les virtuts (si és que li ha satisfet). Però que, en tot cas, no deixarà de predisposar negativament el lector. Sinó, sobretot, perquè la insistència va creant, per acumulació, la certesa que els escriptors valencians s'ocupen massa d'aquest període històric, que produeixen massa novel·les sobre la qüestió, com si, de sobte, els haguera envaït el virus d'una moda. Tot

plegat no tindria excessiva importància si no fóra perquè alimenta una atmosfera hostil –per redundància, per sobredosi, per cansament– a la temàtica referida a aquest període recent de la nostra història. És a dir, perquè justifica, en el fons, que hi ha moments del passat que és millor no airejar massa. O que ja s'han esventat prou. Amb tot, no seria exacte atribuir a la crítica literària la responsabilitat exclusiva de la difusió d'aquesta idea. De fet, no és estrany escoltar-la en taules rodones on participen professors universitaris, editors o escriptors (fins i tot alguns dels que s'han ocupat del tema!). Ni tampoc és difícil trobar-la surant, de manera més o menys explícita, en articles d'anàlisi, d'opinió, en entrevistes o en simples tertúlies de cafeteria.

D'entrada, l'adscripció temàtica no sembla un argument massa rigorós per avaluar la qualitat d'una obra. O és que la literatura universal no es basa en la reiteració, en el fons, d'uns pocs temes? Haurien de ser altres els paràmetres que sustentaren qualsevol judici. I l'al·lusió a modes em sembla francament fora de context. Quan a un autor se li recrimina l'adscripció a una moda se li està retraient, en el fons, que ha renegat de determinades ambicions literàries a canvi de poder obtenir un profit: en vendes, en atenció mediàtica, en interès editorial... Ara bé, si considerem les dimensions del mercat valencià –del llibre en català, sobretot– i la repercussió mediàtica dels seus productes literaris, si atenem al detall que els llibres de més èxit cada any al nostre àmbit (lingüístic i mercantil) a penes proporcionen als seus autors, en concepte de drets, rèdits suficients per amortitzar l'ordinador en què foren escrits, haurem de convenir que no resulta, en general, apropiat acusar els autors de sacrificar prin-

cipis literaris per seguir una moda o altra. Persistir-hi seria reputar-los d'estúpids. I no crec que en siga el cas. Si la literatura catalana al País Valencià arriba o no a excel·lir en qualitat serà per altres factors, però no per culpa de les modes. Fariem bé, per tant, de gratar-hi una mica, perquè potser hi haja raons més profundes per explicar certes coincidències.

Abans d'intentar esbrinar-les, però, ens hem de plantejar inevitablement algunes qüestions: hi ha realment tantes novel·les sobre la Guerra Civil i sobre la Postguerra? I, en tot cas, quantes són massa obres? No s'ocupen els narradors valencians d'altre tema que no siga aquest? En els dos últims anys, segons la *Notícia dels escriptors valencians* que edita l'AELC, s'han publicat al País Valencià seixanta obres de narrativa per a adults, de les quals sis se centaven en el període que ens ocupa: un deu per cent, doncs. Bagatge suficient, segurament, per parlar d'un cert interès, però escàs per adjectivar-lo de desmesurat, al meu parer. Sobretot, per la magnitud i la vigència, encara avui, de l'esdeveniment i perquè aquest interès conviu, sense contradiccions, amb l'atenció majoritària a l'actualitat, amb una dedicació semblant a la novel·la històrica i amb puntuals incursions en la narrativa fantàstica, de ciència-ficció, negra, eròtica... Amb un paisatge no sé si complet, però en tot cas prou divers.

Però, si gratem una mica més, si ens fixem en les solapes d'aquests sis llibres, comprovarem que els autors que s'han ocupat, en aquests dos anys, de la Guerra Civil i/o de la Postguerra han nascut, tret d'una excepció (1951), entre 1959 i 1963. Parlem, doncs, d'individus que no han viscut la Guerra Civil ni el nucli més dur de la Postguerra, que s'educaren, però, en les

ales tardofranquistes i que foren testimonis de la Transició quan encara eren ben joves. Que escoltaren, tanmateix, de boca de pares i d'avis, la remembrança dels fets d'aquella època o, ben al contrari, que hagueren d'assistir, segurament encuriósits, a l'ocultació d'una part significativa d'aquelles vivències, a les quals els seus antecessors immediats es referien amb unes prevenicions exagerades o, simplement, preferien no recordar massa. Al meu entendre, no és casualitat que siga precisament aquesta generació –que no en fou testimoni però que se sap impregnada del magma que generà– la que haja encetat, entre nosaltres, el tractament literari de la Guerra Civil i la Postguerra.

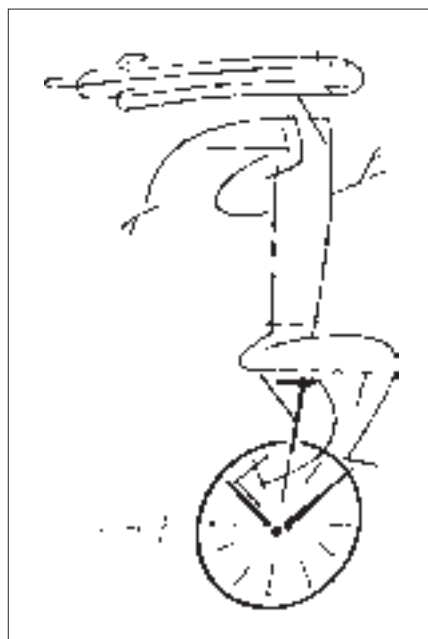
Tota guerra és sempre una convulsió extraordinària, un àmbit on les passions s'accentuen i la vida quotidiana s'omple de fets excepcionals. Un material, doncs, ben engrasador per a la literatura. I més encara si la contesa és civil, si s'enfronten veïns contra veïns, germans contra germans. Si a la conclusió en segueix, com és el cas, la repressió ferma dels vençuts, una rígida censura sobre qualsevol discrepància, l'exili exterior i interior, la fam i l'anihilació material i moral dels derrotats i del seu pensament. Un temps de dolor i humiliacions que ben aviat fou embolcallat per un silenci espés com la més consistent de les boires. Un silenci que tenia, potser, no poc de terapèutic: l'aspiració a l'oblit com a condició inexorable de la supervivència. Un silenci que amarà les narracions que els protagonistes de la desfeta havien de transmetre, anys després, als seus fills, als seus néts. Un silenci que no podia deixar d'intrigar els practicants d'aquest ofici de preguntar-se pel sentit de les coses que és, en definitiva, la literatura. Menys encara quan la Guerra Civil és, entre nosaltres, el succés més rellevant del segle XX, el que més ha condicionat els anys següents, una fita que encara ens resulta pròxima: tant que les seues conseqüències es poden rastrejar avui sense dificultat. Aquest triple factor –la rellevància dels fets, la proximitat i l'intent de sepultar-los en silenci– explica, al meu entendre, l'aparició d'un grup d'escriptors interessats (necessitats?) a recrear aquella època. A explicar-se'n les claus. Perquè únicament coneixent-les és possible comprendre el present. I la literatura, no ho oblidem, és, entre altres coses, una eina ben profitosa per provar d'explicar-nos el món.

Però hi ha més. La Transició que liquidà formalment la dictadura i deixà pas a la democràcia actual consistí bàsicament a donar carta legal a aquest silenci. El pacte fou senzill: els vençuts podien tornar i participar lliurement en el joc de partits, però, en canvi, havien de comprometre's a no

remoure vells fantasmes, a no exigir reparació per tants abusos patits, a no qüestionar el passat. Una vegada enllestides unes poques reivindicacions bàsiques, el silenci s'ha estès sobre la llarga nit del franquisme. S'ha reivindicat poc la legitimitat de la República i la condició rebel dels alçats en armes contra ella, s'ha qüestionat escassament la figura del dictador, s'ha negat la justícia als executats sense garanties legals pels vencedors, s'ha insistit poc –i infructuosament– en la rehabilitació dels maquis, dels exiliats, dels perseguits d'una o d'una altra manera. S'ha reescrit, en definitiva, de manera insuficient la versió de la història que formularen els vencedors. La que ens ensenyaren a les aules. Una versió que ha generat nombrosos llocs comuns que encara avui romanen vigents. De manera tal que, al capdavant, sobre els vençuts, sobre aquells a qui se'ls negà durant tant de temps la veu, s'ha estès –amb la complicitat de molts– novament la desmemòria: el silenci. Un silenci prou més cruel que el que els imposaren els vencedors, perquè ha vingut a sepultar un bon pomell d'esperances.

La literatura, tanmateix, ha estat un dels pocs àmbits on s'ha trencat aquest silenci, un dels pocs espais on han pres la paraula aquells que estigueren emmordassats durant quatre dècades. I sis novel·les no esgoten ni de bon tros la qüestió: a penes l'enceten. Demanar silenci –explícitament o implícit– no significa sinó alimentar la desmemòria, certificar el greuge, perpetuar la versió oficial de tants anys. Significa renunciar a conèixer de quina època som hereus i perquè les coses van ara de la manera que van. Un propòsit del qual no hauríem de deixar que abjurara mai la literatura.

Vicent Usó

Admiro profundament la gent que és capaç de llegir aquests llibres de butxaca, però ben gruixuts, al metro, al racó d'algun bar mentre esperen el que mai no arriba, a l'autobús, asseguts en una concorreguda terrassa, carncoïts a un feix de multitud. Perquè l'exercici de la lectura és com follar: si vols, pots exhibir-te, però en general hem de convenir que es tracta d'un acte més aviat íntim, en què cadascú busca el moment, l'espai, la postura ideals per gaudir-ne o per passar-ho malament, que la literatura sol actuar com una amant imprevisible.

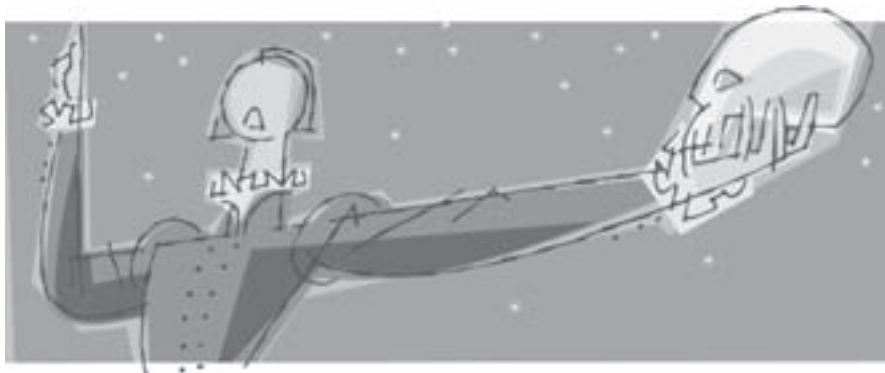
És evident que en els hàbits de lectura de cadascú hi descobrim les seves fòbies i passions particulars: quantes hores seguides aguanta amb tones de lletres entre les mans, quina llum necessita per enfocar les seves il·lusions, quina mena de material li envelluta el cul, amb quin tipus de silenci, entre els milions de silencis impossibles, li plau d'ennuegar-se, què acompanya el ritme dels dits (un licor, un havà, una pipa tirana, una pasteta, el buit) o quin gruix de quin paper ha de tallar-li els ulls. En tot aquest ritual, en aquest acte de fe i llibertat que és llegir, hi encaixen en la justa mesura les nostres misèries i grandeses, que acostumen a ser més menudes del que ens pensem.

Després també admiro amb religiosa fervor aquells que saben planificar-se les lectures, encadenar gèneres amb una intel·ligència voluptuosa, traçar incomparables estratègies biobibliogràfiques, expandir els seus coneixements com qui escampa un virus de tinta. Vol-dria confessar la meua ineptitud en aquest sentit; la pell dels meus sentiments, i de la meua raó, és poc donada a la precisió d'un escalpel i prefereix deixar-se portar pel tacte d'un moment intens i estranyament emotiu, aquell que sorgeix d'una lectura imprevisible i que s'intuïa inoportuna, aquell que sense saber per què ens obliga a deixar un llibre que ens estava agradant i tanmateix... Hauria de concloure, doncs, que més aviat sóc, suposo que com tants altres, un lector emotiu més que no pas analític, i les bondats de la meua biblioteca mental només llueixen si van etiquetades amb una cicatriu, alguna cosa que m'hagi marcat, ni que sigui ínfimament, i hagi modificat la meua experiència de la vida.

I per això, des d'aquest procés de caos plaent, admiro els lectors que semblen estàtues enmig d'un paisatge erràtic i els que semblen cirurgians en un món de bojós esquarterats que malden per un altre cos on caure vius.

Txema Martínez Inglés

El dilema de la política cultural

Una de les primeres activitats en la precampanya de Francisco Camps, candidat del Partit Popular a la Generalitat Valenciana, fou visitar Zubin Metha a Munic i comprometre'l, posat cas que ell guanye les eleccions del 25 de maig, a crear i dirigir la futura Orquestra Simfònica del Palau de les Arts. La direcció de la nova formació musical (que tindrà un cost anual d'uns nou milions d'euros) atrau Mehta, amic de l'actual directora del Palau de les Arts, Helga Schmidt, perquè li han promés que tindrà completa llibertat per a seleccionar els millors intèrprets.

L'anècdota concentra dos dels perfils que han caracteritzat la política cultural de la dreta en els vuit anys que ha ocupat el Consell. D'una banda, hi ha l'ús propagandístic de la cultura, que en aquest cas resulta especialment cridaner perquè deriva en una instrumentalització directament partidista (algun portaveu de l'oposició ha fet veure la contradicció de la maniobra quan és el mateix partit del candidat el que està en el poder, cosa que hauria fet més lògica la firma del protocol per part d'algun representant de l'Administració autonòmica). D'altra banda, hi ha la inversió en grans obres, en aquest cas un edifici de proporcions gegantines destinat a representacions d'òpera que l'arquitecte Santiago Calatrava es va traure de la mànega quan el PP va vetar-li la torre de comunicacions en el projecte de la Ciutat de les Arts i les Ciències que li havia encomanat el govern del socialista Joan Lerma.

Com tots hem pogut veure, els espais publicitaris de Camps inclouen un grapat d'edificis o complexos ja fets, en projecte o en construcció, entre els quals la Ciutat de la Llum, la Ciutat del Teatre o la mateixa Ciutat de les Arts i les Ciències, sota el lema «Complim i avancem». És a dir, la propaganda del

PP es basa en els grans projectes, fets o anunciats, preferentment culturals. El problema és que, després de dues legislatures, pel que fa a la cultura, ni la propaganda, ni els grans projectes, ni les figures famoses enganyen ja ningú. Potser serveixen per a projectar una imatge general, difusa, de dinamisme sobre la societat, però als agents de la cultura ja no els impressionen. El desgast d'un discurs massa enfàtic és ben evident a hores d'ara. I les precarietats que amaga aquest discurs són ben notables.

A més d'un grapat d'instal·lacions culturals amb les quals no saben què fer (el Museu Valencià de la Il·lustració i la Modernitat n'és un exemple extrem), els populars han fet visibles les perversions d'una política cultural tan obsedida pels efectes de cara a la galeria que ha enfonsat en la depressió allò que hauria de ser el funcionament normal de les coses perquè, senzillament, s'ha perdut en molts àmbits el criteri. Un cas paradigmàtic és el de la Biennial de les Arts, pensada explícitament per a aconseguir l'impacte mediàtic que no pot subministrar un ambient artístic valencià més que ensopit. Un impacte tan fugaç com oneros per a les arques públiques.

Algú ha recordat, a propòsit del fitxatge de Zubin Mehta pel candidat del PP, que hi ha una Llei Valenciana de la Música, promulgada per a promoure el sector, que no s'ha fet servir i que potser demanaria alguna atenció. Però fins i tot a l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM), la joia de la cultura valenciana contemporània, la crisi deriva cap a la fugida grandiloqüent. Progressivament endormiscat en un passar mediocre, l'aposta de futur per al museu se centra en un projecte espectacular d'ampliació a càrrec de dues estrelles emergents de l'arquitectura internacional: els japonesos Kazuyo Sejima

i Ryue Nishizawa. La reflexió sobre la marxa de la institució cultural valenciana de més projecció queda relegada, a pesar de la batussa que viu el sector des que es va tancar arbitràriament el Centre del Carme —un espai singular, d'eficàcia demostrada per a plantejar des de València propostes plàstiques de transcendència internacional—, perquè no hi ha res a discutir. Els gestors de la política cultural estan convençuts que tot s'està fent bé. Tenen una al·lèrgia total a l'autocrítica.

Vol dir que no són bones les iniciatives que impliquen inversions importants o encàrrecs a figures de primera fila de la música, l'art, el teatre o l'arquitectura? No necessàriament. El que passa és que la política cultural «no pot quedar reduïda a un exhibicionisme que sembla més patètic com més provinciana és la mentalitat que el promociona», tal com apunta el document que ha coordinat Ramon Lapiedra sobre aquesta matèria dins el volum *El futur dels valencians. Estratègies i polítiques*, dirigit per Francesc Michavila.

Fruit d'un encàrrec del secretari general i candidat del Partit Socialista del País Valencià, Joan Ignasi Pla, aquest document publicat per la Fundació Societat i Progrés tracta d'enfocar la qüestió des d'una posició bàsica: l'exigència d'una «política cultural eficient». L'eficiència consistiria, pel que fa a la cultura, en «la recuperació del sentit de la proporció entre les finalitats i els mitjans». I el seu punt de partida serà «definir què ha de gestionar l'Administració pública en els seus diversos nivells, què ha de finançar i què ha de subvencionar».

Un pronunciament d'aquest tipus per part de l'oposició revela, per l'efecte d'espill que té, el grau de desori, el caos i l'arbitrarietat que s'han emparat de la gestió cultural durant el període de govern del PP. Sembla

bastant obvi que racionalitzar i fer rendible socialment i creativament la política cultural no és cap proposta d'aquelles llampants que resulten quasi imprescindibles en les campanyes electorals. Per què demana ordre l'oposició? El document que hem citat ho respon amb una claredat diàfana: «No es tracta de negar una política cultural pública. El que posem en qüestió són les seues deformacions, la instrumentalització simbòlica sistemàtica pels governants, fins a uns extrems que no s'havien vist abans de l'arribada de la dreta al capdavant de les institucions».

Sectarisme, banalitat, malbaratament, tendència a la confusió de l'oci i la cultura, menyspreu de la delicada indústria cultural autòctona i de les necessitats de desenvolupament que pateix, utilització demagògica d'una projecció exterior arbitrària, manipulació extrema dels recursos informatius (amb Radiotelevisió Valenciana com a exemple clamorós), oblit de l'aprofitament de les noves tecnologies de la comunicació, falta de planificació... La relació de crítiques que des de l'esquerra es fan a la política dels populars és extensa. Però tot el conjunt està presidit per una crida a l'ordre, a la sostenibilitat i al foment de les condicions de possibilitat per a una creació plural d'ofertes i d'expressions, de programacions i d'instal·lacions.

No és la pretensió d'aquest article repassar els programes electorals dels partits polítics, ni que siguen els dos majoritaris. Només es tracta d'apuntar el clima general, l'ambient enrarit, tibant i polèmic en què es plantegen les alternatives culturals davant les eleccions autonòmiques. Un ambient de desencontre delimitat per l'escapisme dels actuals governants i per les apel·lacions al seny de l'oposició.

Si la cultura no és una suma fortuïta de trets i expressions, sinó un sistema relativament integrat de tradicions, institucions, valors i productes; si en la societat de masses, en la societat de la modernitat avançada i de la globalització, la cultura ha de combinar raonablement les «institucions estratègiques» i la diversitat, l'alternativa entre el devesall de les ocurrencies i la reclamació de racionalitat constitueix alguna cosa més que una confrontació conjuntural.

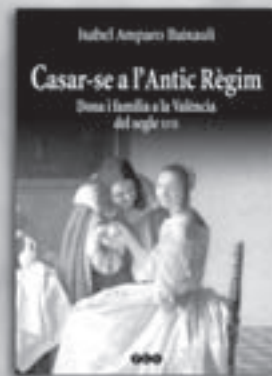
Han destacat els teòrics la qualitat reflexiva de la cultura, allò que la fa «capaç d'avaluar-se a ella mateixa». D'alguna manera, al País Valencià, la supervivència o la derrota d'aquesta qualitat està plantejada en el terreny prosaic del debat polític. O la piròcnica enlluernadora que amaga el sucursalisme i una caríssima fragilitat o la consistència del consum, l'intercanvi i la producció. Amb totes les matisacions, aquest és el dilema que tenim al davant.

NOVETATS DE LA VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Epistolari d'Hipòlita Roís de Liori i d'Estefania de Requesens
Edició a cura d'Esclàlia de Alrumada Batlle
Preu: 34,50 €

Casar-se a l'Antic Règim
Dona i família a la València del segle XVII
Isabel Amparo Baixaculi
Preu: 16 €

L'Espill, 12
Preu: 9 €

Sésamo y lirios / Sobre la lectura
John Ruskin / Marcel Proust
Preu: 11,50 €

Foucault: un il·lustrat radical?
Josep Antoni Bermúdez
Preu: 16 €

PUBLICACIONS DE LA VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

c/ Arts Gràfiques, 13 - 46010 València - Tel. 96 386 41 15 • <http://www.uv.es/publicacions> - publicacions@uv.es

LLIBRES I DÈRIES

Purgatori, Crònica de la devastació i Tota d'un glop: tres novel·les amb premi

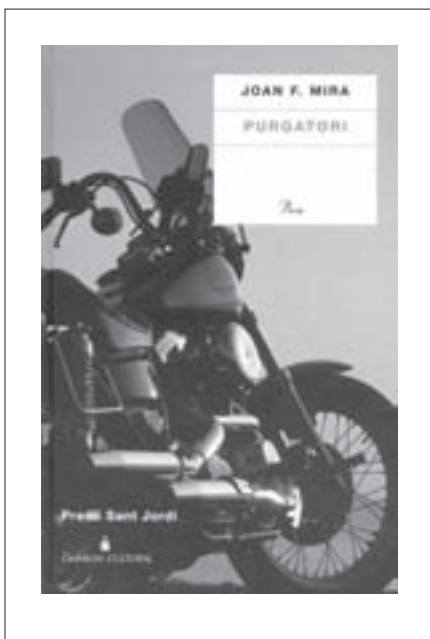
El problema d'enamorar-se perdudament dels clàssics és que acabes assumint aquella famosa *boutade* d'un filòsof i matemàtic anglès que considerava tota la història de la filosofia com una sèrie de notes al peu de les pàgines de Plató. No es tracta de fer broma sobre el poder indiscutible del clàssic de la literatura i del pensament, sinó de subratllar que el diàleg amb ells perd una bona part de la seua potencialitat quan s'explicita en excés o quan, des d'un altre punt de vista, es construeix des de la mateixa negació del diàleg, és a dir, des d'un discurs submís que esdevé una simple glossa. Hi he pensat quan, en acabar *Purgatori* (Proa, 2003), la novel·la amb què Joan Francesc Mira guanyà el darrer Sant Jordi, de sobte m'ha assaltat la idea d'anar a la *Divina Comèdia* a escodriñar pèls i senyals de paral·lelismes notoris. Sens dubte, amb el temps llegirem més d'un treball sobre aquestes evidències, que hauran de remarcar la manera brillant amb què el novel·lista ha sabut mantenir l'equilibri entre la passió pels clàssics i la mera glossa. Però, a propòsit de la qüestió, he pensat també fins a quin punt el *Purgatori* de Mira guanya o perd pel simple fet de dir-se com es diu, de presentar-nos l'índex que ens mostra per seguir a pams l'obra del Dant, o per desenvolupar i actualitzar narrativament algunes de les grans imatges dantesques. Sincerament, no ho sé. Sé, això sí, que la novel·-

la de Mira se'ns apareix com alguna cosa més que una simple narració, quasi com una mena d'assaig d'interpretació narrativa de la *Divina Comèdia*, que exemplifica —i assumeix, en conseqüència— la gran força simbòlica de l'univers del Dant. Tanta, que Mira ha pogut recrear el viatge segles més tard i, *mutatis mutandis*, fer que el protagonitzara un metge de poble, Salvador Donat, dalt d'una Harley, i acompanyat d'un nou Virgili ben singular, un guineà, poeta i xòfer de privilegi, batejat premeditadament perquè ens recordara don Teodor Llorente, el patriarca de la Renaixença valenciana.

Mira s'ha entossudit a fabricar la trilogia sobre la ciutat de València i només publicar aquesta segona part —la primera, *Els treballs perduts*, és de 1989— ja anuncia la tercera, que segons diu construirà sobre un altre clàssic, el *Faust*. Insistiré que el suport explícit amb els grans universals no sé si engrandirà els resultats del novel·lista, però és evident que els revesteix d'una patina cultural d'atractiu innegable i que singularitza notablement la seua proposta. Però sóc dels qui en el text de Mira veu alguna cosa més que aquesta ebullició permanent de referents doctes. La crítica més diligent —els papers de Mondria, al *Levante*, i de Guillamon, a *La Vanguardia*, en són mostres imprescindibles— ja s'ha encarregat de remarcar totes les virtuts del llibre i, més concretament, el que significa com a exercici esplèndid de llenguatge narratiu. Se m'acut que convindria no oblidar la magnífica contraposició de les dues visions del món que representen cada un dels germans Donat —la pragmàtica i la contemplativa— només apaivagada des de l'exploració del símbol que tanca la *Divina Comèdia* —«l'amor que mou el sol i les estrelles»— i que té repercussions òbvies en cada racó d'aquest *Purgatori*. Tampoc no hauríem de menysprear la força conceptual d'una altra contraposició, la que enfronta Salvador Donat —el germà contemplatiu— amb una civilització que ell no troba precisament excessivament *civilitzada* i que rebutjarà definitivament quan, dalt de la Harley i amb Matilde al seient de darrere, enfila la pista d'Ademús «sense equipatge i amb les alforges metàl·liques buides». I, òbviament, tot el discurs sobre la ciutat, autèntic fil conductor de la novel·la, que no es

limita a disquisicions més o menys erudites sobre murs o rajoles, sinó que retrata també l'esperit que l'ha feta possible tal com és.

Fa poc que Joan Francesc Mira reclamava novel·les d'exigència literària «de reflexió sòlida, densa». No hi puc fer cap objecció: la literatura de pes, si som capaços de no reduir-la al pòsit d'idees que transmet o suggereix, sempre es fa des de supòsits semblants. Però els models no són únics, afortunadament. El de Mira, una barreja tan equilibrada com intel·ligent d'erudició clàssica i *savoir faire* narratiu, brilla singularment i a hores d'ara és un referent inexcusable de la literatura catalana contemporània. Ho dic mentre pense en la novel·la d'un altre valencià, Vicent Usó, que va guanyar el darrer premi Andròmina: *Crònica de la devastació* (Tres i Quatre, 2002). En poc de temps, tot i que la seua producció literària no començà fa dos dies, la narrativa d'Usó s'ha convertit en una de les propostes més llampants. I des d'un model no tan allunyat del de Mira, vull dir amic de contar des de la reflexió sòlida i amb arguments literaris gens menyspreables. *La taverna del Cau de la Lluna* (Tàndem, 2002) ja era un exercici narratiu consistent, divertit i intel·ligent, és a dir un llibre que comptava amb tots els elements característics de la literatura de pes. La que ha guanyat l'últim Andròmina mostra una de les preocupacions bà-

siques d'Usó, la del compromís de la literatura amb el món. I ho fa, a més, des d'una concepció del fet narratiu que té en compte la imprescindible fusió d'allò que ens conta amb el discurs que es fa servir per contar-ho fins aconseguir, amb independència d'algunes solucions lingüístiques discutibles, un equilibri envejable entre matèria i instrument. El discurs de Luka, el poeta que necessita escriure la crònica d'una de tantes devastacions provocades per la guerra, és el vòmit inevitable de qui ha assistit estupefacte a totes les formes de la destrucció i descobreix com l'autèntica literatura té més a veure amb exercicis d'humilitat que no amb curses, endimoniadament vanitoses, destinades exclusivament a obtenir qualsevol forma del reconeixement.

Usó, com Mira, també s'hi serveix d'un coixí docte. Pense, per exemple, en la referència premeditadament repetida a la poesia de Wang Wei. No és un recurs estèril ni artificios. Ben al contrari, serveix per plantejar de manera creïble el fons del problema: de què serveixen els llibres davant la destrucció?, què hi pot fer la literatura? Luka escriu aquesta crònica de la devastació —un paradigma de totes les devastacions— convençut finalment, des de la sàvia innocència del nèt que li ho reclama i des dels versos poderosos del seu amic Seamus Heaney, que farà literatura autèntica si és capaç d'utilitzar la ploma «com un fusell carregat amb bales de memòria». Al capdavant, «escriure és acarar-se sempre amb els pitjors fantasmes, amb els reductes més íntimament soterrats de la memòria». I aquest és un territori que Vicent Usó domina com ningú.

I ja que parlem de novel·les premiades tampoc no seria sobrer referir-nos a la guanyadora del darrer Joanot Martorell —*Tota d'un glop*, de Pasqual Alapont (Bromera, 2003)—, que, acompanyada d'una campanya publicitària més agressiva que eficaç, potser ha acabat patint quasi tot el que l'editor i els seus assessors imaginaren per a convertir-la en un *best-seller*. Una autèntica llàstima, perquè Josep Gregori, també en això, ha volgut ser pioner. L'intent de promoció d'una novel·la com el que ha fet l'editor d'Alzira no tenia precedents entre nosaltres. Si Alapont li ha d'agrair l'esforç, la mateixa novel·la es ressent d'unes expectatives que ens la presentaven com un escàndol esborronador. I avui és difícil escandalitzar ningú, sobre tot si es tracta de llançar arguments com ara que els escriptors s'ho passen d'allò més bé organitzant-se en capelletes —cosa sabuda i amb una història llarga, fins i tot aprofitada literàriament—, o que els pre-

mis literaris són elements clau dels departaments de promoció i publicitat editorials —fet notori i que no molesta tant perquè així siga com perquè es faça en contra d'una política editorial fonamentada en altres criteris—, o que hi ha editores que confonen «llargàries de títols amb profunditats d'arguments» i professors universitaris que acaben fent el més terrible dels ridículs intel·lectuals a causa d'una petulància poderosa i irreprimible.

De tot això, la novel·la se'n ressent i més encara quan tot se'n conta des d'una posició inicial on la caricatura és evident, vull dir, la radiografia caricaturada del món editorial. Perquè, si bé es mira, tampoc no es tracta de ridiculitzar el món editorial amb pèls i senyals. Si haguera estat així, hi hauríem vist descrites altres situacions i no només el costat gris. La parcialitat del retrat permet, d'una banda, desmitificar aquest món —si és que encara li queda res susceptible de sotmetre's a una operació semblant— i, d'altra, remarcar tots els trets negatius dels personatges que el poblen i de les seues particulars relacions. Però algunes d'aquestes remarques tenen un pes específic, el lector endevina sense dificultats que compten més, que tot sembla gravitar al seu voltant. Parle, per exemple, d'aquella idea que recorre tota la novel·la sempre al servei de la denúncia dels falsos transcendentalismes. Em fa la impressió que és aquesta l'autèntica caricatura de *Tota d'un glop*, la que ridiculitza actituds artístiques i literàries que s'omplin la boca de grans intencions, però que amaguen en realitat totes les falsedats possibles: «També els artistes i els filòsofs fan ballar les paraules i els conceptes segons el seu so, i ningú no els demana comptes de la correspondència entre significants i

significats; d'això alguns tenen la santa barra de dir-ne art en majúscules i en traure un profit pecuniari considerable».

Ara sí que ens hem allunyat bastant del model de Mira. *Tota d'un glop* no fa explícit cap lligam amb els grans de la literatura. Ben al contrari, sembla com si tot s'hi haguera concebut si no contra ells, almenys des d'uns altres paràmetres. A pesar d'això, opine que no hem caminat cap al no-res. Som dins d'un altre model que, vist en positiu, no vol renunciar a l'entreteniment de molts en favor de la profunditat dels assumptes tractats. Potser l'equilibri és possible i, en aquesta direcció, s'agraeix que Alapont haja començat el dibuix de la proposta amb un llenguatge eficaç i amb un ús notable dels recursos d'organització del relat. Les destreses de la veu narrativa recorden a vegades els jocs malabars del *Tristram* i el to humorístic, contra la broma fàcil, sempre es decanta per la ironia intel·ligent. Alapont és ja una veu coneguda en altres àmbits: el teatral o el de la narrativa per a joves. *Tota d'un glop* és, doncs, la seua primera incursió en el món novel·lístic. Crec que darrere dels seus plantejaments hi ha la convicció de no confondre el desig d'agradar amb la claudicació, ni dels objectius literaris ni de l'instrument lingüístic. Tots sabem que, sovint, i amb objectius semblants, tots dos s'han posat sota mínims.

Que Mira, Usó i Alapont siguen valencians és una anècdota. Bé, depèn de com es mire. Des del model de llengua que empren, el fet ja no és tan circumstancial. Sé que entre nosaltres hi ha més d'un lingüista que no perd d'ull cap dels moviments lèxics, morfològics, sintàctics i ortogràfics dels novel·listes contemporanis. Diré simplement que en aquests tres casos els estudiosos de la llengua tenen una autèntica faenassa. Ara només vull afegir que sobta agradablement que, a pesar de tantes coses, la narrativa en català feta per valencians haja crescut en els últims anys a passos de gegant. En quantitat i en qualitat. És un miracle? És l'esplendor del darrer esforç abans de la caiguda definitiva? Deixem-ho córrer perquè no és moment de posar-nos a esbrinar les raons del fenomen. Constatar-ho simplement és la manera de manifestar una certa confusió, la que es deriva de veure com no paren de fer-se novel·les de qualitat considerable en una societat que, amb les estadístiques a la mà, no té cap interès ni per la llengua que parla ni pels llibres en general. On és realment el problema? Fallen les estadístiques? O és que tot plegat és un irratge?

Per a una història de la postmodernitat a Itàlia

Tondelli va morir de sida el 1991 a l'edat de trenta-sis anys. A diferència d'Hervé Guibert, que va crear les seves obres més contundents a partir del moment en què li van diagnosticar la malaltia, Tondelli mai no va voler anunciar-la —tot i que la condició homosexual sempre havia estat al centre de la seva narrativa, des del primer recull de contes, *Els nous llibertins*, fins a *Habitacions separades*, la gran obra de la maduresa. Fa excepció *Rimini*, la novel·la polifònica de gran èxit que va ser llegida per molts crítics com a concessió al mercat.

En un text extravagant, *Biglietti agli amici* —que d'això es tractava, d'apunts escrits per als seus amics que s'havien de publicar en una edició limitada—, Tondelli afirmava que havia escrit *Rimini* perquè sentia la necessitat de contar, de crear trames, de fer esclatar les relacions entre els personatges. I al final de la nota afegia en tercera persona: «El 2 de juliol de 1979 Ell va escriure aquestes observacions en una pàgina del Diari. Va tardar sis anys a desfer-se d'aquelles obsessions. Avui, tot allò ja no li interessa. El que sí que voldria escriure és un concentrat de posicions sentimentals: tres personatges que s'estimen sense posseir-se [...] I al fons tres grans ciutats europees...» Ja es trobava *in fieri* la construcció de la novel·la de viatge i de reflexió, però, respecte d'aquella enunciació primerenca, *Habitacions separades* esdevindria alguna cosa més. De fet, es tracta d'un llarg conte *philosophique* —algú aquí i ara l'anomenaria una novel·la «d'idees»— que té com a eix estructural el tema de l'abandó. La història d'amor entre Leo —el protagonista, *alter ego* de l'escriptor— i Thomas dura, si fa no fa, tres anys. L'empremta que deixa és profunda, perquè Leo es planteja i refusa la possibilitat d'institucionalitzar la relació, i també perquè la relació s'acaba amb la mort, per malaltia, de la persona estimada. La constatació de l'abandó, l'elaboració del dol, passa pels tres «moviments» del llibre, que substitueixen els capítols tradicionals i que imposen una tripartició musical a tot el text. Efectivament, el llibre és com un concert per a piano i orquestra. En un primer pla hi ha la recerca, desesperada i impossible, que Leo fa de la seva identitat en el

Pier Vittorio Tondelli
Habitacions separades
Trad. de Jordi Estrada
Angle, Barcelona, 2002
207 pàgs.

moment de quedar-se sol; en un segon pla, la verborrea de la societat del plaer als anys vuitanta, on coses i persones són sotmeses als capricis de les categories serials. D'una banda, l'argot *gay* italià produïa una definició específica per les tipologies d'homosexuals (de bell antuvi el lector aprendrà les diferències entre un *Chez Maxim's*, un *wrong blond* o un *Whitman*); de l'altra, aquesta dèria del nomenclàtor és la base per interpretar qualsevol tipus de manifestació social: són emblemàtiques les pàgines on es descriuen, amb llistats minuciosos, les begudes i el tec de les festes, ja que la *party* esdevé una orgia de la sobreabundància. En realitat, del clima hedonista dels vuitanta, Tondelli ja se'n trobava molt lluny: la novel·la n'és tan sols una recapitulació, que deixa entreveure l'esperança de redempció individual en l'acte de l'escriptura.

I aquí rau la gran incomprensió dels contemporanis que van retreure a Tondelli la pèrdua de la càrrega de provocació

dels primers llibres i el van atacar per la incongruència de les seves tries lingüístiques. Van ser ben pocs els recensors que van entendre que Tondelli era un experimentador del llenguatge, que era el primer escriptor que, en començar a escriure després de la mort de la neovanguardia, va saber-ne incorporar els resultats, sense haver de tornar enrere com si res no hagués passat.

Per complicar les coses, el tema religiós assoleix una importància central en *Habitacions separades* i arriba a un diàleg *in absentia* amb la divinitat: és meravellós la descripció de la processó de la Verge de la Macarena a Barcelona, que Leo compararà amb la processó del seu poble. Tanmateix, entre els estudiosos de Tondelli hi ha qui, com el pare jesuïta Antonio Spadaro, intenta llegir de manera retrospectiva tota l'escriptura de l'autor *sub specie religiosa* i beneir-la a *posteriori*. Un altre malentès l'ha provocat Fulvio Panzeri, el crític al qual ha estat encomanada l'edició completa de les obres de Tondelli i que ha publicat els textos segons les darreres voluntats de l'autor: amb la qual cosa, ara tenim una edició d'*Els nous llibertins* sense renecs, perquè Tondelli, a un pas de la mort, es va convertir al catolicisme. (Està bé, de passada, recordar, a qui tregui del barret la *intentio auctoris*, que Virgili, en una situació semblant, va demanar que cremessin l'*Eneide*.) Finalment, hi ha qui pretén llegir les obres de Tondelli només com a autobiografia i, en *Habitacions separades*, hi pot veure tan sols unes declaracions testamentàries.

Caldria obrir els ulls i constatar que, en un espai de poc més d'un any, entre juny de 1979 i setembre de 1980, van ser publicats tres llibres que constitueixen el paradigma de la postmodernitat a la literatura italiana: *El nom de la rosa* d'Eco, *Si una nit d'hivern un viatger...* de Calvino i *Els nous llibertins*. *Habitacions separades* és la darrera obra d'un escriptor extraordinari que va contribuir de manera activa a renovar el gènere novel·lístic i a crear laboratoris i revistes on els escriptors joves poguessin publicar. Ja és hora de dedicar a Tondelli l'atenció que es mereix.

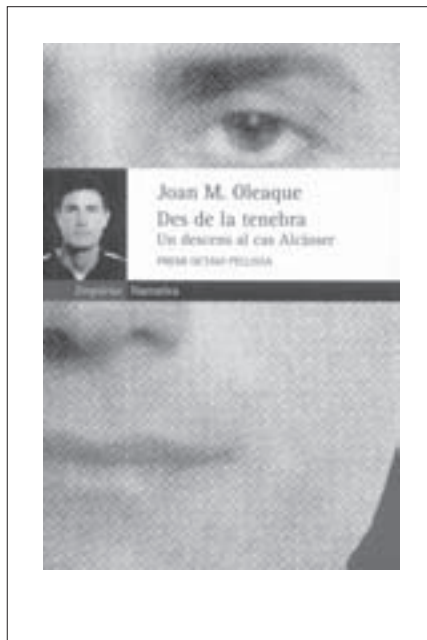

Rigor i intensitat

Joan M. Oleaque
Des de la tenebra. Un descens al cas Alcàsser
Empúries, Barcelona, 2002
267 pàgs.

Aquest llibre pot provocar una reacció de rebuig només en conèixer el tema de què tracta. Fins i tot, alguna gran superfície s'ha negat a la presentació de l'obra perquè no s'ajusta a la seua línia d'evitar ferir la sensibilitat d'algun client. No són rebuigs injustificats, fins a un cert punt, és clar. Els brutals successos del cas Alcàsser generen un sentiment de repulsa radical i comprensible. També l'abús i la manipulació mediàtica de la tragèdia de les tres xiquetes han contribuït a una certa sensació d'afartada. Però, d'altra banda, tots aquests elements plegats són matèria sensible per a un exercici de bon periodisme, que intenta no només relatar fidelment mitjançant nombroses fonts el que va passar, descrivint els fets de la millor manera possible —primera premissa de l'ofici—, sinó també donar claus d'interpretació d'un comportament, d'una època, d'unes persones que es convertiren en personatges públics arran d'un assassinat múltiple que va commoure tot el país. Un antídoto contra l'oblit i la banalitat.

Escrit al llarg de gairebé deu anys per aquest periodista de Catarroja, és un exercici apassionant de periodisme redactat originalment en la nostra llengua que fa superar de seguida el possible rebuig inicial en iniciar-ne la lectura. L'ànsia de coneixement, de saber-ne més, s'apodera del lector gràcies a l'intens pols narratiu que imprimeix l'autor al relat, a l'acurada distribució de la informació, als detalls sobre la vida dels anys vuitanta i a la descripció dels personatges i del context social en què varen créixer. És clar que els fets són injustificables, però aquells que els varen perpetrar no deixen de tenir la condició d'éssers humans, per molts sentiments contradictoris que això genere. I res no és aliè al periodisme o a la literatura. L'autor no ha sucumbit a la temptació de novel·lar els fets, mantenint-se a una certa distància d'un referent literari i també del nou periodisme, com ara *A sang freda*, de Truman Capote. La primera part és el fruit d'una llarga investigació d'Oleaque, que va ser veí d'Antonio Anglés i altres protagonistes i que els va conèixer. Descriu els fets des de l'eixida de les xiquetes de casa fins que se'n van descobrir els cadàvers, s'inicià la persecució d'Anglés i es practicà la detenció de Ricart.

Utilitza totes les fonts possibles, des del sumari judicial, fins als testimonis de persones que varen tenir relació directa amb els protagonistes. Alguns ja no viuen, víctimes de l'heroïna, que, amb l'atur, és el flagell d'una barriada de l'extraradi d'una població dormitori com és Catarroja, a pocs quilòmetres de València. La contextualització històrica i els detalls de caire sociològic contenen alguns dels aspectes més interessants del relat. A més a més, Oleaque fa aportacions noves al cas, com la descoberta que Anglés ja havia infligit les mateixes tortures que patiren les xiquetes a una antiga núvia drogoaddicta. També presenta evidències contra la teoria conspiradora que involucrava en el crim més persones a banda de Miquel Ricart i Antonio Anglés, fins i tot polítics. Oleaque no estalvia res en la narració. Hi ha, per tant, pàgines esgarrifoses, com ho és el sumari mateix, però mai no s'hi esplaia. Potser crida l'atenció en alguna ocasió aïllada l'ús d'un llenguatge massa apel·latiu, amb què l'autor sembla implicar-se o voler emfasitzar la seua visió. No cal, perquè el relat ho diu tot.

La segona part analitza el judici del cas i el circ mediàtic que s'hi creà al voltant. Tot i que no és l'objectiu del llibre, potser s'hi troba a faltar una explicació més complexa del gran ressò social que despertà. No només va ser conseqüència de la campanya mediàtica. Però són aquestes pàgines de crítica argumentada les que colpiran també per la misèria i l'estultícia en els usos i els abusos dels mitjans de comunicació més groguencs, dels quals la televisió és el vehicle principal, sense oblidar tampoc el paper actiu de l'audiència massiva. Molt apropiadament, l'autor considera que el cas Alcàsser suposa un punt d'inflexió en el periodisme espanyol, que va obrir de bat a bat les portes als *reality shows* i al telefem.

Ferran Bono

La insistència del tres

Pere Guixà
L'embolic del món
Quaderns Crema, Barcelona, 2002
188 pàgs.

Tres llibres en tres anys. Un total de trenta-quatre contes, onze dels quals conformen *L'embolic del món*, el darrer recull de Pere Guixà, publicat per Quaderns Crema. Vet ací el còmput creatiu —si més no de papers publicats— d'aquest autor barceloní que, com una servidora, enguany enceta la trentena. Així doncs, tres llibres, tres anys, trenta-quatre contes i trenta primaveres. Certament, senyor Guixà, es troba en el seu moment tres. No sé si en tot aquest entrellat cabalístic l'astrologia hi té alguna cosa a veure, la bona qüestió és que, per a Guixà, el 3 és un bon número —el de la sort, potser?—, que ha imprès en el seu quefer literari un ritme prudent, gens menyspreable, de treball i de publicació, amb tres ingredients decisius: variació temàtica, frases rítmiques i finals oberts. I els resultats també són tres vegades satisfactoris: gran explorador d'històries quotidianes, gran control sobre aquestes i gran capacitat per dissenyar escenaris —un tanatori, una residència d'avis, el canòdrom Meridiana, el pati d'una escola... I és que Guixà posseeix una sinceritat literària fonamental i una personalitat artística definida. Ens trobem davant d'allò que se sol anomenar un autor dotat d'un univers propi i amb una voluntat d'estil bastant consolidada. I aquestes qualitats es completen amb una capacitat d'observació despietada, tot i que sensible, instrumentalitzada amb un llenguatge d'alta precisió. Gens d'afectació, d'altra banda. No és un d'aquests virtuoses del detall, sinó que sap destriar-ne els necessaris, lliscar per sobre d'allò accessori, que no ve a tomb —per a la narració, és clar— i esmunyir-s'hi. On? Rere un tel discret —l'espai predilecte dels autors sincers—, amb no massa ínfulas, les justes per sobreviure entre llops.

A *L'embolic del món* no trobarem una unitat temàtica dels contes —una altra vegada la gran llibertat que l'autor exerceix a l'hora de triar els temes de les seues històries—, però sí que veurem com l'autor ha continuat optant per temes populars que li serveixen com a punt de partida que després trescaran per tombants insospitats: la batuda per un bosc a la recerca d'una criatura que s'hi ha perdut, un encàrrec a un periodista perquè entreviste el seu oncle escriptor, les dèries d'un repartidor de pizzes,

el baló d'uns escolars que cau al pati d'un veí, etc. En l'últim recull de contes de Guixà —i també en els anteriors— el tram d'històries d'aparença trivial i tranquil·la desemboca aviat en misteri i tensió, desconcert i absurd. A més, com *L'examen de l'autodidacte* (1999) i *Àlies Barcelona* (2001) —els dos llibres anteriors de Guixà—, presenta una barreja d'elements fantàstics i realistes, en què els territoris de la quotidianitat trontollen i descobreixen un panorama inquietant. Tot i que l'autor reconeix la influència de Kafka, Borges, Cortázar, Calders o Monzó, la seua manera d'enfrontar el conte té poc a veure amb aquests referents. I és que, si abans parlàvem de finals oberts, el que realment distingeix la manera de fer de Guixà són els inicis poc convencionals de les narracions. Ell irromp en la vida dels personatges en el moment que li sembla més adequat. D'ells i de les seues vides en sabrem ben poc. Ni falta que ens fa. I de la mateixa manera que entrem en el món dels herois de Guixà, n'eixim: quan l'autor així ho vol i de puntelletes, sense fer massa soroll, no siga cas que els destorbem, aquests «superherois de barri».

En definitiva, Pere Guixà és un autor modern, la qual cosa no vol dir que faça modern —i és que la paraula arrossega una col·lecció de connotacions tan horripilants que em fa recança gastar-la sense acotacions. Una mica d'aire fresc, doncs, en el panorama del conte català. Atent i respectuós amb el llegat dels seus predecessors, Guixà és un d'aquells escriptors que s'imbueix primer de les regles per atrevir-se, després, a subvertir-les. És, ja ho hem dit adés, un artista. Un artista en el seu moment precís d'esclat, que té coses a dir amb un estil vigorós. Senyor Guixà, li desitge tres vegades sort. Ara que, amb el 3 del seu costat, no crec que necessite els meus auguris.

Alicia Toledo

Narcís Clotet; Pau Rubio
Coses que feia el meu avi
 Grata Lectura, Barcelona, 2002
 120 pàgs.

Si poguéssim establir com a gènere el «documental literari», aquest llibre en seria un representant inequívoc. Narcís Clotet (1963) i Pau Rubio (1978) hi presenten un epistolari de cartes encadenades, en què recorren les traces que han deixat, en la seva memòria de nêts, les vides de dos dels seus avis. En resulta un exercici afinat de microhistòria testimonial, de comprensió assumidament parcial però reveladora de les raons del viure d'unes persones singulars i irrepetibles. Homes «d'extracció humil»; o sigui, sense dret a formar part de la gran història més que agregadament, gregàriament. Això és el més provocador d'aquest treball: la voluntat valenta d'apostar per la dignitat literària de les biografies d'un paleta solsoní i d'un representant de comerç alcoià.

L'obra de Clotet i Rubio suposa, en certa manera, l'aproximació a una generació terminal, la dels seus avis. Són la gent que va viure l'anomenada Guerra Civil Espanyola, o també, fora de les nostres fronteres, l'anomenada Segona Guerra Mundial. Però, alhora, en definitiva són l'última generació formada del tot abans de la instauració de la Societat de l'Espectacle, per dir-ho en paraules de Guy Debord, que apuntava ja l'any 1967: «*Le spectacle est une guerre de l'opium permanente pour faire accepter l'identification des biens aux marchandises*».

No en va, *Coses que feia el meu avi* és una reivindicació generacional (i masculina) feta des de dos autors crescuts ja plenament al si d'aquesta nova societat, potser amb el privilegi de l'atenuació que els ha ofert el fet de provenir de nuclis urbans menors, semirurals. Això els facilita una certa comprensió dels codis socials anteriors en què encara van ser educats i, alhora, els deixa orfes en la nostàlgia, per al futur, d'aquells «béns» quotidians no valorats com a mercaderies.

No es tracta d'una revisitació aïllada d'aquesta generació. La llista s'allargaria en un repàs de programes televisius recents i d'altres textos literaris. Les recreacions televisives han tendit sobretot a oferir una revisió anecdòtica del passat, amb més o menys

nervi narratiu, però desactivada de les tensions que aquests períodes recents ens han deixat en herència, en una operació trampa de consens *a posteriori*. És, per entendre'ns, l'estratègia Forrest Gump, que consisteix a rescriure la història recent i a presentar-la com a superada, en el cas d'aquesta pel·lícula a través de la mirada pueril d'un idiota. En altres ocasions, és directament la mirada pueril d'un nen (*Cuéntame cómo pasó*, TVE1), o el punt de vista complaent i intimista d'una burgeseta de bon cor (*Temps de silenci*, TV3), o la pàtina banalitzadora d'un plató de *show* televisiu dels setanta amenitzat amb una orquestrata de festa major (*Temps era temps*, TV3).

Però hi ha, esclar, una altra manera de reconstruir i de fer-se preguntes sobre el passat recent: assumint-ne, i construint-ne, la vinculació amb els problemes comunitaris i individuals de les nostres societats actuals. Potser un dels millors exemples, d'aquesta segona línia, en sigui la pel·lícula *A Straight Story* (1999), una obra mestra dirigida per David Lynch. És la història d'un vell, Alvin Straight (un cognom carregat de sentit), que decideix anar a visitar el seu germà malalt, i fer-ho pels seus propis mitjans. Com que no li permeten conduir, i el viatge és llarg, decideix anar-hi amb una segadora de gespa. En una pausa forçada del viatge coneix un altre vell, també un excombatent, i parlen de la gent com ells, i Alvin li diu: «*Everyone trying to forget. I can see it still in a man right away. [...] It was one hard day after another hard day all strung together.*»

Pau Rubio inicia, justament, el llibre amb aquestes paraules: «Si li haguera de parlar a algú del meu avi, començaria per parlar-li del silenci. Dels seus silencis» (p. 7). I Narcís Clotet s'ho explica: «Heus aquí el que jo anomeno l'estratègia del cor. Ben simple: que no s'escapés mai davant els nens que els adults a voltes són incompatibles i incompetents. Per nosaltres van callar [...] «Una farsa?», et preguntaràs. Potser sí. En tot cas et vull dir que per la innocència dels uns i la constància dels altres la farsa es va fer amor» (p. 13).

Baralles familiars, injustícies dels poderosos, una guerra, enganys i fracassos, petits èxits, rutines, malalties, cotxes utilitaris i bicicletes... *Coses que feia el meu avi* és una mostra d'honestedat autoral, a la qual potser li ha faltat només una major confiança a l'hora d'apostar pel material narratiu que conté, sovint poc desenvolupat, i també pel color dialectal, sovint perjudicat per l'observació normativa. El tractament documental, penso, ho hagués agraït. Malgrat això, una escriptura clara i precisa acompanya el lector al llarg d'un camí, generós, de memòria familiar i d'autoreconeixement històric.

Memòria del gust

Mary Farrell
Crêpes aux bananes
Brosquil, València, 2003
90 pàgs.

Mary Farrell és una professora de literatura anglesa i nord-americana de la Universitat Jaume I de Castelló, nascuda el 1941 a Maryland (EUA), que de vegades, els diumenges a la nit, es prepara rosetes de dacsa (o panís, o blat de moro) per a sopar, amb cava, mentres mira el "Trenta minuts" de Joan Salvat a la TV3. També varia els seus menús: i si li ve de gust, es fa creps amb plàtans, *des crêpes aux bananes*. Abans cuinava molt, quan havia d'alimentar entre quatre i cinc persones a casa, amb els àpats corresponents. La simplificació actual la viu en part, ens conta, com una mena d'alliberament.

Després d'una vida viatgera que va dur-la de Xicago a Lyon i a Barcelona (ciutats on ha viscut), finalment s'ha establert a Castelló i amb tot el bagatge d'experiències ha compost un llibre breu, però substancios, un compendi de vivències i de reflexions, d'evocacions i de meditacions, caracteritzat pel bon humor i que té un fil conductor central: els mil i un aspectes de la cuina i l'alimentació, la memòria del què ha menjat, els grans canvis que en tot aquest ram ha produït el tipus d'economia, que cada vegada "industrialitza" més coses, sota la qual vivim.

Els moments autobiogràfics es barregen amb la descripció de tota mena de sensacions gustatives i de tècniques de cuina, la reflexió sobre la transformació de les manera d'alimentar-se s'alternen amb evocacions sobre els llocs que ha vist en els seus viatges, sobre les diverses ciutats i països que ha visitat, que en són molts, i dels quals en guarda una memòria irremeiablement lligada al sentit del gust.

Les divagacions no són gens banals. Mary Farrell aconsegueix una prosa que es guanya al lector, plena de notícies i de pensaments dispersos, però amb centres de gravetat recurrents, que d'alguna manera integren una reflexió de més abast, diria que sobre el sentit "de tot plegat", a manera de recapitulació quan s'arribat a un punt de la vida que permet una perspectiva dilatada. Però ella, lluny de posar-se transcendent o greu, ens explica històries i anècdotes divertides, i ens parla sobretot de cuina, aquesta font quotidiana de petits plaers basats en un treball manual de precisió i a l'abast, i en general d'aliments, menjars i be-

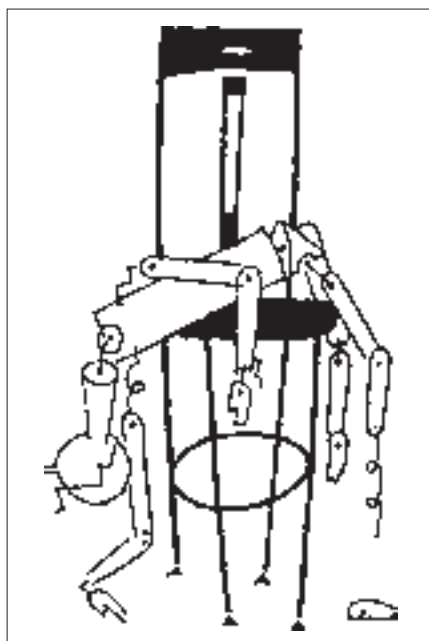
gudes, un element cultural central de les diferents societats, amb multitud de significacions i derivacions de tota mena.

Sovint les petites històries desborden l'aspecte culinari, i tenen com a objecte consideracions d'un altre tipus. Posaré com a exemple un d'especialment colpidor: la impressió que li fan les zones interiors de Tarragona (un paisatge que trobaríem, molt paregut, també a l'interior de Castelló), que la catapulten al temps dels Evangelis. L'espectacle de tossals, vinyes, figueres, pous, ramats i oliveres, certament, ofereix un escenari força més bíblic i versemblant per aquesta mena d'històries que no els camps verds i amables, d'una amenitat tan definida, de les terres —de regadiu natural— de les regions humides del nord.

Darrere de les anècdotes i les reflexions s'entreveu, doncs, una història personal, que l'autora administra amb discreció i saviesa, amb ple domini del ritme narratiu i de l'amplària del tros de vel que vol descòrrer. El tipus d'escriptura que practica Mary Farrell, aquesta mena d'evocacions iròniques i divertides barrejades amb informacions pràctiques i observacions directes, fa de molt bon llegir (el lector s'ho passa realment bé) i compta amb predecessors distingits, que no és cas enumerar ací. Sense anar més lluny, però, en podria ser un el magnífic i divertidíssim llibre de Tomàs Graves *Volem pa amb oli* (J. J. de Olañeta editor, Palma de Mallorca, 1998), un d'aquells llibres que us agraeixen quan els recomaneu.

Amb aquest volum, que es fa curt, prologat per Joan Garí, l'autora guanyà el Premi d'Assaig Ciutat de Vila-real 2002, fa una entrada esperançadora en les nostres lletres i aporta un toc personalíssim en el terreny de la no ficció. També d'aquest llibre es pot dir que us ho agrairan quan el recomaneu.

Gustau Muñoz

Ai marge

Em sap greu: jo no pertany a cap generació imparabile. Sóc una illa dins una illa, m'agrada llegir i escriure, aprendre i passejar pel camp. Tampoc sóc carnerià. No és un poeta que m'hagi marcat, però sent per ell un gran respecte, trob que és un autor de «cànon» i el seu *Nabí* em sembla un llibre important. Per entendre i valorar una obra cal situar-la en el seu context. Amb tanta postmodernitat, podem acabar acusant la *Divina Comèdia* de rotllo llarg, feixuc i rar. Hem perdut els orígens, els referents, la saviesa, i no tenim identitat. Sempre havia sentit parlar del famós «seny» català i l'únic que trob és «l'avora povertà di Catalogna». Reivindic la meva menorquinitat. Tampoc sóc ribià. No me l'enduria a una illa deserta, però, en la nostra història literària, Carles Riba és un poeta fonamental. M'agraden Ferrater, Espriu, Vinyoli, Estellés... i m'agrada sentir parlar de Literatura amb coneixement, rigor, intel·ligència, deixant de banda qüestions i fòbies personals. N'hi ha que parlen sense haver llegit, d'oïda, i pontifiquen visceralment. N'hi ha que aprofiten el seu poder cultural per autopromocionar-se, per ser traduïts, per figurar a antologies... Són els hereus de l'oblit. Kant no es va moure de Königsberg. Blai Bonet no va sortir pràcticament de Santanyí i els seus llibres no es venen gaire, però en Blai és gran, molt gran, i en Villangómez, a més, una bona persona.

S'han perdut els papers, el criteri, les formes. Jo no entenc aquesta eixorca necessitat de matar els pares literaris. No esper, com Quasimodo, veure passar cap cadàver d'enemic davant la porta ni crec com el general Custer que el millor indi sigui el mort. Per deu postissos minuts de fama baratera un no s'ha de prostituir, perquè —la dignitat es pot vendre, però no es pot comprar— tot és fum i encalçar el vent. Pessoa tenia clar que no volia ser cèlebre, sinó immortal. El món literari sembla un cada vegada més buit i artificios mercat. Ja ho deia Horaci: «*Si hortum in bibliotheca habes, deerit nihil*». Crem un munt de branques seques i m'assec entre els ullastres a llegir Dant.

Ponç Pons

Una certa llum esbiaixada

Celan la va traduir pels volts de 1967 completament fascinat per la seva poesia; mestra en l'art de «desanomenar», tal com l'anomenava H. Bloom; o «explosiva como todos los poetas auténticos», en la sempre inquietant ortografia juanramoniana, Emily Dickinson ha influït, a parer dels crítics, molt més en l'obra de H. Crane, W.H. Auden o W. Stevens, que no pas en les autores hereves del seu llenguatge: «Era el suficientment emersoniana per exaltar les seves fantasies, i prou miltoniana per convertir-se en una secta d'un sol membre, copiant la manera, per bé que no l'estil, de William Blake», ens recorda el crític americà. I de fet, Dickinson sembla fer seves les paraules de R.W. Emerson: «El poeta és aquell que parla, aquell que anomena, i representa la bellesa. És un sobirà, i se situa en el centre». Dickinson va fer de la seva poesia el seu centre; de la bellesa i veritat goethianes, el seu nus; de la desposseïció, la seva presa.

El nostre entorn compta amb algunes versions d'Agustí Bartra, d'Àlex Susanna i d'altres, però és evident que el gran mentor de la poeta d'Armest fou Marià Manent. Tant, que la té present en la vida i en la literatura. En el seus dietaris, l'evoca en relació amb moments personals. En els assaigs, sap trobar el seu ressò en l'obra poètica d'Andrés Trapiello. Manent va saber transmetre en català un dels seus grans temes: les relacions entre la vida i la mort, amb una saviesa i refinament que ens porten Dickinson fins a les tombes flamejants de Màrius Torres i d'una idèntica voluntat de comptar l'incomptable: «Així els antics, en gerres de rústega faiença / guardaven el vi de Falern». Dickinson tracta la transparència de la mort, pel fet que, lectora dels autors clàssics i sobretot de Shakespeare, havia incorporat plenament aquesta idea. Molts dels devots admiradors de la tomba luccana d'Illaria del Carretto de Jacopo della Quercia admiren la lleugeresa d'un marbre que parla de vida, de fidelitat, de trànsit. Dickinson ens parla de somni llarg, de llavis de pedra que ens volen donar les gràcies, de la mosca sentida en morir-se. Des d'una originalitat molt singular, basteix una teoria pròpia de la mort que viu i de la vida que mor. Marià Manent va publicar, en temps difícils, una antologia en castellà que aplegava cinquanta-tres poemes, partint de l'edició crítica de Thomas

H. Johnson. Posteriorment, van aparèixer en català, reduïts a trenta-set, però amb el mateix pròleg de l'edició castellana. Aquesta edició elimina poemes que podien ajudar a veure en Dickinson una mena d'accés místic, en trànsit entre el món i la transcendència. De fet, la poeta hi juga perillosament a la recerca d'un dir extrem. Alguns dels poemes són d'una ben rara modernitat, com el «*Hope is the thing with feathers*», que gairebé ens duria a figuracions cernudianes. O bé el del somni de la mort entès com a peresa. L'edició catalana, sense aquests poemes, també quedava sòlida, doncs s'hi conservaven la majoria dels versos essencials que un bon lector de poesia comptaria entre els seus, i n'hi afegia tres més de circumstancials però no menys contundents, tal vegada per obrir una bretxa a noves maneres de llegir la poeta, ja que són poemes que s'allunyen del tema nuclear de la seva obra.

De les diverses traduccions, Carlos Pujol n'obvia els guionets. També Manent. De les altres existents en el mercat hispànic, la de Margarita Ardanaz (Cátedra, 1987) és la

més tècnica i aproximada a la sintaxi dickinsoniana. Aquesta és la restauració que emprèn Abrams. Podem parlar en poesia d'una arquitectura del silenci. Aquests guionets són a vegades salts al buit, marquen una frontera de matemàtica precisió, com aquella *llum esbiaixada*, en la qual també lluitava Juana Inés de la Cruz pel seu món. Ambdues són poetes que han interpretat formes voluntàries d'exili, atentes només a polsar el vers. D. Sam Abrams parteix de la darrera publicació crítica de R.W. Franklin de 1999, molt curosa a l'hora de reproduir totes les peculiaritats ortogràfiques de Dickinson. Certament, no és el mateix un vers com «*Faith is a fine invention / When Gentlemen can see*» (Johnson) que «*Faith is a fine invention / For Gentlemen who see!*» (Franklin), fet que canvia dràsticament la comprensió i la versió del poema. L'antologia és un homenatge explícit a Manent i aquesta és la raó per la qual les versions són també trenta-set. Trenta-set maneres d'anar dialogant amb el mestre: a una Dickinson transcendent, una Dickinson més humana, rabiosament contemporània i seduïda per un dir fragmentat, ben sovint suspès entre el silenci i la paraula. Si Manent feia una aportació de responsabilitat cultural, en el sentit que oferia per primera vegada un llegat inexistent, Abrams, des de la militància que comporta desvetllar la Dickinson menys coneguda, proporciona la visió polièdrica de la seva figura. La singular conreadora de l'*ubi sunt?* és ara una explícita acusadora de la fama i ens explica més la força d'una dona que no va abraçar el calvinisme a ulls clucs: «he triat poemes de totes les èpoques de la seva carrera per mirar de demostrar que aquesta Dickinson més aspra, més irònica, més insolent i més carregada de dubtes no era el producte momentani d'una mala temporada», ens aclareix, en el pròleg, el seu traductor. La poeta de Nova Anglaterra ens sorprèn mirant la mort amb displicència, perquè, segons ella, és la impossible imitació. La llengua i la seva construcció sintàctica han anat, en aquest cas, a la recerca d'un català oral, xiuxiuejat, en què la veu de la poeta agafa una imponent presència, constatable en el valor, per exemple, de «xerrar» enfront del menys afinat «dir» de les versions clàssiques.

Emily Dickinson
Jo no sóc ningú! Qui ets tu?
Versió de D. Sam Abrams
Jardins de Samarcanda, Barcelona, 2002
96 pàgs.

Harmonia de la dissonància

Manel Rodríguez-Castelló
Música del sentit. Tria personal
Brosquil, València, 2002
80 pàgs.

Amb *Música del sentit* trobem la possibilitat de retrobar un poeta que pràcticament s'estrenà guanyant el Premi Octubre de l'any 1978 i que no ha deixat de produir poesia i evolucionar, en general, amb una sorprenent coherència des dels seus inicis. En el pròleg de l'antologia Amós Belinchón ens recorda la importància de les «Paraules prèvies» que Rodríguez-Castelló col·locà al davant de *La ciutat del tràngol* (1978), cosa que trobem un gran encert perquè s'hi exposen les directrius principals d'aquesta poesia.

El poeta hi proposava el concepte de «lectura viva», és a dir, la participació activa del lector. Parlava també de la importància del llenguatge com a «possibilitat de descobrir el món» i de «l'autonomia» que reclamava per al poema. El poeta, immers dins el procés d'intel·lectualització que pateix tota poesia des de la Revolució Industrial per tal d'escapar al control de l'Estat sobre l'individu, pretén expressar des del símbol i tendint a un no-subjecte la passió d'estar viu, fugint de qualsevol convenció, heretada o racionalitzable, com del pecat més nefand i mortal, amb un esforç notable. En conseqüència, basteix el seu univers particular amb un vocabulari propi que circula i s'enriqueix al llarg de la seua obra sota la funció d'esdevenir símbol i/o metàfores segons el moment, el fragment. No és estranya en aquesta poesia la correlació amb l'evolució de la pintura i la música contemporànies, i tendeix a l'abstracció com a fugida del poder i tornada al ser primigeni i autèntic, misteri inabastable per a la Raó. Com les arts contemporànies, la seua poesia aspira a enlairar-se a la categoria de música.

Tot plegat condueix a una pràctica poètica antiortodoxa en contra del constrenyiment de sentit i forma, que juga amb la presentació del text i adopta un vers fraseològic amb què jugar amb el lector (reflexió explícita a *De foc i danses*). Amb un gran encert hi parlava Rodríguez-Castelló de la seua particular superació de la polèmica vigent aleshores entre «formalistes» i «realistes», ja que, com s'ha confirmat amb posterioritat, la seua poesia és i ha estat una «incurió cap a un terreny interior» (*De foc i danses*).

En aquesta poesia es pretén un acostament a les essències, hi ha la reducció de l'anècdota, del món real, convencional o reglat, en la mesura d'allò possible. El resultat és una poesia no racional, però tampoc irracionista. La possibilitat de comunicació i d'amor humà, i el desig inesgotable per aconseguir-ho, són el centre, la raó de ser de la seua poesia, sempre adreçada a un «tu». L'evident atractiu lingüístic d'aquests versos n'ha fet possible la lectura sense perfilar-ne el fons.

En el sintagma *Música del sentit* entenem que es parla de «sentit» com a significat o de l'absència d'aquest, de la seua impossibilitat, del «silenci»; i també de «sentit» com a component sensible de l'experiència, fisiològic, de la pura percepció, musicable quan s'aspira a la nuesa i netedat de cor. Tota aquesta poesia expressa la narració d'un itinerari espiritual (malgrat un acusat «nihilisme vitalista»), una mena d'*itinerarium mentis in desiderium* que va des de *La ciutat del tràngol* a la ciutat de Sarajevo.

En cadascun dels seus llibres de poemes assistim a l'acompliment d'un cicle en què «el tràngol» i «la por» són vençuts en favor del pur desig de vida i alegria de l'instant. És, *malgré lui*, la seua teoria psicològica. La poesia de Rodríguez-Castelló entra en un atzucac en adoptar de manera progressiva una perspectiva fenomenològica de reducció de l'anècdota i la consegüent dispersió en el camp de la consciència, que duu a una solució idealista, eidètica, d'inexplicable llum, o a la confusió i abassegament de sentits del final d'*Erosions* i d'alguns moments d'*Humus*.

Sembla que el poeta, amb aquesta antologia, pretén tancar un cicle, conformar una evolució vital i poètica, on la llum ara «és llum i és nosa» (*Erosions*); on la incomunicació i la soledat (d'*Humus*) són el resultat del trencament del pacte de solidaritat amb la natura i els altres, «la distància» de què parlàvem abans, raó de ser de la seua poesia. Aventurem, doncs, que malgrat l'aparent condició cíclica que palesen les convergències entre *La ciutat del tràngol* de la València de la transició democràtica i les «insistències en la llum» per la ciutat futura, després del símbol de Sarajevo, la present antologia no constitueix un trajecte conclòs, sinó que, segons el caràcter encarnat de la percepció humana, el subjecte sempre canviant ens ha d'oferir més poesia. Per bé que la perspectiva psicològica que proposem aclareix la lectura de llibres com *L'acrobata dels ponts*, també hem de reconèixer un preciosisme lingüístic que toca —*grosso modo*— el pur verbalisme en *Erosions* i fins i tot en *Humus*.

Lamentem, finalment, la no-inclusió a l'antologia de poemes importants per a la comprensió global d'aquesta poesia, la qual, malgrat la seua *epoché* evident o abstracció simbolitzadora, paga la pena de ser desentrançada.

Àngel Montesinos

El de la poesia

Maria Josep Escrivà
Tots els noms de la pena
Denes - Edicions de la Guerra, València, 2003
80 pàgs.

Hi ha tres aspectes en aquest darrer llibre publicat de Maria Josep Escrivà (el Grau de Gandia, 1968) que ens fan percebre'l com un pas més enllà de la seua personal indagació poètica. En primer lloc, el seu tercer llibre —abans havia publicat *Remor alè* (1993) i *A les palpentes del vidre* (1998)— és una definició i, alhora, una proclama d'adhesió a la poesia; en segon lloc, hi ha un canvi de subjecte molt significatiu, de fet, hi té un clar domini l'ús de la tercera persona en detriment de la primera —més habitual als llibres anteriors—; i, en tercer lloc, tal com s'extreu del primer poema i dels versos citats de Rilke, és un llibre que naix amb el desig de ser inici o recomençament. De fet, el primer poema funciona com a introducció o punt de partença, l'abandó de «la casa morta» i el recomençament des de l'oblit. El llibre es construeix des de la pàgina en blanc, no només del poema sinó també de l'existència, a partir del no-res, al bell mig de la vida, com un repte, com qui vol habitar una casa, la casa morta del primer poema, una casa «profèticament inhabitable».

D'aquesta manera, els poemes reflecteixen la figura atònita d'un subjecte davant el descobriment de la vida que ens envolta i també el desig de mantenir la mirada pura del nouvingut al món, és a dir, poder mirar les coses amb un esguard nou, un esguard alliberat, com el dels versos de Rilke: «... je recommence, / ce franc retour libère mon regard». Deia Johannes Pfeiffer que per arribar a l'essència de les coses, que és allò que persegueix la poesia, calia preguntar-se pels aspectes més obvis, replantejar-se les coses sabudes i conegudes, esdevenir així senzills i ingenus. També per a la poeta que s'expressa en aquests versos madurs, fruits d'una reflexió íntima, això ha de ser la poesia, una mirada pura, innocent, lliure i atenta del món, una descoberta. La seua adhesió a la poesia es manifesta en la coincidència provocada entre vida i poesia i en la seua aposta per la darrera com a forma d'existència.

Amb aquesta nova mirada de qui recomença, la poeta contempla i descobreix el món, per això l'ús de la tercera persona descriptiva, en poemes en els quals una natura enlluernadora i fràgil espera una mirada que li done vida. Es tracta d'una visió molt positiva i transcendent de la poesia, el poeta com a creador o demiürg, aquell qui dona

vida amb les paraules pel senzill fet d'anomenar la realitat.

Però juntament amb aquests poemes n'hi ha d'altres que parlen d'aspectes de la realitat menys complaents, que tenen a veure amb el fitol del llibre, *Tots els noms de la pena*, i que també convoquen la mirada pura de la poeta, aquesta vegada no tant com a creadora sinó, d'una banda, com a testimoniatge, per a recordar-nos l'existència del sofriment i, de l'altra, per a mostrar-nos, en consonància amb la imatge transcendent de la poesia, amb la mirada atenta i escrutadora, tots els aspectes de la realitat. És en aquest sentit que cal, com dèiem, a la poeta insistir en la presència quotidiana i diversa de la pena. Deia Ciriot que «allò més terrible succeeix amb la més absoluta naturalitat», i hauríem d'afegir amb la més absoluta pulcritud, tal com se'n descriu al poema «Pena de mort i execució de K.F.»: «amb un gest fàcil com qualsevol gest / quotidià de mans expertes». La pena i la mort són presents així, sense cap indicatiu que ens previnga o ens avise que hi són, al nostre costat. També la citació d'Andrade, que encapçala la part central del llibre, reflecteix perfectament la idea de la poeta sobre el que ha de ser la poesia, sobre la necessitat de comunicar-se amb el món i la idea que la poesia és també una aportació cívica tan escaient o tan valuosa com qualsevol altra. Així és com els versos convoquen figures humanes, ens descriuen rostres quotidians que ens parlen d'un món terrible, sobretot de dones —com no ser solidària amb les que pateixen per raó de sexe si és el teu?—, dones soles, negres, exiliades, al capdavant marginades, que, aquesta vegada, no són creades sinó *re-creades* per la poeta per tal que no resten en l'oblit, que el seu silenci ens siga eloqüent.

En *Tots els noms de la pena* Maria Josep Escrivà fa una aposta per la poesia amb l'entusiasme i la innocència de qui aposta per la vida i així ho transmet al lector.

Rosa Maria Belda

Perseguits i perseguidors

Pere Pena
Plom a les ales
Tres i Quatre, València, 2002
60 pàgs.

«Si no s'atura, mai el faran seu», diu un dels versos d'aquest primer recull del lleidatà Pere Pena. Si no s'atura, no el caçaran. L'animal fuig, els gossos l'ensumen, cal una estratègia. Sobretot, no aturar-se. Metàfora dels temps que corren? Caçadors i caçats, perseguits i perseguidors. El primer caçador, el temps. Carrega de plom les ales fent que el vol suppose un doble esforç. O fa caure definitivament.

I és amb aquest rerefons del món de la caça que Pere Pena elabora la seua reflexió al voltant de la vida, l'amor, la mort, l'amistat, la família, la infantesa... els temes de què s'ocupa habitualment la literatura, en definitiva, tenint com a fil conductor la necessitat de sobreviure. De vegades ens trobem en el lloc dels caçats i de vegades en el dels caçadors, però és sempre l'afany de supervivència el que fa moure aquestes ales carregades del plom de la vida diària.

La primera part de *Plom a les ales*, titulada «Heretats», reflexiona sobre el temps passat, sobre la infantesa vista a l'altra part. L'altra part d'un riu, d'un pont, d'unes persones grans i llunyanes, d'uns jocs agosarats, una mica rebels, una mica curiosos, com són tots els infants o com haurien de ser. El poeta va desgranant, amb un toc narratiu però sense deixar de banda un profund i senzill lirisme, aquells «petits secrets», les anècdotes d'una infància entre arbres «que ja eren vells quan ell va nàixer». Com qui creix a l'ombra d'aquell arbre antic, el temps s'escola pels versos del poeta amb una enorme emotivitat, repassant noms, situacions, ambients... amb la suficient habilitat lírica com per deixar espai per a l'emoció al lector. Transcendeix la simple anècdota amb una acurada selecció d'imatges i paraules per fer-nos arribar l'atmosfera d'un temps que és infinitament lent, gairebé etern quan som menuts. Poemes que recreen amb encert un ambient rural, eixut com l'home de «les llàgrimes seques, que no sap com plorar, per tant no plora», o els de «La nit dels jubilats», també amb els ulls buits no només de llàgrimes sinó també de son. Eixut, diem, i tanmateix ple de tendreses inesperades, com la que trobem a les mans de la criatura que trenca les joguines o en aquells altres que feien de soldats quasi com els protagonistes d'una rondalla que s'explica a la vora del foc: «la tarda era propícia / i volíem ser herois. / Soldats de plom, soldats de plom».

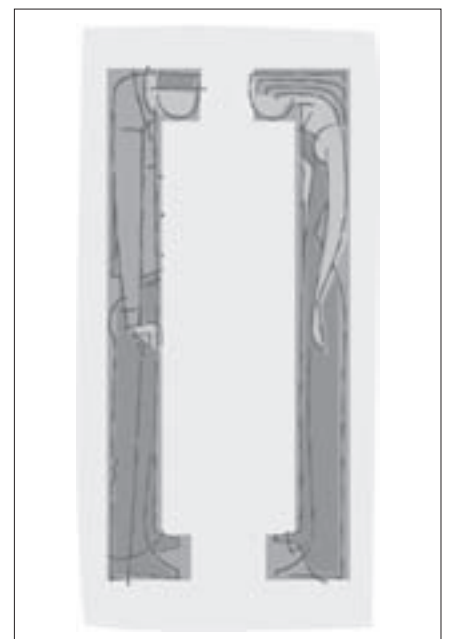
Aquest paisatge rural és allò que vertebrava les dues parts del llibre, «Heretats» i «Pavelló de caça». De fet a la segona part Pere Pena ens mostra la cara més adulta dels sentiments, esvaint-se una mica aquella innocència fictícia del principi. És ara quan els homes no saben plorar, quan s'intenta conjurar la mort amb un epitafi: «més etern que el marbre, / ens empara l'amor. / No tinguis por, fill meu, / no tinguis por», present també a les reflexions sobre l'eternitat que són al capdavant reflexions sobre la vida —ja va dir un poeta que la vida és un parèntesi en l'eternitat— quan les dones ens cansen «de reviure tantes vides».

L'element que més ens colpeix és l'espai que ocupa als versos de Pere Pena la idea de fugir, d'escapar, de la persecució: «el fugitiu no ho sap. / I no ho sabrà. / Quan ha tancat la porta, / ha obert l'infern darrere seu», ens diu al poema «No ho sap». I també a «Cor de perdiu»: «corre, afanyat, tu que encara tens forces. / I no et tombis mai més. Un segon, / un parpelleig tan sols, / val una vida. / Corre, fuig, / cor caçador».

Així doncs, trobem una curiosa simbiosi entre l'individu i l'animal. L'un s'animalitza i l'altre s'humanitza en aquesta cursa ferotge, de vegades perseguit, de vegades perseguidor, com ja comentava al principi. Sovint conscient de la seua marxa contra rellotge, confiat de poder eixir victoriós de la prova, i altres vegades aliè al seu destí de presa, massa entumit en el costum per ser-ne conscient. D'aquesta manera se'ns presenten aquest versos acurats i bellament rurals, on la caça com a metàfora pren una especial importància i el lirisme no està renyit amb la narrativitat. Flueix com qualsevol dels rius que travessen les barcasses que hi apareixen.

Aquest primer recull de poemes de Pere Pena va guanyar el premi Vicent Andrés Estellés dins del marc dels Premis Octubre en la passada edició de 2002.

Júlia Zabala

Maria Beneyto: la dona forta

El dilatat itinerari d'aquesta dona de lletres tant en la vessant poètica com en la vessant narrativa la converteix en una de les escriptores més interessants de la literatura contemporània del país. Començà les primeres incursions en la immediata postguerra. La situació dels creadors en aquells anys era excepcional. S'hi trobaven en l'actitud d'un replegament defensiu, ja que la literatura no podia ser un fenomen social, sinó senzillament un testimoni. Els primers textos en català que va llegir la nova generació eren anacrònics i molt llunyans dels vents estètics que bufaven a Europa. Així, els autors més joves van haver de començar a escriure en castellà i segons els canons oficials. Recordem els primers poemes publicats per V. Andrés Estellés a la revista *Fantasia*, germana estètica de *Garcilaso*, o els primers textos poètics de Joan Fuster, que fins i tot va arribar a presentar-se, l'any 1947, al Premi Adonais. En contra dels pronòstics, però, al començament de la dècada dels cinquanta, el nombre d'escriptors va augmentar, com també el públic lector.

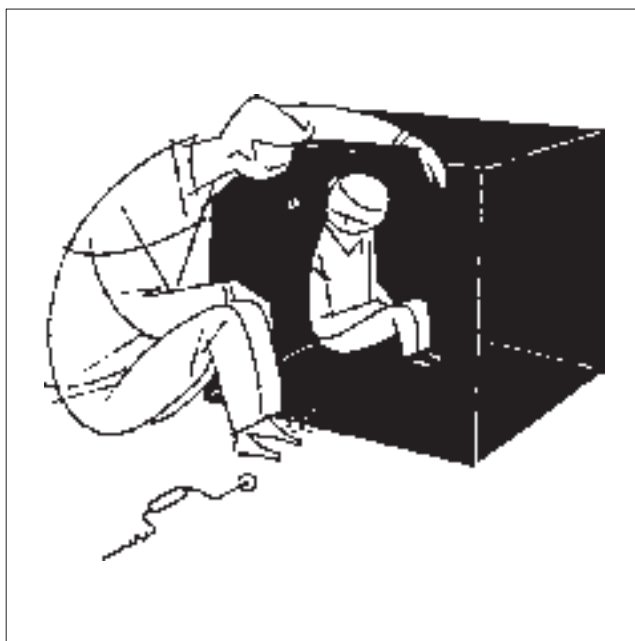
Dins d'aquest context caldrà situar alguns aspectes sociolingüístics de Maria Beneyto: el bilingüisme literari. Es fa impossible entendre i copsar aquells anys sense tenir present la conjuntura de la llengua, com molt sagaçment apunta l'autor de *Diccionari per a ociosos*: «No defenso ni justifico el bilingüisme; ni tan sols no intento mostrar-lo com a explicable: em limito a reflexionar sobre la forma i la urgència de corregir-lo. El bilingüis-

me és incòmode. Els perills que suposa per a la societat són massa evidents. Però és dolorós també, i nociu, per al propi escriptor que el practica». Però, d'altra banda, també hem de tenir en compte les circumstàncies biogràfiques de l'escriptor en qüestió, que, en aquest cas, van ser superades gràcies a una presa de posició clara i decidida. Recordem que Beneyto, sense cap necessitat, va duplicar la seva veu creativa en una llengua vetada: «Castellana —ens diu— ha estat la meua formació. Castellà s'ha parlat sempre a casa, i a Madrid, on vaig viure deu anys d'infantesa, tu em diràs com es parlava. No obstant això, vaig escriure en català, amb un gran esforç i tirant mà del diccionari, perquè ho considerava un deure i un deute amb la meua terra». D'aquesta manera, ara en

una llengua o ara en una altra, va anar fent camí en la seua obra creativa.

Maria Beneyto i Cuñat va néixer el 14 de maig de l'any 1925 a la ciutat de València. Poc després, la família es traslladà a Madrid, on passà la seua adolescència, que fou molt dura. Al final de la dècada dels quaranta la família tingué un canvi de rumb, una herència pogué alleujar aquella situació de necessitats. Per aquell temps, Maria va decidir dedicar-se a escriure, cosa que sempre havia desitjat. Ara tenia els mitjans i el temps per a intentar-ho. Eren les condicions materials de la creació femenina apuntades per Virginia Woolf a *Una cambra pròpia*.

La nostra escriptora en tota l'obra formula l'angoixa i el sentiment de les limitacions humanes. La presència dels més desvalguts té una gran força en la seua literatura. El dolor es converteix en l'eco del sofriment de la humanitat. «L'amor als febles» —com apunta Manuel Sanchis Guarner— «la duu a revelar-se coratjosament contra la injustícia, a compartir el dolor de les víctimes de l'opressió», a convertir-se en la veu dels marginats. Un esguard crític de la dona al llarg del temps. Una espècie de dietari en què allò que s'expressa no són els fets, sinó la forma d'una mirada concreta, la dicció d'una sensibilitat en contrast amb els esdeveniments que presència i que ens fa presenciar. Esbossa en cadascun dels seus llibres —penseu en *Altra veu*, *La dona forta*, *La gent que viu al món* o *Després de soterrada la tendre*

sa— la radiografia interior i exterior del signe femení des d'un punt de vista polièdric, reivindicatiu, independent i compromès.

Max Aub, denuncià la situació social dels escriptors valencians i en particular feia una al·lusió directa sobre l'oblit en què havien caigut l'obra i la persona de Maria Beneyto: «*Pero, ante todo, es un poeta. Desde luego el mejor de Valencia. No parecen hacerle gran caso. Ella se ha dejado vencer por la desgana, la indiferencia que la rodea. Sin duda las razones son políticas*». Fins i tot hom va pensar que havia mort. El desencís de l'autora va ser tan gran, en un moment determinat, que va decidir no escriure més. I desaparèixer del món literari en tots els sentits.

Fet i fet, després d'haver restat en silenci durant gairebé quinze anys, a par-

tir de la reedició de *La dona forta* (1990) i la concessió del Premi de les Lletres Valencianes (1992), l'escriptora ha tornat a la vida pública amb l'edició de diverses obres, tries, entrevistes, homenajes o recitals. Una veritable eclòsió tant per la força com per la qualitat dels nous llibres amb els quals ens ha obsequiat. Però sobretot el que més important ha estat és el retorn a enllestir diversos projectes literaris. L'ofici creatiu és per a Beneyto l'eix fonamental en el qual vertebrava la raó de viure. Amb més d'una trentena d'obres publicades, la seua veu encara té moltes coses a dir. Com ha deixat ben palès, molt recentment, amb *Bressoleig a l'insomni de la ira*, sense cap mena de dubte, el seu millor i més contundent llibre.

Josep Ballester

EI to alhora afable i ferm, la forma alhora convencional i espontània, però sobretot (així ho recorde jo) la seua amorosa interpel·lació al altres, al pròisme, i en particular al pròisme masculí, des de la seua feminitat franca i profunda. Després hom s'adonaria que els seus escenaris ciutadans i la seua insistència compassiva, des del seu jo profund i clarament femení, envers el tràngol vital dels altres, envers les limitacions compartides de la pròpia condició humana, concretada en les diverses persones que pul·lulen pels carrers freqüentment inhòspits de les grans ciutats, lluny de la naturalesa primigènia, presagiaven i s'avançaven al que seria en pocs anys (al que era ja) el tema obligat de la «vertadera poesia» durant el regnat de l'anomenada generació dels cinquanta: la poesia social. Fos com fos, tota aquella producció va merèixer molt prompte el privilegi de veure's reunida en un volum comprensiu, en una d'aquelles «obres completes» provisionals que consagren la vigència del conjunt d'una obra en construcció. Aquest volum, *Poesía (1947-1964)*, va ser el meu descobriment de la veu de Maria Beneyto. Probablement, quan m'arribà a les mans, en alguna llibreria d'ocasió, amb el lloc pla i les tapes dures, blanques, on sis acolorades majúscules lluien una enormitat vegetal, feia quatre o cinc anys que aquest llibre, que recollia tots els versos publicats per l'autora fins al 1964, circulava per les mans dels lectors de poesia de tot arreu dels àmbits de la llengua castellana. Era a les darreries del decenni dels seixanta, un temps difícil ja d'imaginar per a la joventut poètica que ara bull a València, i el nom de Maria Beneyto, ho

Petita història d'una llengua a una altra

recorde, m'havia arribat abans que l'oportunitat de tastar la seua obra. M'apareixia ja, doncs, pel fet d'haver merescut que una col·lecció tan «important», «Selecciones de poesía española», de Plaza & Janés, reunís en un de sol els seus quatre o cinc llibres anteriors, amb el prestigi de la paisana cèlebre que un poeta jove, i valencià, no podia ignorar. Des d'aquella lectura, he continuat fidel a l'única veu poètica femenina que m'ha corprès mai tant per una condició com per l'altra, indistriablement. La «meua» va ser, segurament, la darrera generació valenciana que hagué de retrobar-se amb la seua llengua natural mitjançant una dolorosa metamorfosi que no cal ara tornar a explicar. Doncs bé: el bilingüisme assumit de Maria Beneyto, que ella mateixa ha apuntat en alguna ocasió com a motiu de no sé quin rebuig, en algun temps, per part dels uns i dels altres, en una societat literària dividida i fins a un cert punt enfrontada entre dues llengües, va fer possible en canvi, per a mi, l'alleujament de no haver perdut una companyia estimada, feta la inexcusable travessia en què es deixen arrere, sense remei, velles complicitats que ara s'havien convertit en un llast per a la via del retrobament amb la pròpia identitat, que tan eficaçment ens havia estat furtada i amagada. També se'ns havia

ocultat i amagat, doncs (aquesta era la meua sensació, o la meua sospita), l'accent més entrançable d'aquesta veu tan nostra. Temps després, l'any vuitanta, encarregat de la direcció «en l'ombra» (una ombra paternal i prestigiosa, ben cert, la del mestre Fuster) de la naixent «Biblioteca d'Autors Valencians», amb què es tractava de proporcionar, a recer de la IVEI (de fausta memòria), una selecció més o menys canònica de la producció literària valenciana en català al llarg dels segles, el primer volum que vaig imaginar no va ser altre que una edició conjunta dels quatre reculls de poemes editats fins llavors en aquesta llengua per Maria Beneyto, amb la intenció que es pogués repetir en un altre lector, però ara en valencià, aquella meua primera joiosa descoberta. Aquesta és la petita prehistòria intimista de *Poesía (1952-1993)*. Que no aparegués fins al 1997 té explicacions d'un altre ordre, com ara la sobreabundància de poesia disponible, i la millor escaïença, doncs, de reeditar primer *La dona forta*. Si les hordes enemigues de la nostra «normalització» cultural no haguessen arribat a assaltar i dissoldre la IVEI i a desvirtuar la «Biblioteca d'Autors Valencians» quan ho van fer, aquesta hauria acollit encara també els relats de *La gent que viu al món*. Amb tot, Maria Beneyto restà (amb una sola excepció) com l'únic autor viu, i repetit, de tota l'etapa «genuïna» de la venerable sèrie, i, malauradament, el que la clausurà. Una petita prehistòria intimista, això és: d'un llibre a un altre llibre, de *Poesía en Poesía*, d'una llengua a una altra, de lector a lector.

OBRES PUBLICADES:

NARRATIVA:

La promesa, Alcoi, Institut Alcoià de Cultura, 1958.
El río que viene crecido, 1960.
La gent que viu al món. València, L'Estel, 1966
La dona forta. València, Senent, 1967.
Antigua patria, València, Prometeo, 1969.
De la inconforme resignación y otras historias, 1999.

POESIA:

Canción olvidada, València, ed. d'autor, 1947.
Poesía, 1947.
Altra veu, València: Torre, 1952
Eva en el tiempo, El sobre literario, 1952.
Criatura múltiple, València: Alfons el Magnànim, 1954.
Ratilles a l'aire, València: Torre, 1956
Antología general, 1956.
Poemas de la ciudad, Barcelona: J. Horta editor, 1956.
Tierra viva, Madrid: Adonais, 1956.
Vida anterior, Caracas: Lírica hispana, 1962.
Poesía (1947-1964), Barcelona: Plaza & Janés, 1965.

El agua que rodea la isla, Caracas: Arbol de fuego, 1974.
Biografía breve del silencio, Alcoi: La Victoria, 1975.
Vidre ferit de sang, Gandia: Ajuntament, 1977
Les quatre estacions, València: Tàndem, 1993
Archipiélago (poesía inédita 1975-1993), 1993.
Antología poética, València: Generalitat Valenciana, 1993
Després de soterrada la tendresa, Alzira: Bromera, 1993
Nocturnidad y alevosía, 1993.
Poemas de les quatre estacions, 1993.
Hojas para algún día de noviembre, 1993.
Para desconocer la primavera, 1994.
Días para soñar que hemos vivido, 1996.
Poesía (1952-1993), València: IVEI Alfons el Magnànim, 1997.
Elegies de pedra trencadissa, Alzira: Bromera, 1997
Quasi un poc de res, València: Diputació, 2001
Bressoleig a l'insomni de la ira, Alzira: Bromera, 2003

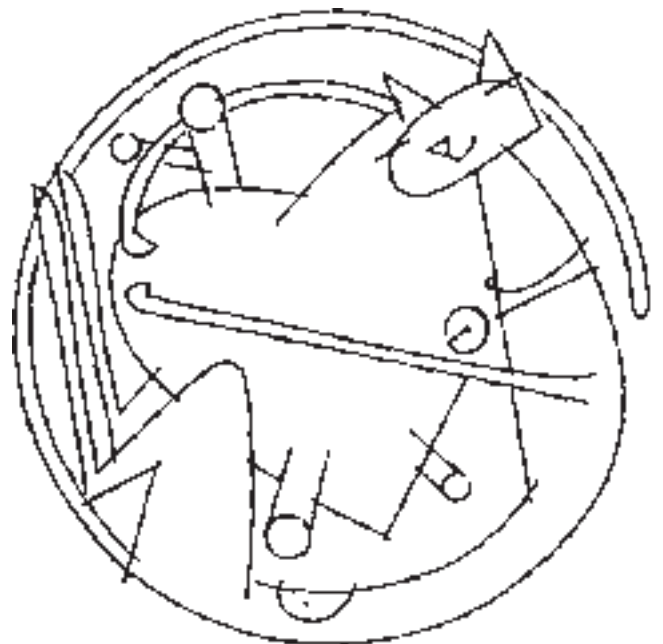
BIBLIOGRAFIA CRÍTICA (selecció):

AA. DD: *L'Aiguadolç*, 22 (1996) Dossier sobre l'obra de Maria Beneyto, pp. 9-66.
 BALLESTER, Josep: "Introducció i edició" a Maria Beneyto, *La dona forta*, IVEI, València (2a edició), pp. 7-40, 1990.
 —*La poesia catalana de postguerra al País Valencià* (V. Andrés Estellés, M. Beneyto, X. Casp, J. Fuster i J. Valls), València: Tres i Quatre, 1995.
 —"La poètica de la feminitat o l'escriptura de Maria Beneyto", *L'Aiguadolç*, 22, pp. 25-36, 1996.
 FUSTER, Joan: "La ciudad y su poesía", *Levante* (27-IV-1956).
 —"Una novela de Valencia", *Jornada* (6-IV-1961).
 MANEGAT, Julio: "Introducció" a Maria Beneyto, *Poesía (1947-1964)*, Barcelona: Plaza y Janés, Barcelona, pp. 13-33, 1965.
 PÉREZ MONTANER, J.: "Algunes puntualitzacions sobre la narrativa de Maria Beneyto", *L'Aiguadolç*, 22, pp. 37-48, 1996.
 PÉREZ MORAGON, F.: "Els límits de la independència", *Quadern*, *El País* (7-XII-2000).
 SEBASTIÀ, Jordi: "L'escriptora irreductible", *El Temps*, 473, (12 juliol 1993), pp. 63-64.

ARA CAL VIURE

Somnies un record de dones folles,
astorades, que van alhora cridant-te,
però no el nom proper, el que tens ara,
sinó l'altre, el de la llum que un dia
et varen amagar, el nom d'origen
que desconeixes tu, el que retenen
amb la llum que no tens i saps que és teua,
i que la té potser empresonada
algú que vol tornar-te-la... la resta
l'has d'endevinar. Les dones parlen
i no les pots entendre. De vegades
són les dones del plor, les ploraneres,
esperant el moment... (qui les envia?)
Ara cal viure, no pensar. La fosca
ja fa el que li pertoca: t'acompanya
i potser amb un cert plaer d'amiga.
Amb un desig caníbal de tornar-te
al que deixares buit de temps en elles,
les dones cerquen poder portar-te
als territoris de la carn, que resten
aire, flairor, petjades de l'insomni,
record que somnies, somni que oblida.
Per si de cas, no intentes adormir-te
amb la ira al costat, que potser elles
l'augmenten bastant. Al tu que no ets de dia,
has de protegir-lo amb el que encara et resta
ara i avui, de voluntat de viure.

(De Bressoleig a l'insomni de la ira)

De la impossible felicitat

J.M. Benet i Jornet
L'habitació del nen
Edicions 62, Barcelona, 2003
116 pàgs.

L'habitació del nen, l'última peça publicada i estrenada de Josep M. Benet i Jornet, ens posa davant d'una parella probablement encara jove, potser ben situada en l'àmbit professional, que viu en un pis confortable, que s'estima amb una passió reposada però certa i que té un fill de pocs anys. Es tracta, doncs, d'una situació de partida agradable, gairebé plàcida, i que deixa veure unes relacions paternofilials denses, però no gaire difícils i que no fan pensar en un futur immediat problemàtic, tant per l'actitud dels pares entre ells i cap a la criatura com per la del nen respecte a pare i mare. Malgrat tot, un accident del fill, una circumstància dissortada, esglaiadora en la seva senzillesa terrible, capgirarà, en un moment, la felicitat que sembla que embolcalla aquest trio familiar, i la convertirà en una cosa ben diferent. D'una banda, la relació amorosa de la parella es ressentirà profundament de la desgràcia possible de la criatura, però no quedarà trencada de cop sinó que, agònicament, s'anirà dissolvent en el rebuig mutu, en una incomprensió radical; de l'altra, la relació amb el fill esdevindrà impossible per a la mare, enfonsada en la desolació de la pèrdua, de la desposseïció, i turmentada per al pare, ja que només la podrà mantenir, a la fi, renunciant a la dona que ha estimat, que s'ha transformat, segons ell, en una ànima pertorbada, reclosa en un dolor incomprensible. Pel que fa a la criatura, també haurà de renunciar a la mare, en el millor dels casos... En conseqüència, en aquest aspecte, *L'habitació del nen* és la història de la dissolució de la felicitat, aparent o efímera, cosa que certifica una pèrdua àmplia i profunda, i encara deixa oberta la possibilitat que tot allò que resta sigui, només, la fantasmagoria d'una ànima desesperada. ¿Per què s'ha produït aquesta dissolució? Perquè la percepció de la realitat que tenen pare i mare és essencialment diferent en un cas i en l'altre, i això implica que el coneixement, el saber fonamental, ja no té la mateixa base en cadascun, i, per tant, res no els vincula objectivament sinó que tot els allunya i els situa no solament en realitats distants sinó contraposades, incompatibles.

Per tant, el text de Benet s'ubica en un punt de confluència de dos temes recurrents en el conjunt de la seva obra: d'una banda, la qüestió de les relacions paternofilials, tan sovintejada, que trobem en un seguit de textos que van del primerenc *Una vella, coneguda olor* (1963) fins a *Això, a un fill, no se li fa* (1999-2000), passant per l'esplèndid *Fugaç* (1990-92); de l'altra, la de la voluntat de saber, formulada com a possibilitat o impossibilitat d'assolir un coneixement racional, objectiu i alliberador, en *La nau* (1968-69) i també en *Revolta de bruixes* (1971-75), i presentada en el text d'ara com a reflexió escèptica i angixada sobre la raó, entesa com a instància legitimadora de la veritat.

Una peça de les característiques de *L'habitació del nen*, on l'autor vol combinar equilibradament dos grans temes que ha tractat abans diverses vegades i amb registres variats, obliga Benet a plantejar-se quina és la construcció globalment més adequada per donar eficàcia dramàtica a l'obra. La seva resposta em sembla molt clara: opta per la tragèdia, i escriu el text en coherència completa amb aquesta opció. I així, en *L'habitació del nen*, Benet redueix els personatges als indispensables per al seu propòsit dramàtic, els enfronta amb una qüestió que se suposa d'interès general, com és la de la naturalesa del saber i, en conseqüència, de la raó, i sotmet el tema de la peça a una crisi fonamental, la qual, alhora, empeny l'autor a intentar forçar-ne els límits des d'una actitud agònica. Altrament, les realitats antigues dels personatges queden superades dialècticament, en *L'habitació del nen*, per una de nova bastida, amb dolor, sobre la destrucció de les anteriors.

Si acceptem la premissa, sense matisar-la gens, segons la qual la tragèdia, perquè ho sigui de veritat, cal que tingui un vessant polític inqüestionable, ja que ha de plantejar d'una manera radical el conflicte latent entre l'individu i una forma o altra de col·lectivitat, hem de reconèixer que *L'habitació del nen* no és del tot una tragèdia, perquè li manca la dimensió específicament política. Almenys en aparença. Però l'obra, situada entre la dramàtúrgia de Beckett i la de Pinter, planteja una qüestió prepolítica en primera lectura: el conflicte enfronta individus que, abans que res, s'encaren amb la realitat personal, és a dir, cadascun s'encara amb ell mateix. I en segona, política, perquè sovint el conflicte deriva cap a l'enfrontament amb una col·lectivitat que no accepta les condicions de l'individu per al pacte, a causa de la dissolució progressiva dels valors compartits, i fins i tot dels criteris per identificar aquests valors. En conseqüència, el text de Benet, a la fi, acaba posant esplèndidament en escena un problema polític de gran abast.

Rellegir, ara, sempre!

Per raons lògiques de vivència, i amb un grau poc o més notori de noció conscient, tothom se sap la vida, les alegries, les migradeses i fins els desencisos. Així ho hem sentit a dir sempre... De la mateixa manera que també devem ser capaços de conèixer l'extensió —o tal vegada la curta mida, per què no?— dels nostres abeuratges culturals. I dic *culturals* en el sentit més transparent del terme; desproveït, per tant, del major nombre possible d'atribucions *malignes* que massa sovint s'apliquen per demagògia al terme en qüestió.

Com la conversa suculenta, com totes les relacions denses entre persones o entre grups de persones, la lectura —entemem que ideada i projectada *en vertical*— és pura salabor, i actua sense reserves en favor de l'equitat, del sentit comú i/o de l'exploració a tots els efectes de i en la realitat, així com, també, a favor de tants i tants cabals —visibles o més ocults— del nostre desig fervorós de viure individual i col·lectiu. Doncs bé: aquests cabals prenen encara més volada en el moment que s'endinsen en l'abundor i en la substància de la *re-lectura*: ens corprem, en aquesta comesa, la descoberta d'uns horitzons nous que potser en algun temps havíem albirat —intuït, potser— però que en tal cas ara se'ns fan propers i decididament trepidants... Parlo de la idea de *re-lectura* en la seva dimensió de *re-visita* o *re-incursió*, tot i que ambdues paraules no apareguin com a tals als diccionaris; si més no, amb l'afegit d'aquest guionet que, com a recurs diguem-ne d'èmfasi, pretén deixar lliure i obert el prefix de reincidència.

En aquest ordre de coses, i ja que hi som pel tros, no m'estaré d'escriure dos mots sobre una mostra específica —parlo d'un servidor, és clar!— en aquesta acció de *re-lectura*: el nom és Vicent Andrés Estellés, i l'objecte de *re-visita* correspon a alguns poemes concrets del *Llibre de meravelles*, com ara «Vítol», «Els amants» i altres fragments inclosos dins «Propietats de la pena». La idea de civilitat, el compromís en tots els hemisferis del viure i el sentiment de comunitat prenen, avui, una dimensió espectacular, per no dir alarmanant. En un moment prou esgotador, i quan les xacres de la humanitat fins i tot s'han després de manera ignominiosa de la més mínima vergonya.

Valgui la redundància per cloure la columna de la manera que segueix: segurament dec aquest article breu sobre la lectura i sobre el grau de consciència que uns i altres hi esmercem a un sentit encara més alt, més extens i més universal de consciència que raja i es desprèn dels poemes del gran poeta de Burjassot.

Contra el pensament *prêt-à-porter*

Tots els vius es moren. Per això, ens diu Stanislaw Jerzy Lec, viure no deu ser una cosa gaire sana. Aquest jueu polonès nascut a L'viv tematitza així la mateixa idea que impulsava un altre escriptor jueu, a l'altre extrem de la Monarquia Austrohongaresa, Italo Svevo, a buscar la manera com es podria «curar de la vida» en la novel·la *La consciència de Zeno*. Trieste i L'viv, amb el centre si fa o no fa a mig camí, a Viena, representaven les fites frontereres d'un dels Estats que van resultar literàriament dels més prolífics d'Europa.

Ara, sense cap marc polític que justifiqui aquest espai unitari, hem de concebre agosaradament un altre mite dels Habsburgs: entre els penya-segats gallecs al ponent, enfrontats a les immensitats de l'Atlàntic, i les planes de l'altra Galí(ts)ia al llevant, que sotgen les ondulacions del mar de terra ferma, hi ha el món que compartim. Un món conegut, l'extensió d'Europa que no reconeix fronteres. Els jueus europeus van ser els primers de conèixer i reflectir el pes d'una vida que no pertany plenament a enlloc i demana l'òptica de ciutadans del món. Aquestes reflexions, però, no han servit només per alleugerir el camí del seu poble, sinó que han nodrit la mirada crítica i desconfiada de la gent d'arreu del vell continent.

Lec per això havia trobat i trobarà lectors que el comprenguin sense llargues notes a peu de pàgina ni explicacions addicionals. Necessita només una traducció que faci lluir el tall esmolat dels seus aforismes. Una tasca difícil i arriscada. Els pensaments breus com un respir no permeten cap pas en fals. Per sort el tàndem format per Guillem Calaforra i Ewa Łukaszyk ens ha procurat una versió catalana «laboriosament i meticulosament elaborada», tal com ho diuen ells mateixos en el peu d'impremta, picant l'ullet com uns aplicats aprenents de l'art de Lec.

Amb aquest mateix to capaç de suscitar els somriures còmplices, sovint d'un regust amarg, contenen en la introducció els detalls de la vida de l'escriptor i denuncien els prejudicis que previsiblement dificultaran la seva recepció aquí, ja que, a l'Europa literària emmarcada per les dues Galícies, els autors

categoritzats com a perifèrics tendeixen a aparèixer al mercat com si portessin el barret que fa tornar invisible (vegeu la nota a peu de pàgina número 2). Costa molt educar l'oïda dels espectadors perquè sigui capaç de percebre sons que no estava avesada a escoltar. Cal perseverar i continuar publicant llibres tan acuradament editats com aquest. Llavors potser sí que s'aniran omplint, a poc a poc, les grans taques blanques sobre el mapa literari d'Europa que ara com ara encara podrien portar la inscripció «*Ubi leones*» dels geògrafs medievals, tal com fa alguns anys havia conclòs Czesław Miłosz en les seves conferències donades a Harvard.

El títol del llibre és la paràfrasi de la metàfora inventada per Heinrich Heine que parla de pensaments ben pentinats, passats per la perruqueria («*schön gekämmte, frisierte Gedanken*»). Lec ens ofereix el contrapunt d'aquesta proposta de com obtenir idees clenxinades, engomades, mancades de tota espontaneïtat. El conformisme ens emmena cap a l'im-

pecable aspecte de cada matí. Però la cara neta i l'obligatori toc de raspall sovint van acompanyats d'unes idees igualment ben ordenades i aptes per ser vistes en públic.

Karl Kraus, que comparteix amb Lec la mateixa destresa verbal crescuda de l'univers de l'Europa Central, escrivia el 1909: «Les converses de perruqueria són la prova irrefutable que els caps existeixen només a fi de tenir-hi cabells». Molt lluny de denunciar només l'estupidesa d'una part de la població que freqüenta els salons de bellesa, Kraus denuncia tots i tothom. La seva intenció va ser destacar el que ell ja era capaç de percebre com a gran perill de la humanitat: les fórmules de pensaments elaborades pel llenguatge dels mitjans de masses. Ell sabia que dins d'aquests contenidors prefabricats per a les idees desapareix qualsevol revolta possible. La denúncia de Kraus, nascuda de l'impacte de la Primera Guerra Mundial, profetitzava d'una manera prescient el mecanisme bàsic que va fer possible el nazisme. Lec és el continuador d'aquesta àrdua tasca de rescatar el vol lliure de la ment moments abans que el cop de raspall li doni la forma prevista.

Ara també ens volen forçar a emmotllar-nos en vestits, pentinats, menjars i, sobretot, pensaments llestos per ser utilitzats, de manera que la lectura de Lec ens pot allisonar sobre qüestions ben actuals. D'aquesta perruqueria *prêt-à-porter* no s'escapa ni la història. Tots hem après bé la lliçó sobre l'Europa del segle XX, alguns fins i tot en carn pròpia, i sabem de sobres quin patiment ha comportat el passatge d'aquests cent anys. Però amb l'ajut de pensaments ben pentinats ordenem la consciència, esmussem els records i busquem el recer en l'oblit que ens ajuda a emplaçar els esdeveniments directament relacionats amb el nostre ara i aquí en unes regions llunyanes en temps i en espai, segons millor convingui.

Lec, però, escabella i ondula aquesta estratègia d'anivellar els accidents de la història: «Una vegada fet, ja està fet? D'un cop de ploma es pot canviar el passat». Tinguem-ho present, doncs.

Stanisław Jerzy Lec
Pensaments despentinats
Trad. de Guillem Calaforra i Ewa Łukaszyk
Bruguil, València, 2003
220 pàgs.

TU ETS MESTRE

PERQUÈ ELS QUE VÉVEN DE FORA CONEGUIN I PARLIN EL CATALÀ, TU ETS EL MILLOR MESTRE. PARLA'LS EN CATALÀ.

Més de 65.000 persones que vénen de fora aprenen el català, cada any, amb els diversos programes d'ensenyament lingüístic. Ajuda'ls a practicar. Si els parles en català, els ajudaràs a integrar-se a la nostra cultura i, a més, contribuiràs al seu desenvolupament personal i professional.

el futur creix
a Catalunya →

Generalitat
de Catalunya

www.gencat.net

Un símbol del coneixement i del diàleg

Santi Cortés ressegueix en aquest nou llibre la trajectòria vital del filòleg i historiador Manuel Sanchis Guarner, amb la meticulositat i el rigor que ja havia palesat en les seues excel·lents recerques sobre diversos temes literaris i culturals del País Valencià contemporani (el primer franquisme fins al 1951, l'exili republicà a Amèrica i Europa, la relació de Joan Fuster amb publicacions i personatges exiliats, el teatre valencià de postguerra, l'obra d'Enric Soler i Godes i de Josep Giner i altres qüestions d'interès). En tots aquests treballs, Cortés s'ha basat en fonts de primera mà i ha posat a contribució una envejable laboriositat i un criteri molt meditat.

En aquesta ocasió, igualment a través d'una llarga i costosa investigació en arxius, biblioteques i hemeroteques i d'entrevistes i indagacions amb persones que van conèixer el biografat (familiars, amics, deixebles i col·laboradors), Cortés ha acumulat tota mena de dades, moltes de les quals eren poc o gens conegudes, que després ha articulat en aquest llibre sota deu epígrafs que se succeeixen cronològicament.

Cadascun d'aquests apartats emmarca, en un sistema de períodes, els distints moments d'una vida en què no mancaren certament les peripècies, els conflictes i les amargors, si bé de tot plegat —excepte potser en els últims temps— Sanchis va eixir reforçat, gràcies al seu optimisme i a una voluntat poc comuna. Aquests són trets personals que el llibre posa en relleu, tot defugint en qualsevol cas l'hagiografia, si bé sota l'impuls difícilment dominable de l'admiració per la personalitat estudiada. No debades, les frases amb què Santi Cortés tanca el seu llibre assenyalen que «les virtuts [de Sanchis Guarner] dignes d'evocació esmentades pels seus amics i col·laboradors han estat la generositat moral, l'enorme i gairebé increïble capacitat de treball, l'esperança en el redreçament del País Valencià, la fortalesa d'ànim, el vitalisme i l'esperit de conciliació».

Tot i que la societat valenciana no ha consolidat encara unes pautes lingüístiques i culturals que puguen ser considerades com a «normals», per comparació amb situacions semblants; tot i que sovint hi haja motius de pes que fan dubtar si alguna vegada s'aconseguirà aquest objectiu, resulta innegable que procedeix d'unes èpo-

Santi Cortés
Manuel Sanchis Guarner (1911-1981).
Una vida per al diàleg
IIFV-PAM, València-Barcelona, 2002
424 pàgs.

ques molt dures, sobretot quan, amb la victòria de Franco el 1939, s'estruncaren les possibilitats que la Segona República havia obert. Sanchis Guarner va ser testimoni i de vegades protagonista en molts episodis dels moments normalitzadors. Ja com a alumne universitari o com a jove llicenciat, a través de la participació en Acció Cultural Valenciana (1930-1931), amb els seus estudis lingüístics a Madrid i amb els treballs inicials —amb Francesc de Borja Moll— per a l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*. La Guerra d'Espanya, en la qual va combatre com a oficial republicà, va capgirar aquest principi i Sanchis va passar uns anys a la presó. En recobrar la llibertat —la precària llibertat dels anys quaranta— va poder marxar a Palma de Mallorca i començar a treballar amb Moll en el Diccionari Alcover. És a dir, que de seguida tornà a ser l'activista incansable a favor de la cultura i de la llengua catalanes que havia estat sempre.

Cortés ha reconstruït amb detall aquells anys, com, a continuació, el retorn de

Sanchis a València, les seues dificultats per a assolir el lloc que li pertocava pels seus coneixements a la Universitat, la participació en tota mena d'activitats que acabaren convertint-lo, segons la fórmula utilitzada pel biògraf, en «home-símbol». El període final de la vida de Sanchis estigué marcat per dos factors contraposats. D'una banda, un seguit de premis i reconeixements de tota mena, inclosos els acadèmics; d'una altra, els enfrontaments i les disputes contra l'anticatalanisme militant desfermat, sobretot a la ciutat de València, ja en vespres de la mort del dictador (1975) i encensament bel·ligerant durant tota la Transició. Sanchis va ser —i Cortés ho reconstrueix amb una notable claredat— víctima d'aquella situació. Fins al punt que els atacs que va rebre, i enfront dels quals sempre es col·locava en una actitud dialogant, li van accelerar probablement la mort.

Però Sanchis no era un simple activista cultural, malgrat que hagué de dedicar moltíssimes hores a recórrer el país fent conferències i intervenint en actes d'aquest caire. Seria difícil no valorar l'enorme funció didàctica que va tenir, durant dècades, l'obra sens dubte més popular de Sanchis Guarner: *La llengua dels valencians*, la primera edició de la qual és del 1933, quan ell tenia vint-i-dos anys. Tanmateix, Sanchis era, sobretot, un investigador, un estudiós, un home de lletres: filòleg i, subsidiàriament, historiador. La relació de les obres que va escriure, ja des dels primers articles en els anys trenta —Cortés subratlla encertadament la influència que sobre Sanchis tingueren Tomás Navarro Tomás i Ramón Menéndez Pidal—, manifesta aquesta dedicació infatigable a l'estudi dels fets lingüístics. És una bibliografia extensíssima, sobre la gènesi de la qual Cortés aporta dades i judicis aclaridors. Inclou temes filològics, però també d'etnografia i d'història del País Valencià. En molts casos, es tracta de les primeres aportacions científiques sobre determinades qüestions i no hi manquen, ocasionalment, les hipòtesis de treball (per exemple, sobre les raons per les quals hi ha pautes semblants en el català occidental i el valencià). Santi Cortés n'ha fet balanç, de tot plegat, amb exactitud i destresa envejables.

No a aquesta igualtat, no a aquesta tolerància

Lluís Roda
Sobreviure a la contemporaneïtat
Cruïlla, Barcelona, 2002
224 pàgs.

«Només pretenc entendre l'home contemporani, el segle que ha acabat, perquè pot servir per encarar un futur millor, almenys per tal de *deixar de perdre* això que tant ha costat de guanyar [...] La història recent ens demostra que *actualment* és possible destruir en poc temps coses que han costat segles o mil·lennis de construir.» Aquesta és la tesi central de l'assaig de Lluís Roda, i no la trobareu al primer paràgraf del llibre, ni tampoc al darrer.

Les reflexions de *Sobreviure a la contemporaneïtat* es cabdellen amb el fil del llenguatge. Des del primer capítol, Roda ens posa a l'abast el veritable sentit dels mots, no aquell sentit suat i maldestre que els donem, sinó el sentit que tenen etimològicament, filològicament: ¿què vol dir tolerar? ¿Per què ens entestem a dir que tolerem els altres? I, si els tolerem, ¿és això un bon símptoma, o, tot al contrari, és una mostra que, en realitat, el que ens agradaria és no haver d'acceptar la diferència dels altres? ¿la igualtat? ¿Quines trampes amaga? ¿Per què hem de donar tractament d'igual persones que no es comporten com la societat exigeix d'elles?

La voluntat pedagògica de l'assaig rau en aquesta tendència a voler corregir. Perquè, si no corregim d'arrel, la humanitat que hem construït ben bé pot quedar destruïda en poc temps, al ritme que anem. Potser hi ha pocs paràgrafs on un optimisme com el del que hem transcrit al començament es veja reflectit amb claredat. La major part del llibre és una agra reflexió sobre com hem arribat fins ací, fins a l'escala de valors capgirada on les coses són els fins, i no els mitjans. Sobre com hem aconseguit que els premis (ara no parle dels literaris, lletraferits lectors de *Caràcters*) siguin atorgats als dolents, amb la finalitat que arriben a uns mínims, i, en canvi, no els hem castigat per no arribar-hi. Sobre com hem agafat certes dreceres, és a dir, la que va «de l'individu a l'individualisme; de la matèria, al materialisme; de la pràctica, al pragmatisme; de la realitat, al realisme; de la raó, al racionalisme; de l'ego, a l'egoisme. D'allò constant i etern, a l'instant efímer».

Els arbres de la humanitat no ens deixen veure el bosc de persones. Cap de les nostres accions no ens sembla que pugui tenir una repercussió immediata en el medi, en la societat, i, tanma-

teix, totes en tenen. Hem accedit a la deixadesa de funcions, a la deixadesa dels deures, a canvi de millorar la nostra autoestima. D'això sí que n'hi ha d'haver, d'amor propi, d'estimar-se a un mateix, perquè, en aquest boscatge anònim, ningú no farà res per nosaltres, si escoltem els signes que ens arriben de tot arreu. I, si ningú no ha de fer res per nosaltres, tampoc nosaltres no hem de fer res per ningú, ni tan sols per educar els que tenim a prop. Aquesta és la drecera més amarga, la que ens duu de la no-educació (educació com a correcció des de casa; educació des dels fets amb els quals il·lustrem els fills) a la inexistència de societat. Perquè la societat la formen persones i, és clar, si de persones cada vegada n'hi ha menys...

El conglomerat de mots que forma aquest assaig s'agombola per fer-nos trontollar les certes. Havia quedat clar que ningú no havia de ser bo si no volia ser aixafat pels altres. Havia quedat clar que no calia premiar els bons, que el que calia era sobrevalorar els esforços dels dolents. Havia quedat clar que la igualtat era un axioma. Havia quedat clar que els assagistes havien de ser políticament correctes i potser, només potser, Lluís Roda no ho és. Però grateu-ne la superfície, de tot això que diu, de tot això que us sembla, de nom terriblement molest (¿no a la tolerància?), i arribareu als budells del problema amb el qual ens enfrontem cada dia: la contemporaneïtat.

Ja hi ha pocs assaigs, que es publiquen sota aquest nom, on l'autor no cite cada dos paràgrafs un altre autor, per emparar-se en l'*auctoritas* i no semblar poc savi o poc llegit. Agraïm que tota la filosofia d'arrel tant cristiana com no cristiana de Roda s'haja quedat com a rerefons al discurs i ens n'haja ofert una crònica gairebé lineal, de les dècades que vivim. Una crònica de la consciència, despullada de citacions que no siguin les de la pròpia realitat que ens envolta. Molt bé.

Maite Insa

Un camí que cal fressar

Isidre Crespo
De Fuster a Pla amb camí de tornada
CEIC Alfons el Vell, Gandia, 2002
416 pàgs.

Ja feia temps que planians i fusterians demanaven un estudi sobre la relació personal i, sobretot, literària de dos dels millors prosistes de la literatura catalana contemporània; dues figures extraordinàries que deixaren per escrit bona part del diàleg que mantingueren des que es van conèixer.

De Fuster a Pla amb camí de tornada (2002) té el mèrit de posar la primera pedra d'aquest sinuós camí que és aproximar-se al binomi Fuster-Pla. Amb aquesta obra, Isidre Crespo demostra un esperit clar d'exhaustivitat i un esforç ingent per aplegar els textos en què Fuster i Pla «conversen» i també aquells altres on estudiosos, escriptors i periodistes parlen dels dos protagonistes. L'autor ens proporciona el material d'estudi: tots els textos, fins i tot els més prescindibles, però també aquells de difícil accés, procedents de la premsa i de revistes locals —i aquest és el major valor. Ara és qüestió de posar-s'hi i escriure sobre les afinitats i les discrepàncies d'aquests mestres de la provocació i de la bona escriptura; sobre el que han aportat o no a la cultura; sobre l'exemple d'entesa i de desig de conèixer-se entre un valencià de Sueca i un català de Palafrugell, una curiositat cultural que malauradament no abunda a hores d'ara, o, almenys, no tant com fóra saludable.

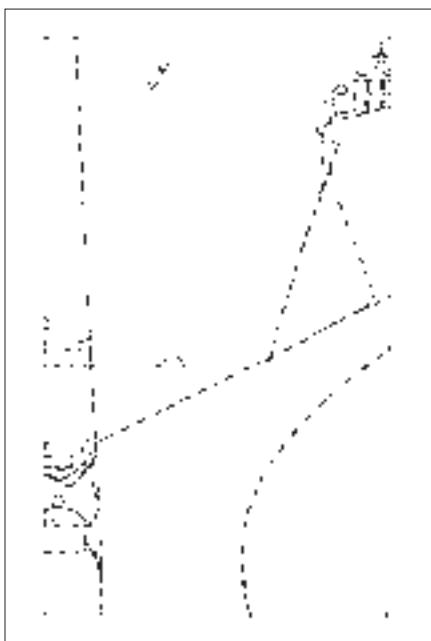
El rovell de l'obra són els escrits de tota mena que un autor i l'altre es dedicaren, tant per a parlar de l'escriptor com de les obres respectives. Com Crespo destaca, «Fuster ha dit més coses sobre Pla», i en més llocs. Els escrits reproduïts, la majoria íntegrament, evidencien com Fuster fa referència sovint a Pla: en els dietaris, col·laboracions en premsa, obra crítica... Més irrellevant és, al meu parer, l'apartat dedicat a compilar les cites breus en què Fuster recorre a Pla; sovint de tan esquemàtiques perden el sentit i, mancades del context pertinent, més que no cites esdevenen esments al nom de Pla. Entre els encerts d'aquesta obra, però, destaca l'apartat «Fuster raona amb Josep Pla», ja que ofereix una sèrie de temes sobre els quals van dir la seua ambdós autors, tot i que el grau d'implicació i el punt de vista no sempre van coincidir. El gust sobre el paisatge o el tema del plagi són un bon tast per a

aproximar-se a la manera que tenien de fer literatura els dos homenots. «La veu de Pla sobre Fuster» segueix el mateix esquema que ha fet servir l'autor en el cas invers.

El penúltim capítol està dedicat a presentar testimonis que parlen de tots dos personatges; estudiosos de Fuster que el relacionen amb Pla i a l'inrevés, crítics i periodistes que en parlen conjuntament, bé per a accentuar-ne les afinitats, bé per a evidenciar-ne les distàncies. La recopilació, però, torna a ser uniforme; Crespo no estalvia al lector textos gairebé idèntics o cites en què els noms de Pla i Fuster apareixen pròxims, però que no hi aporten gaire, ni estableixen cap connexió significativa entre els dos escriptors. L'obra es tanca amb una taula cronològica on podem resseguir els títols dels textos que ha anat exposant al llarg del volum, ordenats cronològicament; és a dir, els textos de Fuster, de Pla i també de tots els periodistes i crítics que n'han parlat. Potser ací hagués estat més profitós mantenir la diferència entre aquells textos on Fuster parla de Pla i a l'inrevés, els quals mostren més clarament el diàleg literari dels dos autors, l'ordre d'allusions, cites i respostes. I incloure, en un altre apartat, aquells articles on altres parlen de Fuster, de Pla o de tots plegats, al capdavant més secundaris.

Una obra, doncs, esperada i necessària, una referència imprescindible per als estudiosos de Pla i Fuster. Una dedicació quasi vocacional d'Isidre Crespo, que, amb la tenacitat del compilador, ha sabut oferir un conjunt de materials que palesen aquest viatge de Fuster a Pla amb bitllet de tornada. Una mirada microscòpica que ha optat per la exhaustivitat, prescindint, però, de la valoració dels textos. Tota una invitació, ja amb el camí ben planer, perquè aquesta atractiva relació siga recorreguda i interpretada en profunditat. Tant de bo no es faça esperar.

Anna Esteve

David no pot guanyar?

Vicent Alonso
Les paraules i els dies
Bromera, Alzira, 2002
250 pàgs.

Aquest llibre està format per una quarantena llarga d'articles publicats inicialment en diverses revistes o diaris (*Serra d'Or*, *Daina*, *Caràcters*, *El Temps*, *Levante*, *Avui*, etc.), entre 1987 i 2001, que ara se'ns presenten classificats en dues parts. La primera, «Les paraules», dedicada a la literatura, inclou articles o capítols dedicats a la poesia (Fuster, Granell, Palàcios, Verger, Akhmàtova, Baudelaire, Celan), a la novel·la, el conte, la prosa (Fonalleras, Franco, Mira, Monzó, Mora, Palomero, Puig, Carter, Magris), l'assaig o l'artículisme (Gimferrer, Puig, Magris, Schiffrin) i les revistes culturals. La segona, «Els dies», planteja alguns dels temes i problemes culturals i polítics de l'actualitat, sobretot l'actualitat dels valencians, com ara: la substitució de María Consuelo Reyna, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, l'escultura *L'esclau* de l'IVAM, els Premis Octubre d'Isabel Clara Simó, les relacions Universitat-Zaplanà, els mitjans de comunicació, les polítiques culturals, el Saló Valencià del Llibre, etc. Per tot això, es tracta d'un volum amb gran interès pel grau de l'opinió, que ara permet rescatar en una lectura més reposada algunes de les qüestions que cuegen tots aquests anys, i que en el moment de la seua publicació potser no es van llegir o ja no es poden localitzar fàcilment.

Per tant, cal considerar que són uns textos en què domina l'opinió i la reflexió ajustada en tot moment a cada tema en qüestió. Podria assegurar-se que l'homogeneïtat d'un estil de prosa tan personal i sòlid és en aquest llibre de Vicent Alonso un dels trets més característics de la seua escriptura. I per damunt de la destinació inicial de cada text determinat, ens trobem davant una escriptura que conté, sota una eficaç aparença de naturalitat, una intel·ligent estructura de pensament que va desenvolupant-se conduïda per un raonament elegant, com també per un discurs viu i mal·leable que implica el lector des del primer mot.

Lluny de la crònica periodística o la prosa acadèmica, que també mereixen consideració, ací l'escriptura de Vicent Alonso es troba instal·lada en un positiu registre assagístic que es genera des d'una incisiva visió de les coses o dels problemes. Parle d'una prosa que no exclou els matisos, el dubtes, els dilemes, i és sempre més

la recerca de la resposta o un plantejament pensats que no l'eixida fàcilment enginyosa o frívolament mistificada, és una prosa amb l'actitud d'un civisme constructiu que sempre defuig el subjectivisme i l'encastellament. Com també hi assumeix amb lucidesa que la missió dels escriptors o els artistes no és canviar el món, però tampoc no és contribuir al triomf dels immobilismes.

D'altra banda, si hi suprimíem les referències al lloc de publicació inicial i potser els títols, el conjunt d'aquests textos també podria considerar-se —i és clar que no seria la primera vegada— un dietari intel·lectual que en gran manera no tan sols informa i compendia els diferents interessos de l'autor sinó que també, més enllà dels indicis, exposa l'excel·lent *via crucis* pel qual ha passat, i està passant, la societat valenciana. Això, ara l'agrupament temàtic intenta dissimular-ho, però no ho evita, em sembla, perquè l'estil de l'escriptor és reconeixedor de cap a peus en tot el llibre de la manera més amena.

No crec, per fi, que aquest llibre s'haja de considerar una miscel·lània de referències llibresques o circumstancials; per la vigència que manté, més aviat proposaria tractar-lo com a obra d'idees que s'aboca amb una gran llibertat i eficàcia cap a l'assaig literari i cultural, amb totes les formidables possibilitats estilístiques que això comporta, des de la confessió personal a l'elucubració política o ètica. Aquest és un aspecte fonamental que fa palesa la coherència amb les idees que declara al principi del llibre: «cal creure en alguna cosa», i més aviat posseir un determinat sistema de pensar, i escriure, perquè parlem d'una escriptura d'idees. Per això mateix m'agrada pensar que, així, aquesta literatura —David, glossant Schiffrin— pot guanyar, pot resistir darrere les línies enemigues, fer arribar bones idees al màxim nombre de gent.

Vicent Berenguer

D'ençà la publicació el 1986 del Llibre XVII de la magna obra d'Alexandre Galí *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya de 1900 a 1936*, escrit en realitat als anys quaranta, moltes són les monografies (memòries, epistolaries, dietaris, semblances...) que han aparegut entorn de l'IEC, de les seves realitzacions i dels seus membres, i que han enriquit extraordinàriament la panoràmica d'aquest període tan fonamental per a la vertebració de la cultura catalana contemporània. Hi mancava visiblement una revisió documental i interpretativa de la providencial obra de Galí i una síntesi en relació amb tota la bibliografia posterior, així com també una exploració dels anys de la Guerra Civil, que mai no havien estat estudiats en relació a l'esdevenir de l'IEC. Aquest ha estat el propòsit dels autors en aquest primer volum i cal dir en veu alta que hi han reeixit formidablement. L'obra fa de bon llegir, perquè la tensió narrativa i el fil del discurs històric que plantegen els autors no queden mai ofegats per la sovint inevitable desfílada de noms, obres, projectes, xifres, etc., de manera que el lector —culte però no necessàriament especialista— conserva l'interès per tots els capítols que conformen aquest magnífic llibre. I això és molt important atès que aquesta obra no neix directament d'una voluntat commemorativa, la proximitat del centenari, sinó que aspira a ser llegida com a aportació rellevant al conjunt de la història cultural de Catalunya. I aquest és per a mi un dels principals mèrits que té, perquè les recerques historiogràfiques només són realment bones si conviden a gaudir de llur lectura des de la primera a l'última pàgina.

L'obra s'estructura cronològicament en cinc etapes diferents plenament justificades en la història de l'IEC: el període fundacional, 1907-1911; l'època de les grans realitzacions, 1911-1923; les limitacions i l'asfíxia dels anys de la dictadura de Primo de Rivera, 1923-1930; el

La gran travessia

Albert Balcells; Enric Pujol
Història de l'Institut d'Estudis Catalans.
 Vol. I (1907-1942)
 Afers, Catarroja-Barcelona, 2002
 396 pàgs.

període de normalitat republicana, 1930-1936; i, a l'últim, l'impacte de la guerra i la devastadora postguerra, fins al 1942. Al llarg d'aquest temps, el paper de l'IEC ha estat certament decisiu per a oficialitzar la modernització de la cultura catalana, per a cohesionar la comunitat científica i aconseguir un reconeixement i una relatiu projecció exterior. Paral·lelament la institució va resoldre dues qüestions bàsiques, que eren fonamentalment polítiques: quin era l'àmbit territorial de la llengua i la cultura catalanes i com es normativitzava la llengua. L'èxit social de la normalització lingüística féu possible que escapés a temps del regionalisme arqueològic en què malauradament restaren altres cultures veïnes, com l'occitana (malgrat el prestigi de disposar d'un Frederic Mistral, Nobel de Literatura el 1904), i que pugéssim, doncs, al tren de la modernitat: de les anomenades cultures nacionals. No obstant aquest resultat, la història de l'IEC és travessada per greus moments de fractura i crisi, tant per raons socials i polítiques com per reiterades desavinences personals, com fou el cas que dugué a l'apartament de Catalunya de Josep Pijoan, o de punyents enfrontaments i rivalitats que finalitzaren amb l'expulsió de l'IEC de dues

personalitats de primer ordre: Mn. Antoni Alcover i Eugeni d'Ors. Aquests daltabaixos podien haver dut l'IEC a una situació de pèrdua d'autoritat social i institucional, fet que no succeí perquè ambdós casos reforçaren al capdavant un projecte normatiu de política cultural, dissenyat per Prat de la Riba, al qual s'hi adherí una destacada plèiade d'intel·lectuals-professionals i tècnics. Ben significatiu d'això és que fos el 1923, com escriuen Balcells i Pujol, el moment de màxima plenitud de l'IEC quant al reconeixement públic, àdhuc internacional.

La dictadura primoriverista va ajornar les transformacions en què estava immers l'IEC, i sense gosar suprimir-lo va fer tot el possible per reduir-lo a una mera acadèmia privada. En aquesta tasca de supervivència cultural els autors fan bé de destacar la figura i l'obra de Pompeu Fabra. La normalitat republicana fou massa breu per conduir profitosament tot l'immens cabal d'energies creatives i d'iniciatives. L'impacte de la guerra es cobrà una important factura en el funcionament de l'IEC, l'estatge del qual a la Casa de la Convalescència estava a prop de culminar-se. En aquell clima de militància i crispació ideològica, l'IEC conservà un paper indiscutiblement científic i una equanimitat política al marge de les lluites partidistes. La derrota republicana i la primera postguerra dugueren l'IEC gairebé a un punt d'extinció, escapat de dirigents fins al retorn de l'exili del vell Puig i Cadafalch (l'autèntic home fort des de la fundació de l'Institut). Però Balcells i Pujol tenen l'encert de no deixar el llibre en aquest punt dramàtic sinó en la decisió arriscada, presa el 1942 a casa de Puig per un nucli reduït —format per Eduard Fontserè, Massó i Torrents, López-Picó i Ramon Aramón—, de reconstruir l'IEC en una travessia que mai pogueren imaginar-se que hagués de ser tan llarga i difícil. Prometen explicar-nos-ho en un segon volum.

Joaquim Coll i Amargós

Lucidesa i compromís

Una de les mancances més notables de l'edició valenciana ha estat la referida a les obres que ens parlen sobre les personalitats que, des de l'acció i/o des del pensament, han influït d'una manera o d'una altra en la configuració de la realitat social que vivim al nostre país. En una societat com la nostra, que de l'oblit ha fet bandera de felicitat cofoia, açò no és estrany, però és un fet que demana a crits un canvi urgent si volem assolir una mínima bona salut intel·lectual i moral. El llibre que acaba de publicar la Universitat de València, *Ramon Lapidra: la raó cívica*, s'uneix a algun altre exemple recent que indica que aquest canvi, encara que lentament, va produint-se.

De l'edició del volum s'ha encarregat Adolf Beltran, que, amb la brillant eficàcia que el caracteritza, aconsegueix oferir-nos una obra equilibrada i sòbria que ens acosta amb nitidesa la vivència i el pensament d'una personalitat rica i complexa, amb inquietuds existencials i intel·lectuals molt diverses que ha anat plasmanent en uns textos importants que, per les circumstàncies i la forma com han estat publicats, potser no han tingut la repercussió que mereixen i que aquest llibre sí que pot i ha de propiciar.

L'obra té dues grans parts. La primera inclou, a més de la introducció del mateix Beltran, una extensa entrevista que aquest realitza a Ramon Lapidra i els textos dels parlaments de l'acte acadèmic de lliurament de la Medalla de la Universitat de València. La segona està formada per una selecció d'escrits de Ramon Lapidra, que apareixen dividits en cinc apartats: sobre la Universitat; sobre la ciència; sobre política, societat i cultura; sobre la llengua dels valencians, i, finalment, un últim apartat titulat «Provatures i acudits», amb poemes i parapoemes de molt bona factura que ens mostren un Ramon Lapidra encara més sorprenent (per si no ho era prou).

En l'entrevista, basada en quatre llargues converses realitzades entre el 14 de gener i el 14 de febrer de 2002, parla Lapidra, amb la precisió i la mesura que el caracteritzen, de la seua vida i de les circumstàncies històriques i els corrents intel·lectuals que han in-

fluït en el seu tarannà i en la seua voluntat de compromís amb la societat: els estudis de batxillerat, amb el seu enamorament meravellat per la física, però també per la llengua; la seua etapa fonamental d'estudiant al París dels anys seixanta, on beu de la literatura marxista-leninista mentre fa la tesi doctoral; la seua tornada a Espanya per a fer política i l'evolució, des del rigor del pensament i la ferma voluntat d'incidir de la forma més eficaç en la millora de la societat, cap a l'espai ideològic de la socialdemocràcia, on ja es troba quan l'any 1982 torna a València com a Catedràtic de Física Teòrica; i, finalment, la seua implicació en les tasques de regeneració cultural, social i moral d'un País Valencià il·lusionat i convuls, primer des de la fundació l'any 1983 —amb Martínez Sancho, Josep Lluís Blasco i Emèrit Bono, entre altres— del Col·lectiu Joan Lluís Vives, després, l'any 1984, com a Rector de la Universitat de València fins a l'any 1994, tenint sempre, com reconeix,

Adolf Beltran (ed.)
Ramon Lapidra: la raó cívica
Publicacions de la Universitat de València,
2003
348 pàgs.

com a guia una actitud política molt pragmàtica i com a finalitat un projecte progressista, d'esquerres i conservacionista, i més recentment com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans i del Consell Valencià de Cultura.

Aquesta entrevista ens transmet la categoria intel·lectual i humana d'un Ramon Lapidra sempre coherent i fidel a un ideari de «defensa d'una esfera pública que no siga utilitzada únicament pels actors polítics, mediàtics i institucionals, sinó també pels ciutadans, organitzats o no per a fer valdre la seua veu». I aquesta coherència i fidelitat recorre també els seus escrits i els seua, juntament amb un estil de prosa elegant i eficaç —que a vegades, com en l'article «Tot recordant Broseta», deixa veure un potent narrador—, d'un to inconfusible, d'una veu pròpia que els connecta i els identifica encara que parlen de temes en principi diferents. Les diverses temàtiques que toquen responen a un meravellós ventall ampli d'interessos i preocupacions, poc freqüent en un científic en l'era de l'especialització —la continuada referència a la necessitat de la mirada humanista i artística en els estudis universitaris n'és un exemple—, però el poderós i rigorós pensament que com a corrent subterrani els informa els identifica plenament: actitud crítica i irrenunciable exercici de l'opinió, necessitat de la política i defensa de la democràcia.

Textos com ara «Formació i informació a l'ensenyament universitari» o «Deu anys a la Universitat de València: records i reflexions», dins el primer apartat, «Sobre el destí» i «La creació de l'univers» dins el segon, «De l'estat, del reformisme i de la revolució», «Política? Ara més que mai», «El País Valencià: Quin espai nacional? Quin espai polític?», «Ciència, cultura i política: una triple intersecció», dins el tercer, i els dedicats a la llengua del quart apartat, pense que són, per la informació que transmeten, per l'esperit que els informa i per la contundència i claredat d'estil amb què s'expressen, peces clau dins els exemples del millor pensament que s'està elaborant a casa nostra.

¶ *L'Aiguadolç*

La revista literària dirigida per Antoni Prats continua la línia d'ofrir dossiers importants. Els darrers havien estat dedicats a Isabel Clara Simó i a Joan Valls. Aquesta vegada, coordinat per Francesc Calafat, té com a tema els poetes valencians dels setanta, amb articles de Maria Josep Escrivà (els inicis de Josep Piera), de Lluís Picó (sobre Gaspar Jaén), de Lluís Meseguer (sobre Vicent Salvador), de J.M. Sala-Valldaura (modulacions expressives de Marc Granell), d'Enric Balaguer (la poesia d'Antoni Prats), de Lluïsa Julià (a propòsit de Teresa Pascual), de Francesc Calafat (també sobre Teresa Pascual) i de Lluís Roda (aproximació a Antoni Ferrer). Una aportació plausible per a bastir un cos crític sobre poesia valenciana contemporània. (Núm. 27, tardor 2002, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, Ap. Correus 310, 03700 Dénia.)

¶ *Treballs de Sociolingüística Catalana*

Aquesta publicació essencial de la sociolingüística catalana aporta un extens apartat, coordinat per Miquel Àngel Pradilla, dedicat a «Llengua i Societat al País Valencià», que es configura com l'aproximació més destacada, per varietat i ambició, existent a hores d'ara sobre aquesta qüestió. Inclou un total de quinze treballs, alguns d'investigació directa, altres de síntesi, que ofereixen una aproximació actualitzada i imprescindible sobre la situació i els problemes de la llengua a les terres valencianes. Hi trobem una notable diversitat d'enfocaments i temes tractats, amb modulacions metodològiques perceptibles, que denota la tensió teòrica i la maduresa assolida en aquest camp de recerca. Entre altres, hi escriuen B. Montoya, E. Querol, G. Calaforra, C. Segura, F.J. Hernández, J.M. Baldaquí, R. Castelló, V. Pitarch, M. Alcaraz i E. Morelló. La situació jurídica del valencià, la llengua al sistema educatiu, aspectes relacionats amb la substitució lingüística (estudi de casos, noves situacions), la política lingüística, usos lingüístics, nous enfocaments teòrics, són alguns dels temes tractats. El número inclou també articles sobre altres temes (com ara la situació sociolingüística al Tírol del Sud, o planificació i diversitat a l'Àfrica), informacions diverses i notes sobre sessions de seminari. (Núm. 16, 2002, Grup Català de Sociolingüística, Eliseu Climent editor, Pérez Bayer 11, 46002 València.)

¶ *L'Espill*

El dossier es dedica a la polèmica Carner de l'any passat, amb aportacions de Vicent Alonso, Sebastià Alzamora i Jaume Subirana. Un material suggeridor per a esbrinar què hi havia rere aquella sobtada batussa poètica, que sens dubte

plantejava problemes de fons de la cultura catalana. A més hi trobem articles de M. Walzer (sobre les diferents dimensions del conflicte a Israel-Palestina), Ch. Tilly (sobre violència, terror i política), E. Reig (una panoràmica històrica de l'economia valenciana i de les successives interpretacions i programes de recerca), M. Nicolás (dilemes de la identitat lingüística), J.L. Gómez Mompert (informació glocal), J.V. Boira (l'eix mediterrani o la revenja austracista), S. Company (el llibre inexistent) i S. Skrabec (sobre Danilo Kis). A més, hi trobem el text de Robert Musil «Sobre l'estupidesa» i el de M. de Certeau i altres «Una política de la llengua. La Revolució francesa i els *patois*» a la secció documents. Notes sobre llibres (d'Anthony Smith, Isaiah Berlin, Zygmunt Bauman i Joan del Alcázar) a cura de G. Horta, V. Raga, D. Arenas i C. Sirera, respectivament, clouen un número que dedica l'editorial a la perspectiva bèl·lica tot just encetada, i a la memòria d'Alfons Cucó. (Núm. 12, hivern 2002, 9 euros, Publicacions de la Universitat de València - Edicions Tres i Quatre, Arts Gràfiques 13, 46010 València.)

¶ *Pasajes*

El tema central són les guerres enteses com a intervencions benivolents, humanitàries, i la conculcació dels drets humans. Tot plegat, al voltant de la justificació de les guerres (¿hi ha guerres justes?) en el món d'avui, una qüestió dissortadament actual als primers mesos de 2003, i de temes relacionats, com ara la legalitat internacional i la globalització dels drets humans. Sobre tot això escriuen Ernesto Garzón Valdés, Andreas Fischer-Lescano i Herfried Münkler. A més J. de Lucas i M.J. Añón entrevisten també Ernesto Garzón Valdés sobre aquestes qüestions. En la secció «temes» trobem treballs de Giovanni Levi (sobre psicoanàlisi, historiadors i veritat), de Juan Manuel Forte (republicanisme), i de Wassyla Tamzali (dones de la Mediterrània, diferències culturals i espai polític compartit). Finalment, en la secció dedicada a «llibres», Javier de Lucas, Justo Serna, Consuelo Ramón i Richard Rorty discuteixen en profunditat obres recents de Carles Lalueza, Clifford Geertz, Ignacio Ramonet i Bernard Williams, respectivament. (Núm. 10, hivern 2002-2003, 6 euros, Publicacions de la Universitat de València - Fundación Cañada Blanch, Arts Gràfiques 13, 46010 València.)

¶ *Idees*

Aquest número parteix d'una idea atractiva: oferir materials per a pensar el segle passat. Amb el títol, precisament, de «Mirades sobre el segle XX» presenta un seguit de converses amb personalitats destacades de la cultura catalana de camps diversos i amb una trajectòria dilatada (Modest

Prats, Ramon Margalef, Martí de Riquer, Dolors Canals, Miquel Batllori, Raimon Panikkar, Federico Mayor Zaragoza, Moisès Broggi, Jordi Savall, Carles Sentís). Els interlocutors —de Narcís Comadira a Jaume Vallcorba, de Pere Puigdomènech a Vicenç Fisas— també estan ben triats. Però, a més, la revista té una segona part: «Pensar el segle XX: sis valoracions», que presenta Agustí Colomines i que inclou aproximacions a l'evolució, al llarg del segle, del pensament filosòfic i polític (Ferran Sáez Mateu), de la ciència (Antoni Roca i Josep M. Camarasa), de l'expressió i el llenguatge (Albert Mestre), de les arts (Martí Peran), de l'economia (Francesc Roca) i de la historiografia (Agustí Colomines). El número es clou amb una entrevista amb Enzo Traverso a cura de Gustau Muñoz, i amb un poema de Narcís Comadira, «Epítafi per al segle XX», que acaba així: «No encara mort del tot, / l'enterrem. Tenim pressa». (Núm. 14, 2002, 8 euros, CETC, La Rambla 130, 2n, 2a, 08002 Barcelona.)

¶ *Revista del Centre de Lectura de Reus*

Amb aquest número monogràfic, que tindrà a més continuació, la revista de la històrica entitat reusenca trenca una mena de silenci, o de desentenniment, o d'indiferència, amb què des de Catalunya s'ha assistit, d'alguna manera, a la commemoració fusteriana de 2002. L'editorial que obre la revista, que té com a títol de coberta «A Joan Fuster (I)», remarca aquest fet, i n'indica causes i conseqüències possibles, lligades totes a les inèrcies d'una situació política i cultural que va acceptant els fets consumats de la subordinació a un esquema dominant que exclou Fuster i tot el que representa. Satel·lització de la cultura catalana, perifèrització d'una gran part del territori, fronteres interiors devastadores, anormalitat d'una cultura que es vol nacional però que en la pràctica no ho és, pont colonial Madrid-Barcelona, definitiu estàndard província... vet ací alguns dels elements conjugats en un text punyent, combatiu i que hauria de fer pensar. El conjunt d'articles dedicats a Fuster es divideix en dues seccions: «Evocacions fusterianes» i «Fuster i el coneixement». A la primera trobem aportacions d'Agnès Toda, Josep Garcia Richart, Doro Balaguer, Francesc Codonyer, Max Cahner, Jaume Pérez Muntaner i Josep Franco. A la segona hi ha articles de Gustau Muñoz, Antoni Seva, Enric Pujol i Vicent Àlvarez. Un conjunt ben interessant, que combina testimonis personals i aproximacions a l'obra i el pensament fusterià, que enriqueix sens dubte el panorama d'estudis fusterians i se suma als monogràfics d'algunes revistes valencianes. (Núm. 6, primer trimestre 2003, 5 euros, Centre de Lectura de Reus, Major 15, 43201 Reus.)

Ni local, ni global: regional

El darrer Premi Joan Fuster d'assaig dels Octubre és important per diverses raons. Primer, perquè el seu autor és un geògraf (és a dir, un materialista) nascut el 1963 (és a dir: després del 1962, una persona que el 1975 tenia dotze anys i que el 1977 encara no tenia edat per votar). La professió i l'edat de l'autor, doncs, permeten una cosa tan important com la distància. O, seguint ja el fil del seu discurs, un canvi d'escala.

Segon, perquè l'autor es posa a la fila, com a bon alumne, dels seus mestres (que s'allarguen fins a un llunyà baró rossellonès, Francesc Jaubert de Paçà, que, el 1825, ja estudiava els nostres regadius). Ara bé: com a alumne excel·lent, l'autor mentre és a la cua de la fila va pensant pel seu compte. Per exemple, deu ser el primer llibre guardonat amb un Premi Octubre (m'agradaria tant que algú em desmentís) que es dirigeix explícitament —i en múltiples ocasions— a polítics, i a empresaris. Subratllat: «i-a-empresaris». Per cert, tal com ho feia, el 1932, un il·lustre antecessor de J.V. Boira, molt citat al llibre: l'economista reusenc (i valencià, d'adopció, durant uns anys) Romà Perpinyà Grau.

Això vol dir que el llibre assaja de saltar la paret, o el mur, que travessa les nostres societats: el mur que s'aixeca entre el món de la política / l'administració / el periodisme / la universitat / l'alta cultura i el món de les empreses / els despatxos / els tallers / els camps / la construcció / el turisme / les multinacionals. Per exemple, el llibre subratlla allò que fan els comerciants catalans, valencians, illencs i aragonesos: comerciar, en primer lloc, entre ells. Integrant, doncs, o cohesionant —sense proposar-s'ho, és clar— els territoris de l'antiga Corona d'Aragó.

El llibre és important, també, perquè inclou, per primera vegada entre els guardonats als Premis Octubre, mapes (concretament, vuit cartogrames) i destacats, o «emmarcats» (un esquema amb quatre quadrants, i, exactament, nou destacats sense numerar amb llistes de «reptes» de futur). I és important perquè defensa, hàbilment, una tesi en tres enunciats. Un: el localisme, en totes les seves variants, fins i tot el limitat al pla de l'acció pràctica, no és bo, perquè ignora que al costat pot (o no) tenir algú que estigui en la matei-

xa situació. Ignora, curiosament, un valor tant important com la proximitat. Dos: el globalisme liberal i la desregulació, d'altra banda, ens porten cap a una situació caòtica d'«espais desordenats, deslligats i supervivents». El globalisme dominant ens ataca. Tres: la proposta és el regionalisme «regional». No el «macroregionalisme», que serveix per definir quasi-continents com Amèrica Llatina, el Carib o l'Àsia-Pacífic com a grans regions del món. Sí, per contra, el nou regionalisme europeu que J.V. Boira ens presenta, que no és subestatal, sinó que pot ésser, perfectament, transfronterer. (De fet, la idea de l'«Euram» o «EURAM», és a dir, l'EUro Regió de l'Arc Mediterrani, que Boira recull, inclou territoris de tres Estats: de l'Estat espanyol, de l'Estat francès —el Rosselló i el Llenguadoc— i tot el Principat d'Andorra).

La *via europea* —un títol que és un homenatge explícit a *La via valenciana* d'Ernest Lluch— dona, com és previsible, exemples europeus de regions transfrontereres que comencen a funcionar com a tals. Els exemples més explicats són: el VASAB, a l'entorn de la Regió de la mar Bàltica (RMB), el NorVision, pels països de la mar del Nord, i l'Eix Atlàntic, que

comença a Portugal i a Galícia. Però també es parla del Consell Nòrdic, de l'espai del Danubi, dels països alpins i... de l'Arc Llatí.

Aquests exemples són, ben entesos, molt llaminers. Però el pròxim pas, l'exemple que ens interessa de veritat, per raons de proximitat i d'afinitats culturals, és l'Arc Llatí de la Mediterrània nord-occidental. Justament, es troba en marxa el procés obert per l'Eurocongrés 2000, organitzat per la FOC, la Fundació Occitano-Catalana, que ha definit l'Espai Llatí Central. Un espai que s'estén des del Massís Septentrional al Palmerar d'Elx, i des de les Landes atlàntiques a l'illa de Menorca, o a les valls occitanes de l'Estat italià. O, com que és un espai de ciutats i d'economies exportadores: de Llemotges a Alacant, i de Pau

a Maó.

La idea de l'espai i de l'economia d'OC és —penso— complementària a la proposta de l'Euram. De fet, es tracta de territoris molt semblants, definits no tant per la geografia física, tal com diu Boira, com per unes maneres de produir i de comerciar. Són, per exemple, la primera regió turística del món. En el supòsit que el turisme no és, tal com es repeteix sense pensar-ho, un subsector del terciari. És un conjunt de produccions diverses, que oscil·len entre el *xaronisme* i la sofisticació, i que s'exporten *in situ*. El turisme és producció de com a mínim dotze tipus de productes: 1) producció d'energia, 2) i de diversos tipus d'habitats, i de paisatges (platges, dunes fixades, verd urbà, forests, pistes de neu), 3) fabricació d'aigua potable i d'aigua per a regar, 4) de menges i dolços, 5) de líquids per beure, i 6) de perfums, 7) construcció de camins, 8) d'instruments de transport i de comunicació, 9) de teixits, roba de casa, roba per dur, calçat i bosses, 10) de ceràmica, plats i olles i bibelots, 11) de rentadores i microones, radiocassettes, ordinadors portàtils i telèfons mòbils; també, és clar, 12) producció d'esdeveniments, de festivals, mostres, curses, i espectacles.

La Bàltica està gelada bona part de l'any... La mar del Nord és negra i grisa. El Danubi queda lluny de la mar. L'Euram, i l'OC poden funcionar millor.

Josep V. Boira
Euram 2010. La via europea
Tres i Quatre, València, 2002
196 pàgs.

El Quixot o l'amistat

El tema del *Quixot* no és, com s'ha dit erròniament, la novel·la de cavalleries, sinó l'amistat, i més concretament l'amistat literària, contraposada a la mesquina materialista representada en el llibre pel sexe femení. El Quixot abandona la neboda i l'ama, i Sancho la dona i la filla: tots dos renuncien a les comoditats i les rutines de la vida familiar per viure fins a les últimes conseqüències en el món de la imaginació i de l'ambició.

La relació entre el Quixot i Sancho no es basa en la jerarquia, sinó en el repartiment de papers en la ficció que tots dos representen. El Quixot es refereix sovint al seu company amb la paraula «amigo», sovint en règim d'aposició: «Sancho amigo». Al marge d'aventures desafortunades, tots dos comparteixen un sentit de l'humor que troben a faltar en les seves companyes d'habitatge: no estem acostumats a les imatges d'un Qui-

xot jocós, tot i que riu com a mínim en deu ocasions.

Aquesta camaraderia arriba al punt culminant en la baralla amistosa que es produeix al final de la segona part. Tot i que guanya Sancho, la relació es manté en els mateixos termes, fet sense precedents en la literatura cavalleresca: tot plegat és un joc, una manera d'estar junts. A la península Barataria, l'escuder ja havia demostrat que podia interpretar papers tan complexos com el del governador. Sancho no és inculte, al contrari: posseeix una immensa cultura oral, que es manifesta a cada moment en els refranys i complementa la cultura llibresca del cavaller. Tots dos, però, coincideixen en el domini de la llengua, i en la capacitat de seduir el seu auditori quan prenen la paraula.

Una de les escenes més tristes del llibre és al penúltim capítol, quan Juana Panza s'emporta el seu marit —i la filla,

l'ase— cap a casa, «dejando a don Quijote en la suya en poder de su sobrina y de su ama, y en compañía del cura y del bachiller». L'última vegada que el Quixot riu és amb aquests dos amics, tot parlant del nou gènere que pensa abordar: després de la novel·la cavalleresca, pretén interpretar el paper d'enamorat en la novel·la pastorívola. Però «en poder» de la neboda i l'ama, la literatura no és possible: al capítol sis ja li haurien cremat tots els llibres —que elles no havien llegit— si no hi hagués intervingut un lector competent com el capellà. Davant els plors de Sancho, el Quixot recupera el seny, perd la capacitat de viure la vida que l'ha omplert mentre ha estat fora de casa i, incapaç d'enfrontar-se a una vida buida de contingut, es deixa morir de malenconia.

Vicenç Pagès Jordà

Cultura

C

<http://cultura.gencat.net>

Si t'interessa la cultura,
som els teus preferits

⋮ Agenda Cultural

⋮ Premis Literaris

⋮ Qui és qui

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Josep Lluís Barona és professor d'Història de la Ciència a la Universitat de València i en els darrers deu anys ha portat endavant un projecte d'investigació sobre higiene i malaltia a l'Espanya contemporània, dirigint un col·lectiu multidisciplinari d'investigadors que ha format el nucli a partir del qual s'han organitzat quatre simposis, i el llibre que comentem és la síntesi d'aquesta llarga tasca d'investigació.

El llibre s'organitza en sis apartats que aborden una de les qüestions capdavanteres en l'estudi actual de la història de la medicina: la salut pública en el període que va marcar l'anomenada transició demogràfica i sanitària al nostre país, quan van canviar-se els patrons demogràfics i epidemiològics. Per estudiar aquest procés en tota la seua complexitat, l'autor ha triat València com a laboratori d'estudi, per analitzar des de les qüestions més fredes, com ara l'estudi quantitatiu de l'evolució demogràfica o epidemiològica, o l'activitat legislativa que conformà la política sanitària d'aquesta època, però també s'acosta als testimonis dels metges sobre els problemes de salut més greus i fins i tot ha buscat fonts que ens informen sobre la realitat d'unes infraestructures sanitàries que semblaven eficients, però que deixaven molt que desitjar.

L'estat de salut de la població ens és mostrat a través dels resultats d'un treball molt minuciós de buidatge de fonts molt variades, que li permeten marcar tendències. Al final d'un segle XIX caracteritzat per uns indicadors sanitaris molt negatius, a pesar del manteniment dels dèficits de les condicions de salubritat durant el període entre segles, la mortalitat per malalties infeccioses va descendir, tot i l'aparició de nous problemes epidèmics com la grip. Paral·lelament, la

Diagnòstic d'una ciutat

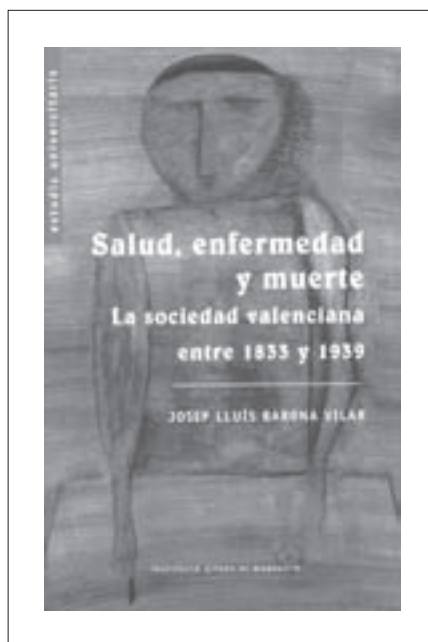
Josep Lluís Barona Vilar

Salud, enfermedad y muerte.

La sociedad valenciana entre 1833 y 1939

Institució Alfons el Magnànim, València, 2002

414 pàgs.

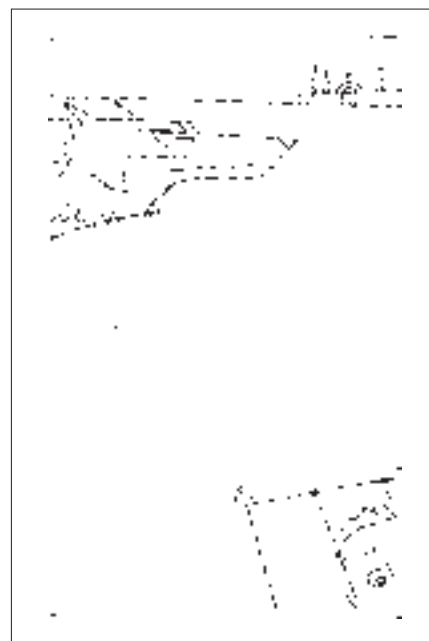
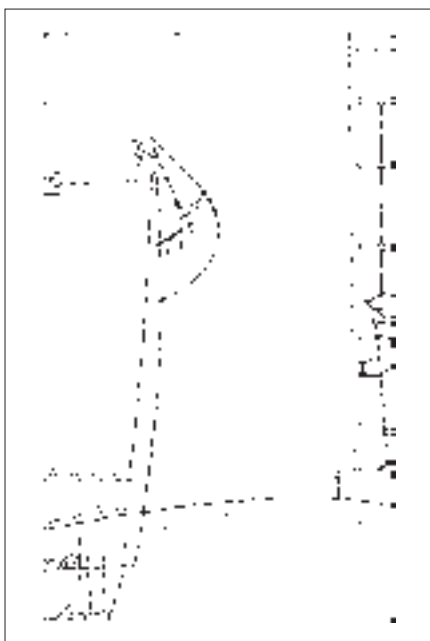
població infantil va patir les conseqüències de la degradació de les condicions de vida i de salut dels sectors socials més desprotegits, en una zona que superava la mitjana de mortalitat infantil espanyola, la qual, a més, era superior a la dels països europeus veïns. I si bé les condicions de la industrialització varen empitjorar l'estat de salut de la població urbana, els dèficits pel que feia a les infraestructures al món rural no afavorien precisament la situació de la seua població respecte de la urbana.

Sobre aquest escenari, analitza els condicionants socials de la salut, prioritàriament a la ciutat de València. Aquest és un capítol especialment complex, ja que obliga a utilitzar informació i bibliografia de tota mena: dinàmiques demogràfiques, economia, estructura sociolaboral i condicions de vida i treball, salubritat urbana i estudi del procés d'urbanització de la ciutat —València en aquest cas—, el domicili, la higiene urbana, els escorxadors i els mercats, l'abastiment d'aigües potables i clavegueram, cementiris i femers, enllumenat públic i espais públics com presons i es-

coles. Tots aquests elements, que condicionen la qualitat de vida dels ciutadans, experimentaren les conseqüències de la corrupció política dominant en la major part del període estudiat i, malgrat la innegable modernització, es mantingueren els dèficits estructurals i les enormes diferències econòmicosocials.

Els condicionants culturals també jugaren un paper rellevant i en aquest cas fou fonamental l'acció pedagògica dels metges, col·laborant a canviar hàbits populars insalubres, com els referits a la cura i alimentació dels infants, les pautes de conducta alimentària, els problemes de l'alcoholisme o la imatge de la mestressa de casa neta com a principal agent de la higiene domèstica. Aquesta tasca pedagògica no sols va arribar a les classes burgeses sinó que la premsa obrera va contribuir enormement en aquesta tasca.

L'organització assistencial era enormement complexa, amb una xarxa d'asilis i hospitals que buscava mitigar les negatives conseqüències d'una societat enormement desigual i l'existència d'una població treballadora que sovint vivia en condicions de misèria. Al llarg del segle XIX dominaren els establiments de règim tancat i aparegué un incipient sistema de beneficència domiciliaria. El fracàs dels sistema es constatà en l'elevada taxa de mortalitat general i infecciosa, així com de mortalitat infantil, però també en la devastació produïda per les diferents epidèmies de còlera. També hem de recordar la tardança amb què van constituir-se les juntes de beneficència de districte (1894), l'abandó total en què la beneficència deixava els jornalers malalts i les penúries de les societats de socors mutus per les dificultats de finançament i perquè la conflictivitat laboral obligava sovint a utilit-

BORSA D'ESTUDI

zar-ne els fons com a caixes de resistència. D'altra banda, pel que fa als cossos oficials d'organització sanitària, si bé foren creats amb objectius molt ambiciosos, la realitat de la inspecció sanitària, el cos municipal de sanitat, els laboratoris municipals i els instituts d'higiene no passà d'unes instal·lacions inadequades ni d'unes remuneracions insuficients que impediren que jugaren el paper que els pertocava en la salvaguarda de la salut pública. Però, en general, encara era pitjor la situació de l'organització sanitària i de la dotació de professionals sanitaris al medi rural.

Les polítiques de salut aparenten des de la legislació una ambició que, com ja hem avançat, la realitat desmentia. En aquest sentit, la consulta dels precisos informes elaborats pels delegats enviats per la Fundació Rockefeller ha constituït una font preciosa per comprendre les causes de l'abisme entre la imatge oficial i la realitat, que no s'hauria pogut establir de cap altra manera amb l'examen de les fonts habituals dels nostres arxius.

Aquest panorama s'enriqueix amb la veu donada als protagonistes d'aquest procés, analitzant el discurs mèdic sobre les malalties socials i la salut pública, que marca les deficiències però, al mateix temps, està determinat per les modes, de manera que la irrupció de l'anomenada medicina de laboratori va concentrar els esforços en la investigació microbiològica i va fer oblidar els condicionants socials causants dels problemes de salut.

Acaba l'estudi ressenyant el dolor i la catàstrofe de la guerra. Tot i les carències expressades, sobretot durant la República van dur-se endavant polítiques que van millorar bastant les condicions sanitàries, però tot va enfonsar-se amb la Guerra Civil, en sotmetre a la població a una desnutrició a causa de la fam i del ressorgiment de malalties bastant controlades com la tifoide, el paludisme, la diftèria i la pigota. I si la guerra provocà profunds problemes sanitaris, la situació va agreujar-se en la postguerra.

Un ús abundant de documentació de procedència molt diversa, completada amb la consulta d'una àmplia bibliografia i amb el domini de l'ofici per part de l'autor, fa d'aquest llibre una obra imprescindible i atractiva per a qualsevol persona interessada per la història valenciana, però també per als especialistes, principalment els contemporaneïstes que vulguen aprofundir en el coneixement de la societat valenciana, ja que tracta una de les qüestions personalment i social més sensibles: la referida al binomi salut-malaltia.

La Càtedra Joan Fuster convoca la borsa d'estudi Joan Fuster per a un treball de recerca sobre qualsevol aspecte de la seua obra. L'import de la borsa és de 3.000 €.

Les sol·licituds han d'anar adreçades a: Càtedra Joan Fuster. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Av. Blasco Ibáñez 32, 46010-València. El termini de presentació acaba el 20 de setembre de 2003.

La borsa d'estudi s'adjudicarà durant els trenta dies següents al termini de presentació de les sol·licituds. En el moment de la concessió serà lliurat un terç de l'import; al cap de sis mesos, un segon terç, prèvia justificació del treball realitzat, i la resta, en el moment de lliurament de la memòria i l'estudi finals.

Les sol·licituds han d'anar acompanyades de la documentació següent:

1. El *curriculum vitae* de l'investigador.
2. El pla de treball projectat.
3. El compromís d'enllestir el treball en el termini màxim de dos anys i de presentar-ne la memòria amb l'estudi resultant.
4. L'acceptació que la Càtedra Joan Fuster podrà disposar durant un període de sis mesos, si ho creu convenient, de l'estudi per editar-lo, amb el benentès que en la borsa concedida van inclosos els drets d'autor de la primera edició.

Anna Murià, in memoriam

Recorde com la vaig conèixer. Amb la intenció de recuperar l'èxode dels republicans espanyols de l'oblit al qual l'havia condemnat el pacte de silenci de la transició democràtica, el Grup d'Estudis de l'Exili Literari de l'Autònoma de Barcelona va organitzar el Primer Congrés Internacional sobre «l'exili literari espanyol de 1939», al final de novembre de 1995. Anna Murià hi havia anat a contar la seua experiència, el seu exili personal, juntament amb altres escriptors. Amb activitats com aquella, els organitzadors havien sabut il·lustrar els necessaris estudis crítics sobre la literatura que generaren aquells anys d'incerteses i naufragis amb la presència d'alguns dels supervivents. Aleshores jo estava treballant en la tesi sobre Agustí Bartra, i poder parlar amb qui havia estat la seua companya i principal valedora va ser tota una experiència. Era fer realitat humana el que fins aleshores havia romàs en el de vegades nebulós i fred món dels llibres. Des del principi vam simpatitzar. Ella m'ho va posar molt fàcil. Era una dona cordial, afectuosa, i malgrat la seua edat —noranta-dos anys!— ben lúcida encara. Naturalment, el fet que ja haguera llegit un article meu sobre Agustí i que li haguera agradat va facilitar les co-

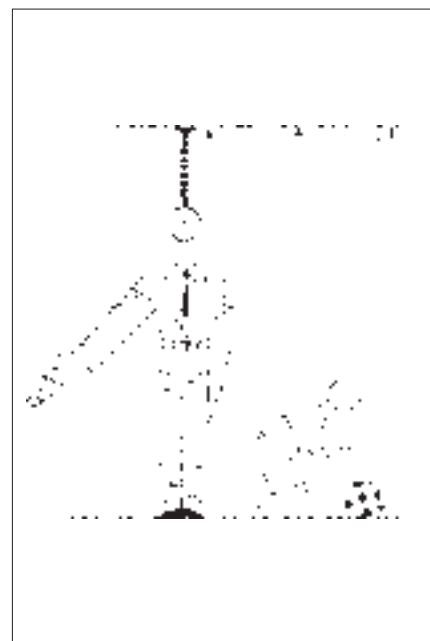
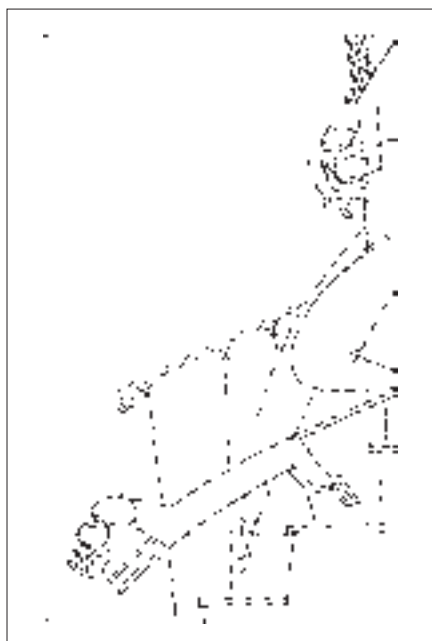

—*La Dona Catalana*, *La Rambla*, *Meridià* o *Diari de Catalunya*. Publicà, a més, dues novel·les: *Joaquima Mas* (1933) i *La peixera* (1938); i dos assaigs: *La revolució moral* (1934) i *El 6 d'octubre i el 19 de juliol* (1937). Amb aquestes obres, Anna Murià se situa al costat d'altres dones escriptores — com ara Mercè Rodoreda, Carme Monturiol, M. Teresa Vernet, Rosa Leveroni, Clementina Arderiu o Rosa Maria Arquimbau — que al voltant de la Segona República van trobar el marc de llibertat i l'estímul intel·lectual adient per desenvolupar la seua obra. Tot aquest món extraordinari desaparegué per sempre amb la victòria feixista. Com tants altres escriptors, polítics o senzillament ciutadans compromesos amb la causa republicana

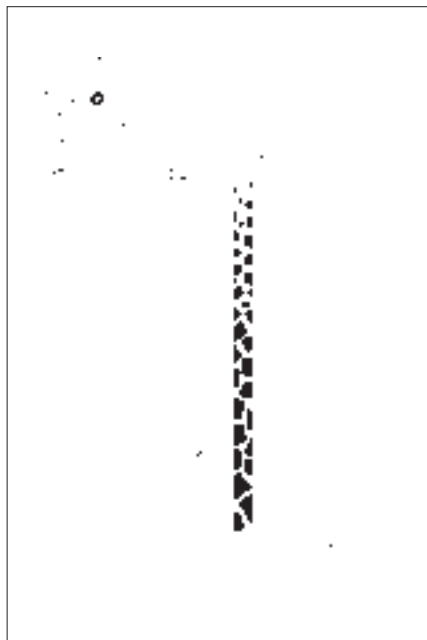
o catalanista, hagué de creuar els Pirineus. L'abril de 1939 s'hostatjà a Roissy-en-Brie, juntament amb un il·lustre i nodrit grup d'escriptors catalans, entre els quals hi havia Francesc Trabal, Joan Oliver, Pere Calders, Armand Obiols o Mercè Rodoreda, amb qui mantingué una perllongada relació epistolar publicada posteriorment. Uns mesos més tard, procedent del camp de concentració d'Agde, s'hi incorporà Agustí Bartra. Entre tots dos naixeria una relació que havia de durar tota la vida. Anna Demanava per ella als amics comuns i sabia que estava bé, que conservava el cap prou clar, però que cada cop es trobava més cansada de tot. Fins que, inesperadament —quan no és inesperada la mort?— m'arribà la notícia del seu traspàs, el 27 de setembre passat. Tenia noranta-vuit anys, i amb ella moria un testimoni vivent de la història del segle XX. Els seus ulls, que vaig conèixer ja cansats, havien vist dues guerres —la Civil Espanyola i la Segona Mundial— i un llarg exili en terres americanes. Guerra i exili: el signe del segle que ja és història. Història, però, viva.

Anna Murià nasqué al món de les lletres en el context il·lusionador i convuls dels anys vint i trenta. Va compaginar l'activitat política en partits nacionalistes com Acció Catalana o Esquerra Republicana amb la creació literària. A partir de 1926 publicà articles i contes en diaris i revistes

o catalanista, hagué de creuar els Pirineus. L'abril de 1939 s'hostatjà a Roissy-en-Brie, juntament amb un il·lustre i nodrit grup d'escriptors catalans, entre els quals hi havia Francesc Trabal, Joan Oliver, Pere Calders, Armand Obiols o Mercè Rodoreda, amb qui mantingué una perllongada relació epistolar publicada posteriorment. Uns mesos més tard, procedent del camp de concentració d'Agde, s'hi incorporà Agustí Bartra. Entre tots dos naixeria una relació que havia de durar tota la vida. Anna

Murià i Agustí Bartra s'embarcaren el 28 de gener de 1940 cap a la República Dominicana. Era la primera parada d'un viatge que un any més tard havia de dur-los a Cuba i, finalment, l'11 d'agost de 1941, a Mèxic, on romandrien, amb el parèntesi de les estances als Estats Units, fins al retorn a Catalunya, el 1970. En total, trenta-un anys d'exili. Un exili trist, com tots els exilis, però fecund, tant en la vessant personal com literària. Durant aquests anys crià dos fills, Roger i Eli; col·laborà, amb dedicació constant i feines esporàdiques, al creixement de l'obra de Bartra, i encara tingué temps d'escriure tot un seguit d'obres que, majoritàriament, per raons òbvies, veuriem la llum després del retorn a Catalunya. Gràcies a l'amistosa acollida d'un grup de joves amics, aquesta nova etapa els resultà gratificant, malgrat els canvis que la seua terra havia patit, i que a Mèxic havien restat els fills. Com és ben sabut, les gestions d'amics de Terrassa com Jaume Canyameres propiciaren que hi anaren a viure els darrers anys de la seua vida. Anys intensos i altament productius per a tots dos, tal i com relata Anna Murià a la *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*. Aquesta felicitat compartida fou però estroncada per la mort de Bartra, el 7 de juliol de

1982. Després del retorn, Anna Murià publicà nombrosos llibres: el llibre de contes *El país de les fonts* (1978) i dues novel·les, *Res no és veritat, Alicia* (1984) i *Aquest serà el principi* (1986). Hi hem d'afegir, a més, la novel·la juvenil *El meravellós viatge de Nico Huehuatl a través de Mèxic* (1974) i les obres més explícitament auto-

biogràfiques de la seua producció: *El llibre d'Eli* (1982), que parla de la relació amb la seua filla, i l'esmentat *Crònica de la vida d'Agustí Bartra* (1983). A l'últim, hem d'esmentar la dedicació a la crítica literària, amb els llibres *L'obra d'Agustí Bartra* (1975), l'estudi introductor a la versió castellana del recull de poemes de Bartra *Quetzalcoatl* (1988) i els nombrosos articles periodístics dispersos, que darrerament, fins als noranta-sis anys, publicà al *Punt del Vallès*, i que pròximament eixiran, merescudament, en format de llibre.

Mentre escric aquestes ratlles a la seua memòria, rellegesc les cartes que m'envià, que conserve com un tresor, i no puc evitar que m'envaesca la pena. Una pena, però, barrejada d'orgull, per haver tingut la sort de conèixer una persona con l'Anna. És gràcies als que com ella saberen mantenir-se fidels a la seua terra i a la seua gent en uns temps dramàtics, «on el món havia tancat els seus camins amb ordres d'un regne de gel i acer», per dir-ho amb paraules del seu estimat Agustí Bartra, que nosaltres podem encara alçar la nostra veu. Som els hereus de la seua lluita per la paraula.

Joaquim Espinós

23 d'abril, dia del llibre

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELL VALENCIÀ (V) de CULTURA

Les estelles d'Estellés

Amb motiu del desè aniversari de la mort de Vicent Andrés Estellés, l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana va recordar els passats 26 i 27 de març i l'1 d'abril la seua figura i la seua obra en una triple jornada d'homenatge organitzada a les tres universitats valencianes que tenen estudis de filologia. Una vegada més l'aniversari fou un bon pretext per a revisar la producció de l'únic poeta valencià contemporani que tots alguna vegada hem llegit i compartim, i fer-ne un necessari i nou balanç. Perquè Estellés fou l'escriptor d'una obra emblemàtica i exemplar no sols en una època difícil i complexa com era el franquisme, una època, com sàviament va escriure al seu *Llibre de meravelles* en la qual «s'apagaren els riures estellats en els llavis./ I sobre els ulls caigueren teranyines de dol»; sinó també després, en el postfranquisme, amb el protagonisme cívic i la projecció de poeta nacional que adquirí entre tots els valencians.

Com va dir Manuel Sanchis Guarnier, en la seua poesia «hi ha una inconfessada però autèntica manifestació de fidelitat a la gent i a l'esperit del seu país, a les lleis íntimes del seu esperit col·lectiu, a la seua fesomia actual, viva, a la seua llengua recobrada». Era, doncs, un poeta impregnat de la seua terra i per a la seua terra. I com va sentenciar Joan Fuster, hi apareix «una veu que transcendia estrictament aquests versos i que ens obligava a unes esperances diferents». Era, de fet, un poeta per a l'esperança, personal i col·lectiva, un escriptor els versos del qual encara motiven emocions i potencien conviccions. Uns versos que sempre desbordaven perquè com va escriure al *Llibre de meravelles* «se n'eixien els versos dels calaixos, corrien/ pel passadís, com l'aigua queien pels escalons». Convé recordar-ho i proclamar-ho: per l'originalitat, l'heterogeneïtat, l'extensió i l'ambició de la seua obra ens trobem amb el poeta valencià més significatiu de l'època contemporània i un dels principals poetes de la literatura catalana del segle XX.

Els tretze volums de recopilació de la poesia completa —si afegim als deus volums de l'*Obra completa* els tres del *Mural del País Valencià*—, a més dels poemaris no incorporats, els textos de teatre, de prosa literària o el periodisme...

són un immens corpus que confirma l'excepcionalitat d'aquesta producció literària. Per això, en el desè aniversari de la seua mort com a universitaris i com a valencians teníem el deute acadèmic i moral de recordar-lo i analitzar la seua producció, la qual sens dubte encara mereix més estudis i una major investigació.

El conjunt de les conferències de la triple jornada universitària es va centrar en la revisió sobretot de quatre eixos essencials de la literatura d'Estellés. En primer lloc, les relacions literàries de la seua

tercer lloc, la revisió de les estratègies del discurs i l'escriptura estellesiana fou feta per Vicent Salvador. I, finalment, els altres gèneres d'Estellés foren estudiats i valorats per Ramon Xavier Rosselló, el teatre, i Adolf Piquer, la prosa i el periodisme. Tot plegat tingué com a complement enriquir una escenificació i dramatització de textos de l'autor, feta pel grup La Trapa.

Estellés, d'una banda, va aportar a la poesia catalana una expressió singular que sabia combinar els recursos tradicionals del llenguatge líric amb les característiques i estratègies del registre col·loquial, amb un lèxic senzill i dialectal i una sintaxi àgil, i una certa narrativitat, que referia anècdotes i explicava esdeveniments; i, d'altra banda, va incorporar com a univers literari la quotidianitat —personal i compartida—, amb una visió testimonial i crítica. A més, va distorsionar els cànons estètics establerts i assumits majoritàriament. El resultat, com va assenyalar Fuster, n'era un poeta *tremendament individualitzat*, és a dir, un poeta amb possibilitats d'*enlluernament* i de *lucidesa*. Al capdavant, Estellés, com els grans poetes de totes les èpoques, va saber crear un estil personal, un estil que defineix i singularitza la seua poesia.

Amb l'escriptura, l'activitat que l'apassionà i l'absorbí, l'autor va construir una crònica poètica dissident i lúdica: en el rerefons l'escriptura necessària com a militància i com a diversió o joc. La poesia li va permetre reproduir i enriquir la quotidianitat objectiva amb una bona dosi d'imaginació subjectiva; al capdavant féu possible la rebel·lió literària de qui volia ser *un entre tants* durant un temps difícil i complex que testimonià mitjançant múltiples fragments o *estelles*, els quals provenen i configuren el tot de la immensa obra que ens ha llegat i que, com ens avançava al poema LVII d'*Horacianes*, calia revisar: «us deixaré, a la meua mort, una àmfora./ (...) us pregue que la trenqueu i tragueu comptes,/ quantes pedretes blanques i quantes de negres contenia./ únicament llavors/ (...) podreu saber com fou la meua vida/ més enllà dels poemes».

obra s'enllaçaren amb la tradició clàssica en la intervenció de Mariola Aparicio sobre la intertextualitat amb els poetes catalans medievals i els llatins; o es valoraren respecte al context dels anys cinquanta en la meua intervenció sobre els inicis literaris del poeta i la seua singularitat respecte a la poesia catalana coetània. En segon lloc, l'anàlisi de l'univers poètic se centrà en l'estudi dels àmbits temàtics essencials: Francesc Parcerisas va tractar la quotidianitat; Manuel García Grau, la poesia amorosa; Francesc Calafat, la poesia cívica; Joaquim Espinós va concretar aquesta darrera en l'imaginari nacional; o ja més puntuals, les intervencions de Josep Navarro o Jaume Pérez Montaner, respectivament, es van centrar en l'anàlisi de les obres *Ofici a la memòria de Joan B. Peset* i *Mural del País Valencià*. En

Sovint, els defensors de la literatura infantil i juvenil parlen —o parlem— de la necessitat de ressaltar el primer terme d'aquest concepte per damunt dels altres. En aquest sentit, reivindiquen la validesa d'uns textos que, pel fet d'adreçar-se a uns lectors infants o joves, no tenen per què renunciar a la qualitat artística o literària. Tot i que, probablement, tinguen raó també alguns investigadors i crítics quan consideren que no tots els textos de ficció, escrits tant per a infants com per a adults, s'han de considerar textos literaris i, en conseqüència, jutjar com a tals. De fet, Gemma Lluch, entre altres, ha parlat de «paraliteratura». Sota aquest concepte tindrien cabuda molts llibres, principalment narratius, classificats habitualment com a *best-sellers*, literatura de consum, literatura d'evasió, etc. En aquest calaix de sastre, a més, tindrien cabuda moltes obres escrites per a infants i, sobretot, per a joves, en les quals predomina més l'aspecte argumental de la història —de vegades amb una estructura molt esquemàtica— que no la cura per l'ús d'un llenguatge ric i adequat o per l'ofertament d'una lectura múltiple oberta a distintes interpretacions i complicitats amb el lector, aspectes aquests indispensables en qualsevol obra que, almenys, intente ser literària.

En tot cas, tant els uns com els altres estan d'acord a afirmar la utilitat de tot aquest tipus de textos «paraliteraris» a l'hora de promoure el procés de l'adquisició de l'hàbit lector. Un procés que té, des d'una perspectiva docent, l'objectiu d'aconseguir finalment el plaer per la lectura de les obres autènticament literàries. Potser per això, la literatura infantil i juvenil és freqüentment admesa i tolerada en àmbits acadèmics com a mitjà envers l'altra, «l'autèntica», i, potser per això també, els defensors més conscients d'aquest tipus de

Gabriel Janer Manila, com a exemple

literatura, davant la publicació evident d'obres dolentes i excessivament precipitades en la redacció, parlen de l'existència de «bona» i «mala» literatura infantil. Conceptes, tots aquests, excessivament ambigus i que donarien matèria per a un llarg debat. Per desgràcia, el que no sol fer gairebé ningú és aduir exemples concrets d'obres i autors classificables en un costat o en l'altre. Sens dubte, per evitar compromisos arriscats i alguna enemistat personal. Però això té, lògicament,

conseqüències negatives. Si pensem que la literatura infantil i juvenil és literatura hem de demostrar-ho amb textos. Hem d'atrevir-nos a manifestar la nostra opinió.

En aquest sentit, l'obra per a infants i joves de Gabriel Janer Manila resulta exemplar i digna de ser coneguda i contemplada amb respecte per qualsevol lector. Les seues obres, tant per la complexitat dels temes que hi tracta com per l'estil sempre poètic de la prosa, són una autèntica delícia i, al mateix temps, una mostra de rigor i exigència literaris per part de l'autor, virtuts que ja són visibles en la seua primera aportació al gènere, *El rei Gaspar*, i que culminen amb una obra mestra com *Tot quant veus és el mar*. Per sort, Janer Manila ens obsequia, de tant en tant, amb obres d'una més que notable qualitat, com ho ha fet recentment també amb la novel·la juvenil *Daniel i les bruixes salvatges*, publicada per Edicions Bromera i guardonada amb el Premi Bancaixa de Narrativa Juvenil. En aquesta obra, el protagonista i narrador és condemnat a mort a l'edat de quinze anys per un assassinat que no ha comès. Per aquest motiu, la nit anterior a la seua execució a la forca, decideix passar-la sense dormir per a escriure una mena de memòria sobre el que ha sigut la seua dissortada vida. L'escrit esdevé, alhora, una mirada cap a tot allò que no ha pogut ser, una altra vida possible, en fer Daniel destinatària del seu testament una noia que ha vist passar durant un segon per la seua vida i que, en coincidir els ulls de tots dos, l'ha convertida en l'objecte del seu amor. Una obra, per tant, amb tots els ingredients de la «bona» literatura i que es llig, a més, amb agilitat. Tot un exemple, sens dubte.

Josep Antoni Fluixà

novetats primavera

Aquestes pàgines de novetats bibliogràfiques són patrocinades pel Servei de Normalització Lingüística de la Universitat de València:

EDITORIAL AFERS

- Balcells, Albert; Pujol, Enric: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I (1907-1942)*, 396 pàgs.
- Bouchard, Gérard: *La nació quebequesa: futur i passat*, 204 pàgs.
- Lluch, Ernest: *La via valenciana* (3ª edició revisada), pròleg, epíleg i bibliografia de Vicent Soler, 408 pàgs.
- Mayayo i Artal, Andreu: *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J de 1977*, 286 pàgs.
- Olmos i Tamarit, Vicent S. (coord.): «Joan Fuster», *Afers. Fulls de recerca i pensament*, XVII: 42-43 (2002).
- Pous i Pagés, Josep: *Dietaris i memòries de l'exili*, ed. a cura de M. Àngels Bosch, 286 pàgs.
- Smith, Anthony D.: *La nació en la història*, 134 pàgs.

EDICIONS BROMERA

- Alapont, Pasqual: *L'infern de Marta*, col. «Espurna», 63, 168 pàgs.
- Alapont, Pasqual: *Tota d'un glop*, Premi Joanot Martorell 2002, col. «L'Eclèctica», 96, 296 pàgs.
- Beneyto, Maria: *Bressoleig a l'insomni de la ira*, col. «Bromera. Poesia», 50, 64 pàgs.
- Greus, Àlan: *L'hereu*, Premi de Novel·la Ciutat d'Alzira 2002, col. «L'Eclèctica», 97, 248 pàgs.
- Janer Manila, Gabriel: *Daniel i les bruixes*, Premi Bancaixa de Narrativa Juvenil 2002, col. «Espurna», 61, 120 pàgs.
- Lluch, Enric: *Si la gran deessa ho vol*, Finalista Premi Far de Cullera 2002, col. «Esguard», 6, 184 pàgs.
- Millo, Josep: *La mort espera a Varsòvia*, Finalista Premi Bancaixa de Narrativa Juvenil 2002, col. «Espurna», 62, 176 pàgs.
- Oliver, Toni: *El silenci del mariner*, Premi Far de Cullera 2002, col. «Esguard», 5, 184 pàgs.

COLUMNA EDICIONS

- Llongueras, Luis: *Tal com sóc: anècdotes i records d'una vida*, col. «Biografies», 3, 496 pàgs.

- Mestres, Jaume: *Cròniques de l'anaconda*, col. «Columna de viatge», 10, 448 pàgs.
- Usó, Vicent: *L'herència del vent del sud*, Premi Fiter i Rossell 2001, col. «Clàssica», 488, 328 pàgs.

EDICIONS DESTINO

- Bofill, Hèctor: *L'últim evangeli*, Premi Josep Pla 2003, col. «L'Àncora», 304 pàgs.
- Rhienhardt, Luke: *El hombre de los dados*, col. «Àncora y Delfín», 480 pàgs.
- Torres, David: *El gran silencio*, Finalista Premi Nadal 2003, col. «Àncora y Delfín», 272 pàgs.
- Trapiello, Andrés: *Los amigos del crimen perfecto*, Premio Nadal 2003, col. «Àncora y Delfín», 336 pàgs.
- Vila-Sanjuán, Sergio: *Pasando página*, col. «Imago Mundi», 744 pàgs.

INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA

- Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 32 («El català i l'aragonès: història d'un contacte multiseccular»).
- Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 33 («Literatura catalana i llenguatges de l'espectacle»).
- Ciceró: *De la vellesa. De l'amistat*, trad. d'Antoni Febrer i Cardona, ed. a cura de Maria Paredes i Amadeu Viana, 159 pàgs.
- Cortés, Santi: *Manuel Sanchis Guarner (1911-1981). Una vida per al diàleg*, col. «Biblioteca Sanchis Guarner», 59, 424 pàgs.
- Ferrando, Antoni (coord.): *Guia d'usos lingüístics, 1. Aspectes gramaticals*, redacció de Maria Josep Cuenca i Manuel Pérez Saldanya, 160 pàgs.
- Garcia, Marinela (ed.): *Lo Passi en cobles (1493)*, col. «Biblioteca Sanchis Guarner», 60, 537 pàgs.

EDICIONS PROA

- Abrams, D. Sam: *Into Footnotes All Their Lust. Tot el desig a peu de pàgina*, col. «Óssa Menor», 246, 131 pàgs.
- Cantalozella, Assumpció: *El falcó del comte*, col. «A Tot Vent», 403, 400 pàgs.

- Garriga, Francesc: *Temps en blanc*, col. «Óssa Menor», 247, 122 pàgs.
- Mira, Joan Francesc: *Purgatori*, Premi Sant Jordi de Novel·la 2002, col. «A Tot Vent», 402, 290 pàgs.
- Monton, Ramon: *El nyèbit*, col. «A Tot Vent», 405, 455 pàgs.
- Rovira, Pere: *La mar de dins*, col. «Óssa Menor», 249, 64 pàgs.

QUADERNS CREMA

- Castellví, Otilia: *De les txeques de Barcelona a l'Alemanya nazi*, col. «D'un Dia a l'Altre», 13, 288 pàgs.
- Fages de Climent, Carles: *Balada del saba-ter d'Ordis*, pròleg d'Eugeni d'Ors, dibuix i epíleg de Salvador Dalí, col. «Poesia dels Quaderns Crema», 51, 96 pàgs.
- Ferreira, Vergilio: *En nom de la Terra*, trad. d'Isabel Soler i Neus Baltrons, col. «Biblioteca Mínima», 126, 272 pàgs.
- Monzó, Quim: *El tema del tema*, col. «Biblioteca Mínima», 128, 280 pàgs.
- Pessoa, Fernando: *L'educació de l'estoic*, trad. d'Antoni Ibàñez, col. «Biblioteca Mínima», 131, 88 pàgs.

TÀNDEM EDICIONS

- Cuenca, Maria Josep: *El valencià és una llengua diferent?*, col. «Arguments», 16.
- Pitarch, Vicent: *De camí a Fisterra*, Premi Ulisses 2002, col. «Valències», 9.
- Rowling, J.K.: *Harry Potter i la cambra secreta*, trad. adaptada de Salvador Company, col. «La Moto», 17, 360 pàgs.
- Viciano, Pau: *Des de temps immemorial*, col. «Arguments», 15.
- Zaera Clausell, Rossana; Guijarro Zaera, Manuel: *Taurons d'aigua dolça* (edicions en català i en castellà), trad. al català de Rosa Serrano, col. «Tombatossals», 3, 26 pàgs.

EDICIONS TRES I QUATRE

- Boira Maiques, Josep V.: *Euram 2010. La via europea*, Premi Joan Fuster d'Assaig dels Premis Octubre 2002, col. «La Unitat», 181, 140 pàgs.
- Cadenas, Núria: *Cartes de la presó*, col. «El Grill», 61, 152 pàgs.

Joan i Marí, Bernat: *Normalitat lingüística i llibertat nacional*, col. «Contextos 3i4», 8, 220 pàgs.
 Pena, Pere: *Plom a les ales*, Premi Vicent Andrés Estellés de Poesia dels Premis Octubre 2002, col. «Poesia 3i4», 60 pàgs.
 Usó, Vicent: *Crònica de la devastació*, Premi Andròmina de Narrativa dels Premis Octubre 2002, col. «Narratives 3i4», 70, 160 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT D'ALACANT

Campos García Rojas, Axayacátl: *Geografía y desarrollo del héroe en Tristán de Leónis y Tristán el Joven*, 176 pàgs.
 Doig Díaz, Yolanda: *Jurisdicción Militar y Estado de Derecho. Garantías constitucionales y organización judicial*, 400 pàgs.
 Mestre Sanchís, Antonio: *Humanistas, políticos e ilustrados*, 312 pàgs.
 Tortosa Garrigós, V.: *Conflictos y tensiones. Individualismo y literatura en el fin de siglo*, 456 pàgs.
 Valero Juan, Eva María: *La ciudad en la obra de Julio Ramón Ribeyro*, 304 pàgs.
 Wallis, Allan: *Modernidad y epifanía literaria en Miró y Azorín*, 142 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT JAUME I

Asparkia. Investigació feminista, 13 («Mujeres y (pos)colonialismos»), 142 pàgs.
Dossiers feministes, 6 («Masculinitats. Mites, de-construccions i mascarades»), 224 pàgs.
 Falomir, Vicent (coord.): *Borriol*, vol. I, 324 pàgs.
 Micó, Francisco; Llorens, Dídac; Juan, Robert; López, Estrella; Gómez, Nicolás; Almela, Vicente: *Narratives 1996 / 2001*, pròleg de Vicent Ortells i Joan Verdegall, 216 pàgs.
 Moliner, Odet; García, Rafaela: *La prevención del SIDA en adolescentes. Propuestas pedagógicas*, col. «Educació», 7, 132 pàgs.
 Namjoshi, Suniti: *Fábulas feministas*, introd. i trad. d'Ana García Arroyo, col. «Sendes», 3, 176 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Álvaro, M.I.; Mandingorra, M.L.; Giansante, D.: *Els vestits del saber. Enquadernacions mudèjars a la Universitat de València*, 208 pàgs.

André, Yves-Marie: *Ensayo sobre lo bello*, col. «Estètica & Crítica», 17, 136 pàgs.
 Barona, J.L.; Moscoso, J.; Pimentel, J.: *La ilustración y las ciencias. Para una historia de la objetividad*, col. «Oberta», 89, 256 pàgs.
 Beltran, Adolf (ed.): *Ramon Lapiedra: la raó cívica*, col. «Paranimf», 6, 352 pàgs.
 Ferragud, Carmel: *El naixement d'una vila rural valenciana. Cocentina, 1245-1304*, col. «Oberta», 91, 256 pàgs.
 Gómez Bellard, Carlos (ed.): *Ecohistoria del paisaje agrario. La agricultura fenicio-púnica en el Mediterráneo*, col. «Oberta», 95, 272 pàgs.
L'Espill. Revista fundada per Joan Fuster, segona època, núm. 12, hivern 2002-2003, 176 pàgs.
 Margulis, Lynn: *Una revolución en la evolución*, col. «Honoris Causa», 20, 376 pàgs.
Pasajes. Revista de pensamiento contemporáneo, núm. 10, hivern 2002-2003, 124 pàgs.
 Polop, Josep Antoni: *Manuel Irazzo Benedito. Un pioner de la meteorologia valenciana*, col. «Oberta», 94, 156 pàgs.
 Requena, Miguel: *Lo maravilloso y el poder*, col. «Oberta», 93, 100 pàgs.
 Vilaplana, Susana: *Ángeles Ballester. La imatge de la dona a la pintura*, 168 pàgs.

CARÀCTERS

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i cognoms:.....
 Adreça:..... Població:..... País:.....
 Codi Postal:..... Telèfon:..... e-mail:.....

Em subscric a la revista *Caràcters* per cinc números, a partir del número....., raó per la qual:
 OPCIÓ A: Domiciliació bancària (podeu obtenir la butlleta corresponent a la nostra pàgina web: www.uv.es/caracters)
 OPCIÓ B: Us tramet un xec per valor de 14 euros, a nom de: Universitat de València. Revista *Caràcters*.
 OPCIÓ C: Us adjunte fotocòpia de l'ingrés de 14 euros, a nom de la revista *Caràcters*, en el compte corrent de la Universitat de València (Bancaixa, Urbana Sorolla de València: 2077-0735-89-3100159143).

Data:.....

Signatura

Envieu els justificants a: *Caràcters*. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Blasco Ibáñez, 32, 46010 València

Vinyet Panyella tria R. M. Rilke

Rilke a la tauleta de nit

He triat els poemes de R.M. Rilke en versió catalana de Joan Vinyoli, que va ser qui m'hi va introduir amb les *Versions de Rilke* (1984) i les *Noves versions de Rilke* (1985). Ni un recull ni l'altre eren fruit de l'atzar ni antologies convencionals, sinó una autèntica via iniciàtica, tal com d'alguna manera la seva traducció ho havia estat per al mateix Vinyoli. Els poemes del germànic constitueixen una mostra nuclear d'on parteix en diversos cercles la irradiació de la seva obra poètica: «Visc la meua vida en cercles creixents / que s'estenen sobre les coses».

M'hi retrobo en la seva permanent interrogació sobre l'essència dels éssers, en la tonalitat desolada i violentament existencial dels seus versos, en la passió per la voluntat expressiva fins a la més pura i obscura exaltació, en la incessant interpel·lació sobre el misteri de la vida latent en tota cosa, en la constant de la dualitat del ser, en l'esglai de la contemplació dels ordres dels àngels invocats precisament per la seva terrible bellesa.

Sovint he treballat versions dels poemes rilkeans a partir de textos francesos, exercici de retroalimentació integral. He confeït també diverses *Variacions* dels seus poemes, alguns dels quals he incorporat als meus llibres.

La tria d'un sol text ha estat extremadament difícil: no pel poema escollit, sinó pels altres que no ho han estat. Perquè, per a mi, Rilke és la presència permanent de l'essència de la poesia més enllà del que signifiquen els versos d'un poeta a la tauleta de nit. La font que brolla incessant, el neguit del repte, la claror de la constel·lació.

Vinyet Panyella

Der panther

Im Jardin des Plantes, Paris

Sein Blick ist vom Vorübergehn der Stäbe
so müd geworden, dass er nichts mehr hält.
Ihm ist, als ob es tausend Stäbe gäbe
und hinter tausend Stäben keine Welt.

Der weiche Gang geschmeidig starker Schritte,
der sich im allerkleinsten Kreise dreht,
ist wie ein Tanz von Kraft um eine Mitte,
in der betäubt ein grosser Wille steht.

Nur manchmal schiebt der Vorhang der Pupille
sich lautlos auf —. Dann geht ein Bild hinein,
geht durch der Glieder angespannte Stille —
und hört im Herzen auf zu sein.

La pantera

París, Jardin des Plantes

Té el seu esguard tan fatigat de veure
passar els barrots, que ja res no reté.
És com si mil barrots tan sols hi hagués
i fora d'ells el món ja no existís.

El mòrbid caminar de forts passos flexibles
que gira en cercles molt i molt petits,
és tal com una dansa de força al volt d'un centre
on es dreça atordit un gran voler.

Només a voltes el teló de la pupil·la
s'alça sense remor. Hi entra una imatge i va
creuant la calma tensa dels seus membres
fins que en atènyer el cor deixa de ser.

R.M. Rilke
(Versió de Joan Vinyoli, 1984)

